

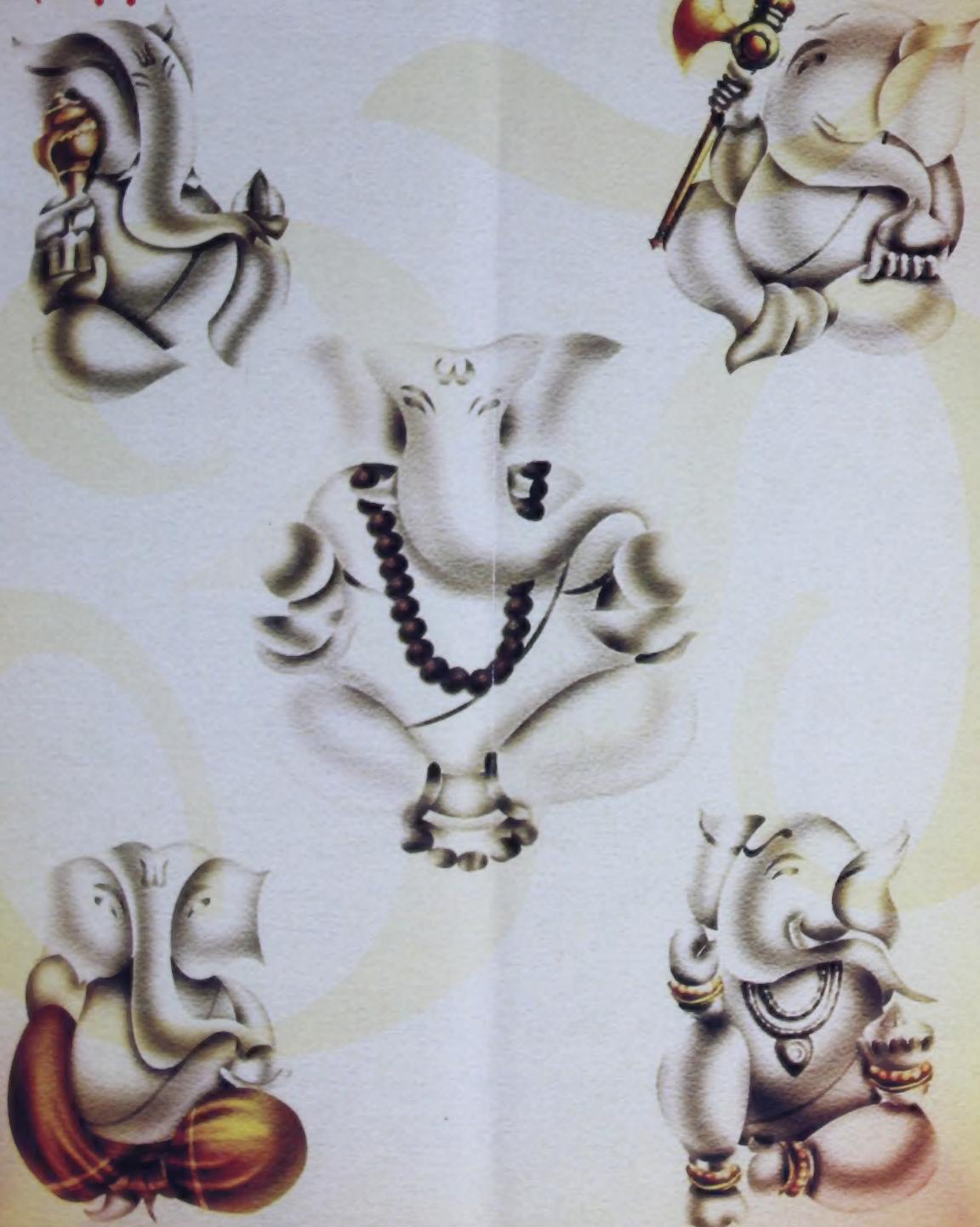
Price ₹40/- (₹45/- Outside Goa)

सप्टेंबर २०११

गोंय मुक्तीच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्साकर सलाम!

(११ डिसेंबर २०१० - ११ डिसेंबर २०११)

The perfect link between you and your dream home

With SBI Home Loans you get everything you are looking for

- Transparent terms and conditions
- Competitive interest rates
- A wide range of options designed for your specific needs

Choose SBI Home Loans and live in comfort

Call us on 1800 11 22 11 or apply online
on www.sbi.co.in today!

Choose from a wide range of customised home loans:

SBI YUVA Home

20% higher amount disbursed
for youth aged 22 to 35 years

SBI Realty

A unique product if you are on the
lookout for a loan to purchase a plot of
land for house construction

SBI Home Loan PAL

(Pre-Approved Limit)
A pre-approved loan so that you can
confidently buy a house of your choice

NRI Home Loans

Home Loans for NRIs and PIOs
holding foreign passport

SBI has been awarded Outlook Money-NDTV Profit “**Best Home Loan Provider**” for 2 years in a row & Voted “**The Most Preferred Home Loan Provider**” by CNBC Awaaz Consumer Awards for 4 years consecutively.

वर्स : १० अंक ९

सप्टेंबर २०११

मोल ४० रुपया

मुखेल संपादक

दिलीप बोरकार

मुद्रक आणी प्रकाशक

दिलीप बोरकार

छापणावळ

इम्प्रेशन्स, बेळगांव.

व्यवस्थापक

कामिनी किणी

अक्षर जुळवणी आणी मांडावळ

श्वेता नाईक

वर्गणीचे दर

वर्सुकी ३५० रु. / तीन वर्सा १००० रु.

खंयच्याय म्हयन्या सावन

वर्गणीदार जांव येता, वर्गणीचो चेक

‘बिम्ब’ ह्या नांवान धाडचो

संपादकीय पत्रवहाराचो पत्तो

‘धर्म-लक्ष्मी’, सांत लॉन्स,

आगशी - गोंध ४०३ २०४

दूरध्वनी : (०८३२) २४३८३५५

E-mail : bimbkonkani@yahoo.co.in

ह्या अंकात उक्तायल्ले विचार

त्या त्या बरोबर्याचे आसात.

संपादक मंडळ ताचेकडे न

सहमत आसतच अशें ना.

६

कितें गे बाये ही म्हारगाय...

सामकीच ठुलपिता सगळ्या वाटांनी...

- प्रकाश कामत

कॉकणी मासिक
षिंम्ब
१० वर्ष

६३ मनसंवेदना

- ◆ उदय नाईक
- ◆ मेहंदी अनय नायक देसाय
- ◆ इंद्रजीत गणपत घुले
- ◆ आर. रामनाथ
- ◆ संतोषी कोले

४३ भूर्गयांचे आंगण

- ◆ शीला कोळंबकार
- ◆ शुभांगी नगर्सेकार
- ◆ डॉ. संगीता बर्वे
- ◆ हर्षा शेट्ये

स्खाचित्रां

गिरिश नंदा बोरकार

गोंय मुखीच्या मुवर्ण महोत्सवाक आमच्योय भांगा धुभेचा
मंगळुरात पावल्यार मुजात भेट दियात

S. L. SHET
JEWELLERS & DIAMOND HOUSE

K. S. Rao Road, Mangalore. Ph. : 0824 - 2440242, 2440085, 2440271
E - mail . slshet@sify.com

हिन्दु फार्मसी
पणजी
फोन : २२२३११७३

aparant

goan handicrafts emporium

An interface between GOAN ARTISANS and YOU.

APARANT promotes Goan art and crafts, which provides livelihood to hundreds of local artisans. Since times immemorial, Goan handicrafts like Lacquerware, Azulejos tiles painting, Crochet, Carved Wooden items, Jute items, Paper Machie, Brassware, Coconut items, Shell items, Terracotta etc. Have reinforced the Goan tradition. Support the cause and visit our APARANT showrooms conveniently located in all the prominent towns of Goa. Carry home sweet Goan memories that you will cherish for a life time.

GHRSSIDC

**Goa Handicrafts, Rural & Small Scale Industries
Development Corporation Ltd (A Government of Goa Undertaking)**

**Crafts Complex, Neugi Nagar, Rua de Qurem, Panaji-Goa 403 001 India
+91-832-2228157, 2225328, 2224478, Fax: 2228158
Email: marketing@ghrssidc.org, md@ghrssidc.org**

VISIT APARANT HANDICRAFT EMPORIA AT

- Crafts Complex, Neugi Nagar, Panaji, Goa. Ph. 2226448
- Panaji Residency, Panaji, Goa. 2425128
- Mapusa Residency. Ph. 2253267
- Margao Residency. Ph. 2730399
- Dabolim Airport. 2542347
- Vasco Residency, Vasco da Gama. 2513582
- Big foot, Loutolim, Goa 2858697
- Interstate Bus Terminus, Kadamba Bus stand, Panaji, Goa 2437216
- Udyog Bhavan, Opp. Menezes Braganza Hall, Panaji Goa., 2225421
- Calangute Residency, Handicrafts Emporium 2282878
- Rajiv Gandhi Kala Bhavan, Baba Kharak Singh Marg., New Delhi.

www.ghrssidc.org

www.goanhandicrafts.com

NOW SHOP ONLINE!

हे बुधीदाता महागणपती,
वर्सपधती प्रमाण ह्याय वर्सा आमी बिम्बपत्र तुज्या चरणी
ओंपतात. फाटली णव वर्सा नित्यनेमान तू आमचे लागच्यान सेवा घेत
आयला.

हे ओंकार स्वरूपा गजवदना,
दर वर्साच्या भाद्रपद मासांत आमी हें मासिक तुकाच ओंपलां.
त्याच नेमान ह्या दशकपूर्ती वर्सातलो हो भाद्रपदांक तुजे बगर कोणाक
ओंपचो? देखून हो अंक तुजे चरणी रुजू करून घे.

गौरीनंदना, खंयचेय थळावे भाशेंतलें नेमाळें हें आज चिंतेचो विशय
थारला. देखून हे चिंतामणी प्रतिकूल परिस्थितींत लेगीत चिंतेचीं गगनां
करिनासतना आमी थारिल्या वेळार अंक वाचकां मेरेन पावोवपाचो
यत्न केल्लो आसा आनी आमी वाचकांक दिल्ल्या उतरा प्रमाण धा
वर्साचो काळ ह्या वर्साच्या डिसेंबर म्हयन्यांत पूर्ण करतात.

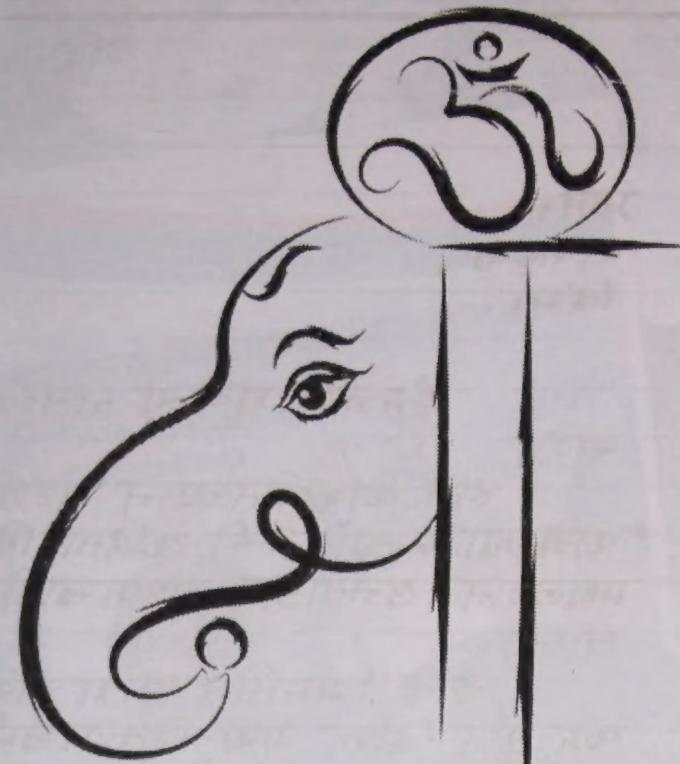
हे विघ्नेश्वरा,
ह्या धा वर्सात हें मासिक चलयतना वेगवेगळीं विघ्नां आमचेर
आयिलीं आसात. तीन-चार वर्सा सरकारान जायरातीचेर बंदी लेगीत
घाल्ली आसा. तरी लेगीत तुवें आमचे वयलीं विघ्नां पयस करून
अंक नेमान उजवाडाक हाडपाचें बळ आमकां दिलें देखून तुजे पायां
लागीं आमी नतमस्तक जातात.

हे आनंद सागरा, एक नेमाळें चलोवप म्हळ्यार आनंदाच्यो दोडीर
दोडी वाचकांच्या काळजांत रकोवप, गिन्यानाची गंगा तांच्या घरामेरेन
गावोवप. तेच पासत हो तुजोच आदेस अशें मानून आमी हो वावर
हातांत घेतलो आनी तो सार्थी पावोवंक आमकां यश लाबलें.

फुडलो अंक ऑक्टोबर-नोवेंबर हो जोड अंक दिवाळी अंक म्हूण
आमी तुज्या चरण कमलांचेर ओंपतले तो तुवें पावन करून घेवंचो
आनी डिसेंबरचो अंक ह्या दशकांतलो निमणो अंक म्हूण वाचकांचे
सेवेक तुजेच आज्ञेन धाडटले. होय वावर तुवें फाटीं जसो करून घेतला
तसो करून घेवंचो.

हे वरद विनायका, तूं तुज्या भक्तांकडल्यान दर भाद्रपदांत आपली
सेवा करून घेता. तुजी इत्सा आसत जाल्यार धा वर्साच आमी हें
मासिक चलयतले म्हणपाचो केल्लो संकल्प मोळू येता. हें मासिक
मुखारूय चलचें अशें जर तुका दिसता जाल्यार तुज्या भक्तांच्या मनांत
ह्या मासिकाखातीर तांची लागणूक आशिल्ली सेवा दिवपाची बुधी
याल रे देवा!

तुजे सगळे भक्त हे बुधीवादी हाची आमकां जाण आसा.
तांचेकडल्यान तांचे तांकी प्रमाण किंतें ना किंतें तूं बरोवन घेत आयला.
तांचें तें बरप बिम्ब मासिका खातीरूय ताणीं धाडचें असो विचार
तांच्या मनांत रूजय.

गणराया आमकां बरी बुध्द दी!

आज शाळा कॉलेजीनी कोंकणी पावल्या. खूबशे कोंकणी लोक
कोंकणी शिकोवपाचें काम करतात. तांची आर्थिक चणचणूय हे
चिंतामणी तुवें पयस केल्ली आसा. त्या सगळ्या भक्तांच्या मनांत
बिम्ब मासिकाचे वर्णीदार जावपाचो विचार तुवें घालचो आनी फुडलीं
आनीक धा वर्सा तरी बिम्ब चलोवपा पासत आमकांय प्रोत्साहन दिवचें
अशें आमी तुज्या पांयाकडेन मागतात.

गोंयच्या मुख्यमंत्र्यान स्वातंत्र्यदिनाच्या आपल्या उलोवपांत बिम्ब
मासिक सगळ्या शाळांनी पावयतलें म्हणपाचें उतर दिलां अशें कानार
पडलां. मुख्यमंत्री हो तुजो एक बन्यांतलो बरो भक्त. तो फक्त उतर
दिवन मेकळो जाता. ताका ताचें उतर बेगोबेग पाळपाची बुधी दी रे
देवा!

हे सिधी विनायका, तूं सगळ्या सिधींचीं फळां दिवपी. अज्ञानाचे
आवरण पयस करून, भ्रम नश्ट करपी, अनाथांचो नाथ.

आयज आमच्या देशांत अनाथांचो तूंच नाथ जावन आसा. देशांतले
सगले अनाथ जनलोकपाल विधेयक पास जावंचे म्हूण रस्त्यार
आयल्यात. पूर्ण आमी जांका वेंचून काढून आमचे नाथ म्हूण सदरेर
बसयल्यात तांच्या मेंदवार अज्ञानाचें आवरण आयलां तें पयस कर.
तांचेमदीं भ्रम निर्माण जाला तो पयस कर आनी अज्ञान पयस जाल्या,
भ्रम ना जाल्या आमचे कडल्यान फुडल्या वर्सा हाचे परस दाम दुप्पेटीन
सेवा करून घे रे देवा.

मोरया....

—Dr. M. A. M. —

हि- ४/०८/२०११.

प्राति,
संपादक,
बिंब.

ईस्तजीत शुभेचो नमस्कार.

सर,

हावे कोंकणीतव्यान बरयाती
‘गांजेच्या मध्यांत’ ही छविता ‘बिंब’
मध्यलयान उजवाडाक येवपाखातीर
द्याइता.

हावे ‘भारतीय भाषा संशोधन
केंद्र सुने’ होंगा भास्य शिक्षणाखातीर
आशिल्लो. यंत्र फोंकणी भास शिक्षण
द्या म्हण्यन्याच्या कोर्टी पुराय केलो. ही
भास शिक्षणा म्हण्याकडल्या ही
छविता बतोवन जाणी.

तुमी ‘बिंब’ मध्यलयान ती
उजवाडाक लाइले अशी आस्त
बाबिता.

तुमचो

बिंब

[ईस्तजीत गणपत शुले]

बिंब वर्गणीदारानी हें वाचवेंचा!

‘बिंब मासिक’ ह्या २०११त १० वर्सा पुराय करता. फुडले ऑक्टोबर-नोव्हेंबर
म्हण्यन्याचो अक दिवाळी अंक. हो साहित्यान भरगच्च भरिल्लो अंक २५ ऑक्टोबर २०११
मेरेव वर्गणीदारांच्या हातांत पडल्लो. पूण जाणी वर्गणी नेमान भरल्या वो जे बिंब परिवाराचे
वांगडी आसात तांकाच. हेरांक आमी तो कोंकणी मोगी, ताका केन्नाय तरी वर्गणी भरपाची
वान्सा जातली अशें चिंतून अंक दर म्हण्यन्याक धाडीत रावले तांका दिवाळी अंक मेळचोना.
तांका जायच जाल्यार ताणीं कोंकणी अकादेमी, पणजे वो कोंकणी भाशा मंडळ, मडगांव
हांगच्यान विक्तो वहरू येता. डिसेंबर २०११ अंका उप्रांत मात सगळ्यांक पोस्टान अंक
धाडप बंद जातले. जर जानेवारी २०१२त अंक काडपाचो निर्णय घेतलो वो बिंब चालूच
उरचो अशें थारायले जाल्यार जांची वर्गणी येता तांकाच आमचे कडल्यान अंक तांचे मेरेन
पावतलो. जांकां बिंब चालू उरवें अशें दिसता ताणीं आता पासुनच आमचेकडेन संपर्क
करचो.

- वेवस्थापक

संपादक,

हांवें तुमचो ऑगस्ट २०११चो
वाचलो. आमकां हें मासिक खूब आ
शाळें कोंकणी विशय शिकिल्ली ताचे
जावपा खातीर तुमच्या बिंबाचो खुबूच
जाता. ह्या अंकांत येवपी भुरग्यांचे स
आमी आमच्या भुरग्यांक वाचून दाखल
आमचीं भुरगीं इंग्लीश मिडियमांत
शिकतात. पूण कोंकणी काणयो
दाखयत जाल्यार तीं मन लावन आय
आनी आपणे बरोवपाचो यत्न करतात
अंकांतले डॉ. संगीता बर्वे हांची
फुलपाकुले जालें तर! ही काणी भुरग्यांक
आमकांय खूब आवडली. अश्योन
भासांतल्यो काणयो आमकां वाचूक मेळ
शीला कोळंबकाराची कावळ्या काक्या
तुमी थोडी थोडी छापतात ती वाचतना
जाता. कित्याक भुरगीं विचारतात नि
मुखार कितें जालें? तेना तुमी काणयो ल
दिवंच्यो आनी एकदम वाचूक मेळटात ज
आसच्यो.

तुमी गोंयची भोंवडी दितात तें अ
आवडात. वाचून आमी थंय वचपाचें प
करतात. अश्योच नव्यो नव्यो सुव
सांगच्यो. तुमकां चवथिचीं परबीं आनी
आमंत्रण.

- रशिदा
चिबल,

ज्येश्ठ सुटके झुजारी रामदास
चाफाडकार हांचो सत्कार करतना
उद्योगपती विश्वासराव धेंपो, वांगडा
दावेवेनच्यान उदय डांगी, उक्षया धेंपो,
यतीश धेंपो, दादासाहेब मोरे, रामदास
चाफाडकार, राजेश धेंपो, भक्ती
धेंपो आणी रुक्मी डांगी.

दादा वैद्य विद्यालयाक वैकुंठराव धेंपो स्मृती चषक

विद्यावृद्धी संस्था आनी किड्स नेस्ट,
सांताक्रूज, फोंडे हाणी आयोजीत केल्ले फोंडा तालुका राष्ट्रीय
एकात्मता समूहगीत गायन सर्तीत कुर्टी-फोंडे हांगच्या दादा वैद्य
विद्यालयाक णववो सर्गेस्त वैकुंठराव श्रीनिवास सिनाय धेंपो स्मृती फिरतो
चषक फावो जालो. स्वतंत्रताय दिसा किड्स नेस्ट सभाघरांत ही सर्त जाली.

हे सर्तीत शिरशिरे हांगच्या स्वामी विवेकानंद विद्यालयाक दुसरे आनी श्री
मल्लिकार्जुन इंग्लीश हायस्कूल, तळावली हाका तिसरे पारितोषीक फावो जालें. डॉ.
सखाराम गुडे विद्यालय, वजनगाळ-शिरोडे, ए. जे. जी. आलमेदा विद्यालय, फोंडे आनी
इंदिराबाय ढवळीकर विद्यालय, ढवळी हांका उमेद वाडोवपी इनामां फावो जालीं.

यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापिठाच्या गोंय फाट्याचे विभागीय निर्देशक दादासाहेब
मोरे आनी उद्योगपती विश्वासराव धेंपो हे समारोप सुवाळ्याक हाजीर आशिल्ले. फोंडेचे
नगराध्यक्ष किशोर नायक, अक्षया धेंपो, यतीश धेंपो, भक्ती धेंपो, राजेश धेंपो, उदय
डांगी, रुक्मी डांगी आनी विनोद कामत हांचीय हे वेळार हाचेर आशिल्ली.

सुटके झुजारी रामदास गणपत चाफाडकार हांचो हे वेळार विद्या वृद्धी
संस्थेवतीन सत्कार जालो. श्री. चाफाडकार हाणी हे वेळार
आपल्यो बंदखणींतल्यो यादी सांगल्यो.

कितें गे बाये ही म्हारगाय... सामकीच हुलपिता सगळ्या वाटांनी...

- प्रकाश कामत

देशाचे आर्थिक उदरगतीची गाडी व्हडा नेटान फुडें वता. अशें चित्र संवसारीक मंदीच्या फाटल्या २-३ वर्सांत लेगीत भारतान पितारले. पूण ह्या यशाच्या झगझगाटाची बेगड आतां परतून एक फावट काळी पडूळक लागल्या : सामान्य मनशाक नाकापुरो करपी 'म्हारगायेन' चवथी सारक्या सणाच्या काळांत तर 'कितें गे बाये ही म्हारगाय... सामकीच हुलपिता सगळ्या वाटांनी...' अशीं उतरां संवसारी बायलांच्या ओँठार हाडटात. दादल्या जोडकारांच्या बोल्साक हो हुलप आनी ताका लागून पडपी खार बरोच जाचक जाता.

सर्वसामान्य मनीस सामको वितरागता. सद्याचें आर्थिक मळावेलें चित्र तर सामकेंच चिंताजनक. मुदलांतच म्हारगाय 'हांव' म्हणीत सर्वसामान्य लोकांक नाका-पुरो करता. तातूंत अमेरिकेक वित्तीय रेटिंग संस्थांनी आर्थिक नदरेन दुर्बळ थारावपी 'रेटिंग' दिलां. अमेरिकन डॉलर हो संवसारीक पावंड्याच ग्रमाण मानिल्लें चलन. ताचो 'तुरो' आनी 'तोरो' देवप म्हणचे संवसारीक मंदीची आनीक एक फेरी अशें उघड दिसता. फाटल्या मंदीन येवरोपाक जाम केलले. तेना भारतान बरी तग धरिल्ली. आतांची मंदी भारताक बादीकार थारूं येता कारण ती येता तेना येवरोपी आर्थिक संकश्ट सोंपिल्लें ना आनी भारतांत म्हारगाय खूब व्हड ग्रमाणार बादीकार करता. आमची ३५ टक्के निर्गत अमेरिकी-येवरोप ह्या देशांक जाता! ही म्हारगाय वा दरवाड-दरवाड म्हणटात तें प्रकरण मुदलांत कितें, तें समजून घेवपाक जाय. आमच्या देशांत जेना

वेगवेगळ्या वाठारांनी उत्पादन जाता तांतलें एक वाटो देशांतले लोकांपासत तें मेळूळक फावो. काय उत्पादन निर्गत जाता.

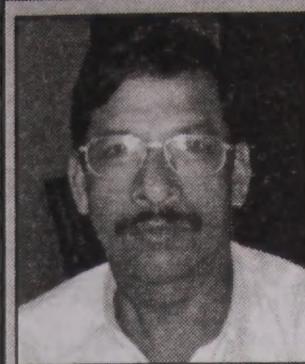
आमचो देश उदरगतशील. देखून ताचेकडेन फाव ती साध संपत्ती ना. देखून तो रिणांचेर जगता. हीं रिणां म्हणजे कृत्रीम तो पयसो निर्माण करप. त्या पयशांक उत्पादनांचो तेंको जेना आसान तेना ताका 'डॅफीसीट फायनान्सींग' (तुटीचे अर्थकारण) म्हणटात गांवठी भाशेंत सांगपाचें जाल्यार सरकार नोटांच्या छापखान्यां नोटी छापता. कारण कितें?.... कर्मचाऱ्यांक चड पगार जाय गरीब लोकांक वेगवेगळीं अनुदानां, सोपेणां, सवलती आन समाजीक राखणेच्यो येवजणी जाय. सरकारी पयश्याचो व्हड वांत भ्रश्टाचारांतय फस्त जाता. सरकार ही कल्याणकारी यंत्रणा, देखू शिक्षण, साधन-सुविधा, देशाची राखण अश्यो जायत्यो गजाल ताका चुकूंक येवंक नात. पयसो वा चलन हांची तांक कशी थारता जो पयसो देशाची रिजर्व बँक छापता ताचे फाटल्यान भांग भांडवल, उत्पादन अशी गडगंज तांक आसूक फावो. ती जेना आसना तेना तें चलन पोके थारता. अमेरिकेच्या डॉलराव संवसारीक बाजारपेठेंत मान कित्याक तर ह्याच तिच्या देशांतल्य घटपाणेक लागून. आनी हाच्या उरफाटें आमच्या रुपयाव संवसारीक बाजारपेठेंत मोल कितलें? एका डॉलराक ४०-४५ रुपया मेजचे पडटात. ह्याच रुपयान आमी आमच्या देशांत वस्तु आनी सेवा विकत्यो घेवपाक बाजारांत वतात. रासवळ जीणें सगळ्या वाठारांतले लोक वस्तू हाडपाक वतात.

के वस्तू हाडपाक वतात. पूण देशांत वस्तू उत्पादन उणे. मागीर नुतें जातलें? मागणी चड आनी म्हाल उणो. होच अर्थवेवस्थेचो चाळ! म्हणेच वस्तू चड आनी चड दरान उपलब्ध जातात. हीच ती हारगाय. मागीर हे म्हारगायेंत वायट प्रवृत्तीचे वेपारी आपले हात धुवन तात. ज्यो वस्तू चड लोकांक जाय - देखीक खाण्या-पिण्याच्यो, उपडो-लत्तो - त्यो चड म्हारग जायत वतात. पाडे वेपारी मागीर कृत्रीमपणान वस्तू लिपोवन लोकांक आनी हैराण करतात. दरो आनीक चड वाडयतात. हें 'ब्लॅक मार्केटींग'. आनीकय एक अनिश्ट गजाल डटा, ती म्हळ्यार वस्तू बाजारांतल्यान गडप जावपाक लागतकच बोक भियेतात आनी वस्तू गरजेपरस चड हाडून सांठोवन दवरतात. हाचो परिणाम गरजवंत लोकांक त्यो खुलेपणान मेळपाक अडचण तात. हाचोय परिणाम आनीक म्हारगाय वाडपाक जाता. म्हळ्यार यापारी वर्ग मागीर कायम लाव जोडटा आनी गरीब मनीस सासणाचो हारगायेंत हुलपता. आमचे गोमटेर म्हारगाय बसून आसा तिचें हें एक गरण.

आमी अदून-मदून पेपरांनी वाचतात. रिजर्व बँकेन बँकांक देवपाच्या रिणांचें दर वाडयलें. हाचो अर्थ किंतें जाणात? रिजर्व बँक नी बँकांची बापूय. बँको रिणां तरेकवार गजालींक दितात. जश्यो उद्योग, वसाय, शेती करपाक दितात - हाका उत्पादक रिणां म्हणटात, श्योच गाडी, घरां, घरांतल्यो वस्तू आदी घेवपाक लोकांक रिणां देतात. हीं जीं रिणां आसतात तीं लोकांच्या हातांत कृत्रीम पयसो वाडयतात. देखून तांकां बिगर उत्पादक रिणां म्हणटात. तीं बाजारांत आडयो, घरां, घरांतल्यो वस्तू हांची मागणी वाडयतात आनी तांच्यो रो वाडयतात. पूण तांची परतफेड जावपाची ती पगार आनी उद्योग-वसायांतल्या लावान. हे परत फेडीचे मार्ग (खास करून पगार) फावो या नेटान वाडनात. ह्या सगळ्यांचो परिणाम म्हळ्यारच म्हारगाय आडटा. आतां आमी भ्रश्टाचाराचो वांटो पळोवया. सामान्य मनीस नश्टाच्या पयशांनी सामान खरेदी करता जाल्यार भ्रश्टाचारी लोक पर्यायी पयशानी' वस्तू घेवंक सर्त करतात. ते हीय 'सर्त' जिखतात.

ते चैनीच्योय वस्तू सोपेपणान घेतात, गाडयो फिरयतात, सिनेमा घाटकां पळयतात, बन्या हॉटेलांनी जेवतात. तांचो पयसो 'घामाच्या यशांच्या' वचत थंय आड घालता. अशे तरेन ते वर्सयभर दिवाळी नरतात जाल्यार म्हारगाय आमकां हुलपायता. ह्या म्हारगायेचो आनी मार्थिक मंदीचो संबंध सोपो. आर्थिक मंदीक लागून अर्थवेवस्थेंत उत्पादन उणे जाता, कारण गुंतवणूकदार गुंतवणूक करपाक भियेता. मागीर आनीक म्हारगाय भडकपाचोच भंय उप्रासता.

हांवें जें वयर तुमकां म्हारगायेचें गणीत विस्कटावन सांगलां, तितलें सामान्य गणीत न्ही. पूण सामान्य मनशाक सादेपणान समजुपाक तें

सरकार म्हारगाय
नियंत्रीत करूनक शकता!
- अॅड. सुरेश धोंडे

म्हारगाय ही फकत गोंयांतच न्हय तर ती सगळ्याक वाडल्या. लोकांचें बजेट अपसेट जालां. पेट्रोलाचे, डिजलाचे, खावपाच्या पदार्थावयले दर परत परत वाडतच उरल्यात. हाका लागून सर्वसामान्य मनशाचेर सगळेवटेन ताण पडला. दिसानदीस एक सारकी वाडपी ही म्हारगाय बेगीन थारतली म्हणपाचीं चिनां दिसनांत. हाका लागून लोक सामके थतरवितर जालले दिसून येतात. चड फटको बसला तो जे लोक खासगी आस्थापनांत काम करून निवृत्त जाल्यात तांकां. सरकारी बी नोकरांक डि. ए. बी वाडटलो म्हणपाची जशी आस्त आसा तसली आस्त खासगी आस्थापनांत काम केल्यांक नासता. तांची हालत बिकटूच जावन गेल्या अशें म्हणल्यार जाता.

चवथ ही गोंयकारांची उमेदीची परब. हातांत पयशे खेळत जाल्यार चार पयशे खर्चू येतात. उमेदीन चवथ सरता. पूण म्हारगायेक लागून घरांतल्या जोडकाराक मूठ आवळून धरची पडटा. हाका लागून घरांतल्या भुरग्यांची आनी जाण्ट्यांची लेगीत उमेद मेल्या अशें दिसले बगर रावना.

आतां ही म्हारगाय जावंक जापसालदार कोण? तर गरजेच्या वस्तुंचो वेब्हार करप्यां मर्दीं जो दलाल आसता, काळो बाजार करपी आसतात ते परिस्थितीचो गैरफायदो घेवन वस्तुंचो दर अव्याच्या सव्वा लायतात. लोकांची पिळवणूक करतात. हाचेर सरकार खूबशे तरेन नियंत्रण दवरूनक शकता. आतां पळ्यात आंतरराष्ट्रीय बाजार पेठेंत क्रूड तेलाचो दर वाडलो काय देशांतूय पेट्रोल, डिजलाचो दर वाडटा. जर सरकारान ह्या तेलाचे आयातीचेर जो कर लायिल्लो आसा तो जर कमी केलो जाल्यार म्हारगाय देवूं येता. जाय तो प्रयत्न आनी इत्सा.

'सोऽपें' केलां, हें मर्तींत दवरचें! आमच्या देशांत राजकारणी व्हडले चांडाळ. तांचेपरीन ते कशे लोकांच्या जिवाकडेन खेळटात तें सादे-सोपे पध्दतीन सांगतां. आमचे केंद्रीय शेतकीमंत्री शरद पवार. ते महाराष्ट्रांतल्या साखरी उद्योगाचे व्हडले सम्राट. शेतकी मंत्री म्हणून साखरेच्या दरांकडेन तेच 'खेळून' चड उतार करपाक शकतात.

शरद पवार हांचें शेतकी मंत्री म्हणून काम किंतें आसूक फावो? देशांतलें उत्पादन वाडोवप, शेतकांच्यांक शेती-मालाचे रास्त भाव

मेळप, लोकांक खाण्या-पिण्याच्यो गरजेच्यो शेती-आधारीत वस्तू योग्य दरान मेळटल्यो हाची तजवीज करप. पूण प्रत्यक्षांत जाता कितें? शेतकीमंत्रांची वेगवेगळी विधानां तुमी पेपरांतल्यान वाचतात. तीं तुमकां सादीं दिसतात वा केन्ना केन्ना हुसक्याचीं, केन्ना केन्ना खोशेचीं दिसतात. पूण तीं संवसारीक अर्थवेवस्थेंत आनी देशाचे अर्थ वेवस्थेंत तीं 'भांगरा खोन्यान पयशे' ओडपाचे तांकीचीं आसतात हें खबर आसा व्हय?

एक देख: शरद पवार म्हणाटा, 'अंदू देशांत साखरेचें विक्रमी पीक आयला' म्हळ्यार तो कितें 'सिनाल' करता जाणा?... संसारीक बाजारपेठेंत साखर व्यापाऱ्यांक शिटकायता, 'आमी साखर संवसारीक बाजारपेठेंत व्हडा प्रमाणार निर्गत करूंक शकतात. तशें केल्यार संवसारीक दरो उण्यो जातल्यो. तुमची 'नफेबाजी' उणी जातली...'

ताच्या त्याच उतरांची 'शिटकावणी' देशांतल्या शेतकाऱ्यांक कितें जाणात? 'चड दर मागपाचे भानगडींत पढूं नाकात.' वा देशांतल्या साखर सप्राटांक कितें शिटकावणी जाणात? 'तुमकां जर देशांतल्या साखरेच्यो दरो पढून उणी नफेबाजी नाका आसत तर निर्गती पासत सरकारचेर दबाव घालपाक लागात.'

ताचे हे 'इशारे' वगीच तोंडाची वाफ आसना, इतलेंच हांव तुमकां सुचयन. पूण ताच्या आनी ह्या वेगवेगळ्या उतरांचे थेट परिणाम देशांतल्या धान्य बाजारपेठांनी दरांचेर जाता आनी दरो वयर-सकल जावन म्हारगायेचो हुलप बादता तो मात गरिबांक. आतां म्हारगाय आपलेपरीन उणी बादपा पासत (आनी हेरांक लेगीत) कितें करूं येता?

सगळ्यांत महत्वाची गजाल म्हळ्यार शक्य तितलें काचाबूल जावन गरजेच्यो वस्तू 'सांठोवन' दवरच्यो न्ही. व्यापाऱ्यांक तुमी हें केलें जाय म्हणून ते जायते फावटी सुचयतात. 'साखर ना आं, इल्ली आशिल्ली ती व्हर' तुमी तांचे पाडे बुद्दीक बळी पडटात आनी मागीर तो आनीक दर वाडयता आनी लाव जोडटा. आपल्या घरगुती खर्चाचें अदमास पत्रक तयार करप. म्हारगाय बादता तेन्ना चैनीच्यो, प्राधान्य नाशिल्ल्यो वस्तू वा सेवा (सिनेमा पळोवप, भायर जेवपाक वचप) ह्या गजालींचेर उणो खर्च करचो. गरजेच्या वस्तूंची खरेदी करतानाय (देखीक : कडधान्यां, भाजीपालो, नुस्तें) उणे दराच्यो वस्तू हाडपाचे यत्न करचे. प्रवास बीं करपाचो पडलो जाल्यार शक्य थंय खावपाच्यो-पिवपाच्यो वस्तू घरांतल्यान व्हरच्यो. म्हणचे जाता थंय खर्चाक कातर लावन शिक्षण, वखदां आदी प्राधान्यक्रम राखपाक पयसो सांठोवपाचे यत्न करचे. सणा-सुदीक दारुगोळो-फोग असल्या अनाठार्यी गजालींचेर खर्च टाळचो. ताची आपली बचत जावपाक मदत जाताच पूण आपल्या आनी लोकांच्या भुरग्यांक बी दोतोरागेर व्हरून वखदांचो खर्च करपाची पाळी येना!

कितली म्हारगाय गे सायबिणी !

- ज्योती मोंडकार

'कितली म्हारगाय गे सायबिणी संवसार कसो करचो आमी'

ही आदल्या तेंपार रचिल्ली फुगडी आमी आयज मेरेन बदलूंक शकले नांत.

आयज चडशा कुटुंबांत दादलो तशेंच बायल ही दोगांय जाणां नोकरी करतात पूण कोणाच्याच तोऱ समादानी शब्द आमकां आयकूंक मेळना.

कसलीय गजाल करतना आयचे म्हारगायेचो विशय मर्दना अशें केन्नाच खंयच जायना, कितें बाये म्हारगाय बाजारांत गेल्यार हजाराची नोट केन्ना सोंपता तें कळच ना आमकां आयकूंक मेळटा.

नुस्तें म्हारग म्हूण गरीब लोक शिवराक जेवप पसंद कर आयची परिस्थिती पळयल्यार शिवराकापेक्षा नुस्त्याचें जेव दिसता कारण कडधान्याचो दर इतलो वाढला की शिवराक बाबा अशें म्हणाचें पडटा. फळांचोय दर पळयल्यार तीच गत सगळ्यांत सहज उपलब्ध आनी सवाय अशें फळ म्हळ्य पूण आयज केळ्याचो दर तिप्पटीन वाडिल्ल्यान केली सुद्ध कमी करचें पडलां.

हे दीस चवथीचे, चवथ म्हळ्यार गोंयकारांचो सगळ्यांत सण, गरिबांतलो गरीब लेगीत चवथीक कितें ना कितें करून खुशालकायेन मनोवंक सोदतात. ते पासत रिणां काढूंक लेगी सरनांत. रीण काढून सण करप हेंच आमच्या गोंयकारांच्या नांदी सावन चालूच आसा अशें हे म्हणणे वेल्यान सिध्द ज म्हणणी आतां केन्नाच ना जावपाची ना अशें आयची परिस्थिती पळयल्यार दिसून येता. म्हारगाय कित्याक वाडत पुराय कल्पना आमच्या वेचून दिल्ल्या प्रतिनिधीक जिवनाउपयोगी वस्तू वितरीत करपी सगळ्या संस्थांक आसा हाचेर उपाय काढूं येता. पूण गरिबांक हुस्क्या मेकळें करपाचे मेरेन कोणाकूच सुचना. तेन्ना ह्या फुडें म्हारगाय उणी जातले विचारच करप पिशेपणाचो थारतलो. म्हणटकच जश्न आयल्यात तशेंच सारचे पडले अशेंच म्हणचें पडटलें! आनी

आमच्या देशान फाटल्या संवसारीक आर्थिक मंदी, तग कश जाणात? आमच्या देशांत सर्वसामान्य लोक सदांच इल्लीश

रून फुडाराची तजबीज कांनी वा हेरकडेन पयसो वरतात (हांव हांगां शटाचान्यांच्या स्वीस कांतल्या पयशांविशी लयना) आमच्यो बँको-विमो कंपन्यो व्हड प्रमाणार रकारी वाठारांत आसात. सामचो सर्वसामान्य लोक डीट-कार्ड कलचराचेर माधारीत फोलगी जीण गना. आयच्या प्रगत देशांनी कींग-विमो हे खाजगी वाठारांत आसात. त्यो डोकांक क्रॅडीटाचेर फोलगी जीण जगपाक प्रोत्साहन

पड दर मागपावे भानगडींत पडूं नाकात. पवारांची शिटकावणी वावली मूं?

म्हारगाय आळाबंदाक हाडूक फावो तितले यश आयले ना.
- प्रधानमंत्री मनमोहन सींग

देशांतले म्हारगायेचीं कारणां हीं जायते खेप देशाभायले परिस्थितीचेर आदारून आसतात. सरकार ही म्हारगाय आळाबंदाक हाडूक प्रयत्न करीत आसता पूण मरकाराक फावो तितले यश अजून येवक ना.

पेट्रोलियम पदार्थ, अनन्धान्य तशेच खाद्यतेलाचो दर आंतराष्ट्रीय बाजारपेठेत प्रचंड प्रमाणात वाढला. हे असले तरेचे पदार्थ जेना भायत्या देशांतल्यान आयात करचे पडटात तेना तांचो परिणाम भारतीय बाजार पेठेच्या दगांचेर साहजिकच जाता. आमचे सरकार दर खेपेक ही म्हारगाय, भाववाढ आळाबंदाक हाडपाचो प्रामाणीकपणान यत्न करता. पूण खूब काळ मेरेन ते शक्य जावंक पावलेना.

(स्वातंत्र्यदिनावेळा वयल्या लाल किल्ल्या वयल्यान केल्ले भाशण)

दितात. ताका लागून जेना अर्थकारण मंदीचे वटेन वता ते वेळार बँको, इन्श्युरन्स कंपन्यो बी वसुलीच्या वावराक अचकीत नेट दितात. ते वेळार लोक उगडो पडटा. बँको, विमो कंपन्यो खाकनवाल जातात, आनी मंदी आनीक खर जाता.

आमच्या देशांतल्या फुडाराचो कुटुंबाचो हुसको करपी गृहस्तीक देखून 'वालों' जाय आनी ताचें महत्व आमी जाणूक जाय.

वाढते म्हारगायेच्या काळांत ह्याच गृहस्तीच्या आदारान आनी थोडेशे समाजीक भावनेन जर नागरीक वागत जाल्यार म्हारगायेच्या हुलपाक तोंड दिवप इल्लें सुलभ जरूर जावं येता.

आमकां 'अर्थवेवस्थेचो उदरगतीचो वेग वाढलो', 'आमचो देश फुडली म्हासता' असलीं उतरां आयकूक हड्डे फुडे येता. पूण याद दवरात, 'व्हड म्हारगाय हो ताचोच आमकां चटको...' ताचोच 'प्रायस'!

हे शिर्शकथेचे लेखक श्री. प्रकाश कामत हे ज्येश्ठ पत्रकार आनी 'द हिंदू' ह्या राष्ट्रीय वृत्तपत्राचे गोंयचे प्रतिनिधी जावन आसात.

तुमकां आपरोजगार मुऱ्ह कऱ्हक जाय?

प्रधानमंत्र्यांच्या
रोजगार निर्मिती कार्यात्वकी रवाळा

रु. २९ लाखां मेरेनच्या प्रकल्पा पासत
बँकेची ९९% मेरेन आर्थिक मजत घेयात
आनी

रु. ८.७९ लाख* मेरेन अनुदानाचो लाव घेयात

* अटी लागू

चवाईची हुनहुनीत पटलीं

खादी उत्तरी ग्रामीण उद्योगीक मंडळ

जुनता हाऊस, २ बो माळो, दुक्काबी लिफ्ट,
पणजी - गोंय

कुर्द्धवानी: २२२१४५२

‘तृक्षिवली आम्हां सोयरी, वनचे’

ज्या ‘विकासा’न
हिमालयाची अशी
धूळदृश्या करून
उडयत्या तो गोंयचे कितें
करतलो, यांगपाची
गरज आटा व्हय?
टैम्हा कडले नाते मनीटा
तोडा तेन्ना देंवचार
ताचे गोमटेट बसता.
ताच्यांत विकृताय
िंगता आनी ती
ताच्यांतले मनीटापणूय
ना करून उडयता. तो
मागीर लाव लुटकानेचे
करावटणे चेटूच टागले
घांसून पळेता आनी
जातूंत लाव ना ते टागले
भायर मारता.

म्हऱ्या भुरगेपणांत आमच्या गांवांत नळ नाशिल्ले. बांयो आशिल्ल्यो. आनी बांयो सदां उपाट भारिल्ल्यो आसताल्यो. बाराय म्हयने उदक मेळटालें. बाय सुकल्या म्हूण कोण दुसऱ्यागेर न्हावंक गेला म्हणपाचे कोणे केन्ना आयकूक नाशिल्ले.

गांवांत नळ नाशिल्ले तशे पायखिल्ये नाशिल्ले. लोक दोंगरार वताले वा व्हाळार बसताले. प्रदूशण जाताले. पुणून तें व्हडलेंशें कोणाक बादनाशिल्ले. कित्याक, दुकरां आसतालीं आनी दुकरां प्रदूशण जावंक दिनाशिल्लीं.

‘गोपुरी’ संडास पळेले तेन्ना मनांत म्हळें, ‘फाल्यां गोंय स्वतंत्र जाले म्हणटकूच गोंयभर भोंवतलों आनी गोपुरी संडासांचो प्रचार करतलों. हवाय निवळ उरतली आनी भुयेक ‘भांगरा सारे’य मेळटलें.’

पुणून सगळे सपनांतूच उरलें.

आतां पळेतां, गांवांत सगळ्यांगेर संस्किं टँकी आयल्यात. लोक ‘कमोडां’चे रुय बसपाक लागल्यात. आनी केन्नाच घडूक नाशिल्ल्यो दोन व्हडल्यो ‘सुधारणा’ गांवांनी घडून आयल्यात. बांयो प्रदुशीत जाल्यात आनी गांवांत जळारां जाल्यांत. जळारां

मारपाक लोक डी. डी. टी., एल्डीन, लिंडेन, टॉकसेफिना सारकीं वखदां वचत थंय शिपडावंक लागल्यात. जळारां कितलीं ना जाल्यांत, जळारांक खबर. पुणून हजारांनी जातिंचे जीव जमनीर लाखांनी कोटिंनी वर्सा सावन जियेत आयिल्ले तांचे दोन वांटे खंय ह्या वखदांक लागून ना जावन गेल्यात. उरिल्ले ह्या धा वीस वर्सात ना जावपाचे वाटेर आसात. सायंटिस्टूच हें सांगतात.

देवान ही धरतीर फकत मनशां खातीर निर्मूक नाशिल्ली. मनशाक जल्माक घालचे पयलीं ताणे लाखांनी जातिंचे जीव-जंतु - किडी-मुयां पसून हतयां-गेंडयां मेरेनचे जल्माक घाल्ले. सगळे एकामेकांक आधार दिवन जियेत राविल्ले. तांच्याच सांगातान तरां तरांची चकचयाळ रुखावळ जियेत आयिल्ली. आनी देव ओत वारो पावस ह्या सुपांनी तांचेर आपणालो आशिर्वाद शिंवरायत राविल्लो.

अवचीत देंवचारान चावी घुंवडायली आनी मनीस ‘विकास’ नांवाचे अवदिशेच्या नादाक लागलो.

जे धर्तीर आपूण जियेतां ती अपघातान, ‘अँकिस्डेंटा’न निर्माण जावंक ना; तिचे निर्मणे

फाटल्यान एक हेतू आसा, एक उद्दिश्ट आसा; सर्जन करपी एक बुद्द तिचे भितर काम करता; ती कशाय कशी चलना, नेमांक धरून चलता, आपले आपूण चलता, आपुणूच आपणाली संतुळा सांबाळून चलता म्हणपाचें मनीस विसरलो. आनी तो तिगेल्या वेब्हारांत मर्दी पडून आडखळी हाडपाक लागलो.

मनीस 'विकास'च्या नादाक लागलो ताचे पयलीं तो सैमाच्या सांगातांत रावतालो. अन्न पिकयतालो, खातालो आनी जें उरतालें तें बाजारांत व्हरून विकतालो. हें विकप सुरु जालें तेन्ना लाव-लुस्कानाचें एक नवे गणीत ताच्या जिवितांत रिगून बसलें आनी वेपार नांवाचो एक वेब्हार मनशां मनशां मजगर्तीं चलपाक लागलो. वेपाराक लागून शारां वयर सरलीं आनी जिस्त हांगा देंवचारान मनशाक आपणा हातांत घेतलो.

सगळ्यांत पोरणीं शारां आमकां ह्या देशांत मेळळ्यांत तीं सिंधू संस्कृतायेचीं. मोहन-जो-दडो, हडपा सारकेलीं. शारां पांच पन्नास वर्सानी उबीं जायनात. तीं उबीं जावपाक कांय शेंकडे लागतात. मोहन-जो-दडो, हडपा शारांनी शेंकड्यांनी वर्सा वेपार चलिल्लो आसूक जाय, तेन्नाच तीं वयर सरल्यांत जावक जाय. वेपारान विटांचीं रानां उबीं केलल्यान सैमान निर्मिलीं रानां इल्लीं इल्लीं करून ना जावन गेल्यांत जावक जाय. आयज ह्या शारांचे अवशेष आमकां पळोवंक मेळतात थंय वखदाक लेगीत पांचव्या पानाची कुरु दिशी पडना. इतलेंच न्हय, तर ह्या वाटारांत दोनूय तडी भरून जी सरस्वती न्हय व्हांवताली तिवूय खंयच दिशी पडना. ती 'गुप्त जाल्या'. तिचीय कुरु खंयच मेळना. असीरिया, बाबिलोनिया, अक्कड-जंय जंय शारांची संस्कृताय उबी जाली थंय थंय अशेंच घडलां. झाडां पेडां ना जाल्यांत आनी विटांचीं जंगलां आयल्यांत. कांय वर्सा तरतरल्यांत आनी एक दीस अवचीत ना जावन गेल्यांत. शारांची संस्कृताय धतरी फाटीर खंयच जिवी उरूक ना.

खंयच तिगून रावंक ना. सगळे कडली ना जाल्या.

आनी तरी आसतना मनीस तिचो नाद सोडिना.

पांच सात वर्सा पिरायेचो आसतना आवय-बापाय सांगातांत त्रिस्थळीची यात्रा केल्ली तेन्ना दोळ्यां मुखार जें चित्र उबें राविल्ले तें 'सुजलाम् सुफलाम्' देशाचें आशिल्ले. आतां उतार पिरायेर पर्थून ह्या वाटारांत पावतां तेन्ना वचत थंय उगडे नागडे दोंगर आनी सुके सडेच पळेतां. चार दसकां पयलीं हिमालयांत भोंवन आयिल्लो. दोन म्हयने पांयांनी भोंवन सगळो उत्तराखंड 'पादाक्रांत' केल्लो. एका फुडलीं एक दाट अरण्यां थंय आशिल्लीं. दनपारच्या कडार लेगीत सुर्याच्या किरणांक भितर सरपाचो धीर जायनाशिल्लो. हालिंसाराक कांय इश्ट ह्या वाटाराची मोटारीन यात्रा करून आयल्यात. म्हजे मुस्तींतले एकूय रान थंय उरूक ना म्हूण सांगतात.

ज्या 'विकासा'न हिमालयाची अशी धूळदशा करून उडयल्या तो गोंयचें कितें करतलो, सांगपाची गरज आसा व्हय? सैमा कडलें नातें मनीस तोडटा तेन्ना देंवचार ताचे गोमटेर बसता. ताच्यांत विकृताय रिगता आनी

ती ताच्यांतले मनीसपण्यू ना करून तो मागीर लाव लुस्कानेचे कसवट सगळे घांसून पळेता आनी जातूत ल सगळे भायर मारता.

गोंयच्या फुडाराचें येवजितां तेन्ना खासावीस जाता. तिडकीन उसळट अंतीं निर्शेता.

येवरोपेवांनी अमेरिका वसोवच थारायलें तेन्ना सगळ्यांत पयलीं ताणी मूळ रेड इन्डियन्सांक ना करपाचे 'संकेलें. तांचीच तांकां चड आडखळ ज सुमार धा कोटी रेड इन्डियन्स ताणी कातरून उडयले. एक पुराय संस्कृतेकेली. थोडे रेड इण्डियन्स वांचून उरिले कडल्यान चडशी आडखळ जावपान उरूक ना अशें दिसलें तेन्ना येवरोपेवां कडेन जुळोवन घेवचे अशें येवजिलें. व तव्या भोंवतणी सियेटल नांवाचो एक आशिल्लो. ह्या वाटाराचेरे रेड इण्डियन्स राबितो चलतालो. हो वाटार तांचे क विकतो घेवचो अशें थारावन ताणी त मुखेल्याक एक चीट बरयली. हे चिर्ट इण्डियन्सांच्या मुखेल्यान जी जाप दिले अशी आशिल्ली-

तुमी आमची भूय विकती घेवक सो सभाग्यांनो, आमचें मळब तुमी विकतें व्हय? आमकां आमची भूय मळबा स ओत, वाच्या पावसा सारकी एक पवित्र कशी विकतले ती आमी तुमकां? ओत, पावस विकूंक येना, विकतो घेवंक येना भुंयूय विकूंक येना, विकती घेवंक आमकां आमची फकत भुंयूच पवित्र न्हय. हे भुंयेर वयर सरलां तें एकान एकान एक झोंप, एकान एक वाल, तांचे एक पान, एकान एक फूल आमकां पवित्र भुंयेर भोंवतात ते जीव जंतू, किडी मुयो, जिवाणीं, सगळे आमकां पवित्र. आमचीं सुकणीं शेवणीं पवित्र, पि

पवित्र. आमचीं सावदांय पवित्र. तळ्यो, झरी, व्हाळ, न्हंयो, दर्यो, वेळे वयलो रैवेचो एकान एक कण पवित्र. झाडांच्यां आंगांत व्हांवता तो दीख आनी आमच्या आंगांत घोळटा तें रगत एक. तुमी गोरे लोक तुमचे भुंयेक विसरल्यात. आमी विसरूक नात. आमगेले म्हालगडे विसरूक नाशिल्ले. आमीय केन्ना विसरपाचे नात. आमी तिका केन्ना अंतर दिवपाचे नात. आमची भूय आमची आवय आनी आमी तिचीं भुर्गी. हे भुंये वयलो एकान एक फातर, तणाचे एकान एक पातें आमच्या नात्यांतले. तुमी ही भूय 'आमकां विकती दियात' म्हूण मागतात तेन्ना तुमी आमचे सगळेच - आमचे सर्वस्व - घेवंक सोदतात अशें आमकां दिसता. तुमी गोरे लोक. आमी हें जे किंते तुमकां सांगतात तें तुमकां घडये समजुपाचे ना. तुमकां खंयचीय भूय, दुसरे खंयचेय भुंये सारकी. घेतली, मुखार गेले. हे भाशेन तुमी चलत आयल्यात. हाका लागून तुमी भुंयेचे पूत जावचे बदला तिचे धनी जावन बसल्यात. आमचे तशें न्हय, आमी आमच्या भावांक विकिनात. तशी भुंयूय विकिनात. भूय आमची आवय, तशी न्हंय आमची भयण. दर्यो आमचो भाव. आमकां आमच्या खासा भावंडांचो मोग तितलोच न्हंयांचो आनी दर्याचो मोग. आमच्या न्हंयांतल्यान व्हांवता ताचे कडेन आमी फकत उदक म्हूण पळेनात. आमचे रगत म्हूण पळेतात. न्हंयेत आमी आमची पडबींब पळेतात तेन्ना तातूत आमकां आमचेच रूप दिश्टी पडना, आमच्या सगळ्या म्हालगड्यांचे रूप दिश्टी पडता.

तुमचे किंते, तुमी भुंयोय खावन उडयतात, न्हंयोय पियेवन उडयतात.

तुमचे नदरेन आमी अन्नाडी. देखुनूच जावंये, तुमची भास आमकां समजना. तुमच्यो चाली-रिती आमकां समजनात. आमी अन्नाडी जाल्यानूच म्हणूक जाय, तुमी हे भुंयेर जीं शारां उर्बीं केल्यांत तीं पळेतकूच आमच्या दोळ्यांतल्यान दुकां व्हांवपाक

लागतात. आमी म्हणपाक लागतात, कसलीं हीं थळां, जंय पांचवें पान दिश्टी पडना, जंय पिसोळ्यांच्या पांखांचो आवाज आयकूक येना, जंय तळ्या लागसारच्या बेब्यांची भासाभास आयकूक मेळना. आमी वान्या वांगडा खबरी करीत आयिल्ले लोक. तो खंय खंय हेडून येता, ताकाच खबर. तो येवन सांगता त्यो गजाली आमी आतां मेरेन रुचीन आयकत आयल्यात. हो वारो आमी पोटांत घेतात. म्हूण जियेतात. आमीच फकत न्हय, आमची झाडां झुडपां, सुकणीं सावदां, आमच्यो किडी मुयो, आमचे सगळे ह्या वान्याक लागुनूच हे भुंयेर जियेवंक पावलां. आमच्या आवय-बापायनी, आमच्या आज्यांनी, तांच्या आज्यांनी, आमच्या सगळ्या म्हालगड्यांनी होच वारो पोटांत घेतिल्लो. आमचे पुराय जिवीत ह्या वान्याचेर निंबून उरलां. हो वारो जे भुंयेर खेळटा ती भूय आमी तुमकां कशी विकतले?

धरुंया, आमी तुमकां ही भूय दिली, जाल्यार हे भुंये वयलीं झाडां पेडां, सुकणीं, सावदां, जीव जंतू तुमकां तुमच्या खास्सा भावंडां सारके दिसतले व्हय? तुमकां तांचे मोलूच ना. फाटीं आमी पळेल्ले - धांवते मोटारींतल्यान आर्मा जोखून तुमी आमच्यो कांय रानवटी म्हशी मारून उडयल्ल्यो. बावड्यो कांय दीस कुसत पडिल्ल्यो. मागीर गिदांनीं येवन त्यो खावन उडयल्ल्यो. तुमकां ह्या म्हशीं परस तुमच्या कारखान्यांचे चिमणेंतल्यान भायर सरता तो धुंवर चड मोलाचो. तुमकां आमी आमची भूय दिली जाल्यार हे भुंये वयले किंतेच वांचून उरपाचे ना.

उपकार करून एक गजाल विसरू नाकात - धरतरे वयली खंयचीच गजाल दुसरे खंयचेच गजाली पसून वेगळी रावंक पावना. सगळ्यो रगतान एकिमेकिंच्या नात्यांतल्यो. देखून धरतरी जियेवंक पावल्या. तुमी चलत आयल्यात तशेच मुखार चलत रावले जाल्यार लक्षांत दवरात - एक दीस तुमी एकसुरे.

एकमुळे जावन पडटले. तुमकां आधार दिवपाक कोण येवपाचो ना. ज्या सकशटांत तुमी धतरीक उडयल्या तेंच संकशट एक दीस तुमचेर येवन कोंसळटले. मळबा कडेन पळेवन थू करून थुकतल्याची थुकी थुकतल्याच्याच तोंडार परती येवन पडता खबर आसा मू?

भुंयेचो केन्ना कोण धनी जावंक पावला व्हय? तुमी तर फकत भुंयेचे न्हय, देवाचे लेगीत धनी जावंक सोदतात. देवाचो धनी कोणूच जावंक पावना तसो भुंयेचोय जावंक पावना. भुंयेचेर जो आगळीक करता तो खासा देवाचेर आगळीक करता.

एक दीस तुमी धरतरे वयले ना जातले. घडये हेरां परस बेगीन ना जातले. ज्या दिसा रानांतलीं सावदां ना जातलीं आनी दोंगरांची मार्थी टेलिफोनाच्या सरयांनी धांपिल्लीं दिश्टी पडटलीं त्या दिसा रानांतलीं चिंतळां खंय वतलीं? शेवणीं खंय वतलीं? - that would be the end of living and the beginning of survival - त्या दिसा जिवीत सोंपतले आनी वांचून उरपाचो यत्न सुरु जातलो.

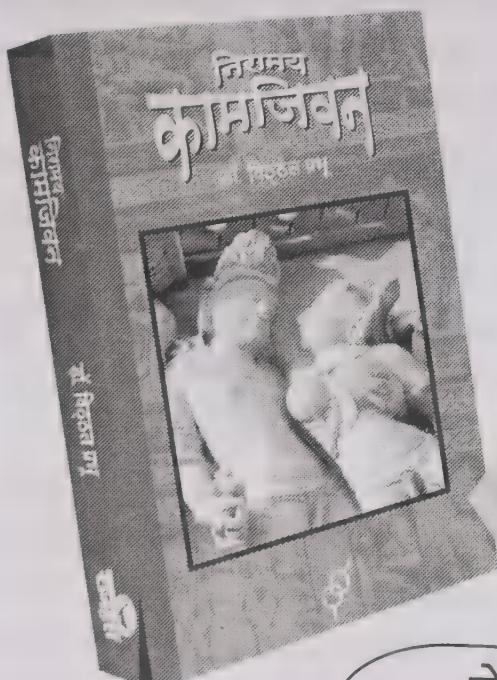
'विकास' जावंकूच जाय. पुणून आपले आपूण चलपी सैमाचे बांदावळीक बादा येवंक दिनासतना. हे तरेचो विकास देशांत आयज चलता व्हय? ना, जाल्यार ताका विनाश म्हणचो पडटलो. विनाश जावंक दिनासतना विकास घडोवन हाडचो आसत जाल्यार देशाचेर मोग आशिल्ल्या जण एकल्यान सियेटल वाटारांतल्या रेड इण्डियन्सांच्या मुखेल्याचे हे चिर्टींतल्या अक्षरान अक्षराक पाळो दिवन चलूक जाय. आमी घाळ उरले जाल्यार शोणटले. जागरूक उरले जाल्यारूच देश राखूक पावतले.

■ ■ ■
- रवीन्द्र केळेकार
(घुस्पल्ले जानवे ह्या पुस्तकांतल्यान...)

निरामय कामजिवन

डॉ. विठ्ठल प्रभू

जुवानपणांत प्रवेश, लग्ना पयलींचे मार्गदर्शन, लग्न, काम-क्रिया, लग्नाची अपुर्तताय, लिंगीक आगळीक, गुरवार जावप, संततनियमन, एड्स, गुप्तरोग, जनननिवृत्ती .....

थोडेभित्र - कुमारावस्थे पसून जाणटेपणा मेरेन कामजिवनाची सगली माहिती सोपे, सरळ, सुबोध भाशेंत विवेचन करपी अशें 'निरामय कामजिवन' हें एकमेव संग्राह्य पुस्तक.

1/8 डेमी H/B
कागद 80 GSM
419 पानां

लेखक : डॉ. विठ्ठल प्रभू
अनकार : डॉ. नारायणराव प्रभू कोरगांवकार

स्वयंअनुदानीत मोल : ₹ 100/-

Publisher :

RAJHAUNS VITARAN

1-Meenakshi Bldg., Dr. Wolfango da Silva Marg, Panaji 403 001

Ph. : 2220320 / 2232177, Fax : +91 832 245 5205

E-mail: rajhaunsvitaran@dataone.in www.rajhauns.com

मोहन रानडे

सतीचे वाण

“गोंय मुक्ती संग्रामांत जो ल्हानसो वांटो घेवपाचें भाग्य म्हाका फाव जालें, जो अणभव म्हाका आयलो ताका लिखित रूप दिवप इतिहासाचे नदरेन गरजेचें आशिल्ले. हांवें विशेश त्याग करूंक नाशिल्लो, पूण हेरानी तो निश्चितपणान केल्लो आनी तांचेकडेन म्हजो लागशिल्लो संबंद आयिल्लो. तांची नांवां तांच्या आंगावेल्या लवतरांक लागून खबरापत्रांतल्यान झळकूंक नाशिल्ली. अश्या सामान्य लोकांच्या असामान्य त्यागाचें दर्शन हांवें गोंयांत प्रवेश केल्ल्या खिणासावन, १९४९ सावन, म्हाका घडिल्ले. तांची नोंद खंयतरी जावप गरजेची आशिल्ली. तें कृतज्ञतायेचें घोतक आशिल्ले. गोंय मुक्तीसंग्राम ज्या वसाहतवाढी झुजाचो एक वांटो आशिल्लो त्या झुजाचे आनीक कांय पैलू पळोवपाची जी संद म्हाका पुरुगालाक मेळळी तीय कथन करप गरजेचें आशिल्ले. पुरुगेज जनता आनी साग्राज्यवाढी पुरुगेज सरकार हीं एकरूप नांत, भिन्न आसात, परस्परविरुद्ध आसात. तांच्यात संघर्ष चालू आसा. ह्या संघर्षाचो जो थोडोभोव परिचय म्हाका थंय जालो तो हेरांक करून दिवप म्हाका गरजेचें दिसलें. गोंय मुक्ती उप्रांत कैद्यांचे अदलाबदली विशींच्या निर्लज्ज इतिहासाची पुनरावृत्ती जावन आनीक कोणा भारतीयांचेर फुडाराक ‘आपलो देश मुक्त जाल्लो आसतनाय’ विजनवास काडपाची पाळी येवं नये हे पासत त्या इतिहासाविशीं हांवें बरोवप गरजेचें आशिल्ले.”

- मोहन रानडे

शाडेतेरा वसांची पुरुगालव्या कृशीयस बंदखणीत रव्यास्त ओगून क्रांतिवीर मोहन रानडे गोंयांत आयले तेब्ना हांव अकरा वसांचो. तेब्ना रानडे आमगेर येताले. ते भाईचे (नंदा) मित्र. आमच्या घरांतले शेणान सारायिल्ले जमनीर पाट दवरून त्या पाटार आसरमांडी घालून बसून, पेत्रोलाच्या दिल्याच्या उजवाडांत वाचन करताले. तांचे मुख्यार बसून हांबूय किंतें तरी वाचतालों. ताणीं म्हाका खूब गजाली सांगच्यो. वेगवेगळ्या चळवळींत वांटेकार जावपाची आगीर जी युमखुमी आयली ताचें फाटलें कारण हेंच आसूं येता.

आयज गोंय मुक्तीच्या अंगरा उत्सवी वर्सा हांव ताचें ‘सतीचे वाण’ अणकारीत करूंक बासतां तेब्ना म्हाका मोहनकाका रुजेमुख्यार आसरमांडी घालून बसला आनी रुजेकडेन उल्यता असो भास जाता.

- दिलीप बोरकार

११. खणीवयले हल्ले

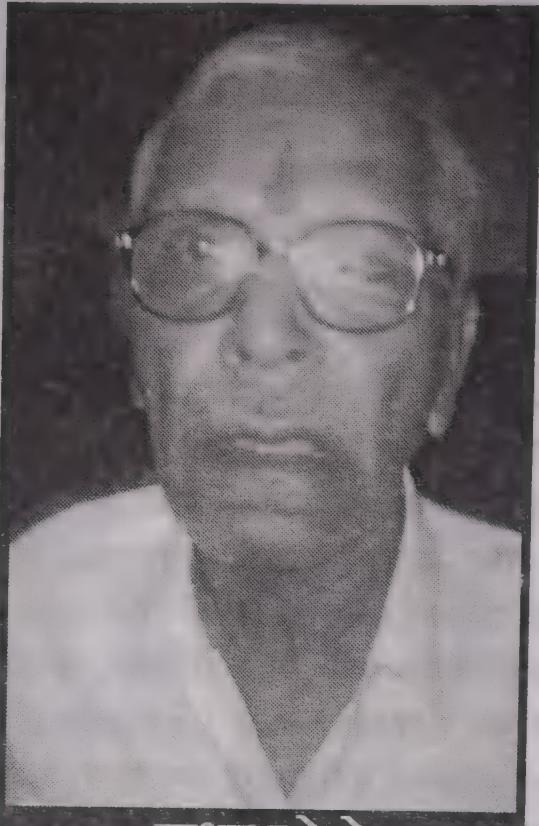
१९५५त गोंयच्या दोन खणींचेर आमी हल्ले केले. श्री. व्ही. एन. बांदेकार हांचे पाळी हांगचे खणीर १९५५च्या जुनांत जो पयलो हल्लो आमी केलो त्या फाटलो हेतू फकत स्फोटक द्रव्यां मेळोवपाचो आशिल्लो. पूण दुसरो हल्लो करपा फाटली आनीक एक विचारसरणी आशिल्ली. भारत सरकारच्या आर्थिक नाकेबंदीन जें घडलें ना तें खणी बंद पडिल्यान साद्य जातलें अशें आमकां दिसलें आनी तें लटीक नाशिल्ले.

स्फोटक द्रव्यांचो उपेग करपाचो प्रयत्न दलमुखेली श्री. लवदे करताले. अस्नोडच्या आमच्या हल्ल्या उपरांत पणजेच्या पालासेंत (सचिवालय) कोणेतरी एकदीस टायमबॉम्ब हाडून दवरलो. मनोहर पेडणेकार आनी पणजेचे चंद्रकांत गायतोंडे हांची ही बहादुरी आशिल्ली. पूण ह्या बॉम्बाक डिटोनेटर लावक नाशिल्लो. सुरिंगाची वात लायिल्ली. ती पेट्रकच सगळेकडेन जळको वास पसरलो आनी ताका लागून ती जळत जळत बॉम्बाच्या तोंडाम्बरेन पावचे आदीच पालयली. सामके लागी पावनूय हो प्रयत्न फसलो आनी सचिवालय साल्वार जालें.

स्फोटक द्रव्यांची जायत्या कारणाक लागून आमकां गरज आशिल्ली. गोंय मुक्ती लढो सुरु जायत सावन धांवते जिर्पीतल्यान पारो करपाखारीर पुरुगेज पुलीस भोवताले. रस्त्यार सुरिंग पुरुन त्यो

जिपी उडोवप गरजेचें आशिल्लें. भुग्यांकूय तें काम करपासारके आशिल्लें आनी ताका लागून आमची रातची हालचाल अदीक सुरक्षीत जावपाची. एखाद्रो पूल जरी आमी उडोवंक शकले तरी येरादारी बंद उडोवंक शकताले. खणीवयल्या जिलेटिना पासून बॉम्ब तयार करपाचें काम श्री. लवंदे वजन्याच्या तळार करताले. आरंबाच्या काळार हे जिलेटीन आनी डिटोनेटर्स खणमालक श्री. दयानंद बांदोडकार (मुक्त गोंयचे पयले मुखेलमंत्री दिताले.) मनोहर पेडणेकार तांचे कडल्यान ह्या मालाच्यो पेट्यांच्यो पेट्यो हाडटाले. पूण मुखार पुर्तुगेज पुलिसांचो पारो वाढूंक लागिल्यान हो पुरवठो बंद पडलो. ताका लागून खणींचे हल्लो करून 'म्हाल' मेळोवपा बगर पर्याय नाशिल्लो. पूण हो 'म्हाल' भारतीय पुलिसांची नदर चुकोवन भारतांत व्हरप हें एक दिव्य आशिल्लें आनी तें करपाक हांव आता तयार नाशिल्लों. आमी गोंयांतूच हे बॉम्ब तयार करचे अशें थारावन ते पासत खणीर हल्ले करपाचें आमी निश्चित केलें.

दासू चाफाडकार आनी कोरडे पाळीची बांदेकाराली खण पळोवन आयिल्ले. थंयचे दारुचें कोठार हस्तगत करप थोडें कठीण आशिल्लें तरी शक्य आशिल्लें. कोठार फोडून म्हाल सरळ फाटीर मारून सावय हाडपाचो पयलीं आमी प्रयत्न केलो. पूण म्हाल इतलो आशिल्लो की फाटीवयल्यान तांतलो एक शंबरावो वांटो लेगीत येवंचो नाशिल्लो. तेन्ना सावय आनी वळवयन्यान भायर सरिल्ले आमी धा पंदरा जाण ते दिसा परतले. तीन चार दिसांनी म्हळ्यार जून २०-२१च्या सुमाराक पणजेच्यान व्हडली टक्सी घेवन पुराय कोठार पुसून हाडपाची माणणी आमी आखली. हे खेपेक फेब्रुवारी ५५त वळख जाल्ले कालापूरचे श्री. लक्ष्मण हळकोणकार हांका सहभागी करून घेवपाचो योग आयलो. पणजे पुर्तुगेज सरकाराक म्हायती दिवपी कांय टक्सी ड्रायवर आशिल्ले. लक्ष्मणूय एक टक्सी

माधव कोरडे
मोहन रानडे हांवो त्या काळचो सहकारी

ड्रायवर आशिल्यान तो तांका बरोड वळखतालो. तांचेकडल्यान अश्या तीन टक्सी ड्रायवरांचीं नांवां आनी ते चलयतल्या टक्सीचे नंबर घेतले. त्या पयकी एक टक्सी हांव आनी माधव कोरडे पणजे वचून घेवन आयले. लक्ष्मण, बाळकृष्ण भोसले, दासू हे मुखार वचून सूर्ल लागीं वाट पळयत बसले. थारायल्या वेळार म्हळ्यार रातच्या ८क थंय पावू अशे बेतान सांजे ५ वरांचेर आमी पणजेच्यान भायर सरले. प्रवास बरोड पयसुल्लो आशिल्लो आनी परतुवपाक बरीच रात जावपाची आशिल्यान टक्सी ड्रायवरान कां कू करपाक आरंब केलो. पूण चड पयशे मेळटले अशें पळयतकच खोसयेन येवपाक तयार जालो. ड्रायवर मुखार आनी पिस्तोल आशिल्ले आमी दोगूय फाटल्यान आशिल्ले. ते काळार वाटेर केन्ना केन्नाय पुलीस टक्सी आनी हेर गाडयो आडोवन झडटी घेताले. असो प्रसंग आयलो जाल्यार पिस्तोलांची अर्थात गरज आशिल्ली आनी बाणस्तारच्या पुलाकडेन आशिल्या पुलिसान खन्यानीच

गाडी थारावन भितर पळयलें. उल्यनासतना वो कांयच विचारिना चालू करून सांगलें. ८क जेन्ना पावली तेन्ना बरोच काळोख वास्तवीक गाडी गांवांत व्हरपाची पूण आदीं थारायल्ली कुरु वाटेना नाशिल्यान थंय व्हरची पडली. पर म्हळ्यार वळवयन्यान शंभू पालका रोहिदास शिंपी आदी थारिल्ले सुवाबी घेवन आयले. हांवे डू भेस्टयतकच, 'कांय करिना साय तुमचोच...' अशें ताणे थंडसाणेन साहजिकच भियेल्लो आशिल्लो. पूण समज जाल्लो तो खबन्या बी आर तशें धोंग करता आसत म्हूण त एकखेप धपकायलो. मोटारींत बसफाटीं आयले. बाळकृष्ण भोसले चाफाडकार आनी लक्ष्मण हडकोण पळयत आशिल्ले सुवातेर गाडी श्य लक्ष्मण मुद्दूच मुखार आयलोन पयसुल्ल्यान ड्रायवराक पळयलो : लावन दिवपी न्हय म्हणपाचें ड्रायवराक हांवे आमचे कडेन आशिल्लें तें खावंक घातलें आनी आबी खावन पोटाचो उजो थोडोभोव थं आमचीं कोणाचीं तोंडा ड्रायवराचे पळूंक फावना म्हूण आमी ताचे दोद उडोवपाची खबरदारी आदींच घेतिल्ल मोटारींत बसले आनी फोंडे-होंडा वलांडून थेट खणीवयल्या कोठारापास मीटारांचेर रावले. लक्ष्मण टक्सी चल बंदुको घेवन आमी सक्यल देवले आन वचून राखणदाराचो अदमास काडलो. धोको ना अशें पळोवन मोटार कोठ दाराकडेन व्हरून उबी केली. कोठाफोंडलें आनी खीणभरांत थंयचो सगळ मोटारींत भरलो आनी थंयच्यान भायर टक्सी घेवन आमी सरळ हमरस्त्यार आनी तो आमचो निश्काळजीपणा

मोटरसायकली वयल्यान गस्त घालपी एका पुलिसाकडे आमची अकस्मात गांठ पडली. ताका आमचो दुबाव मारिल्यान तो आमच्या तांत्रिक्यान लागले. बाळकृष्ण भोसलेन सरल मोटरसायकली दिकेन फार सोडलो. मोटरसायकल परती घुंवली तें आमी पळयलें. मोटरसायकल दिसनाशी जातकच आमी आटार थांबोवन सकयल देवले आनी साद्या गिंगाच्या दारूचे एकदोन दबे थंयच्यान वचपी सन्या एका रस्त्यार उडयले. एक मिनीटूय वनासतना आमची मोटार भरवेगान सुरुचे केने घुंवडायली. थंयच्यान सगळो म्हाल हडयेंत भरून वळवय व्हेलो. तें व्हडेंय गाडवाटेक लिपोवन दवरलें. तांतलो थोडो हाल काढून घेतलो आनी आमी तो घेवन वयच्या कुळागरांत नाच जाले. लक्षण आनी बाळकृष्णान ड्रायवराचे सुवादीन टँकसी रत करतकच तो आमोणेवाटेन सावय गायलो. टँकसी ड्रायवर त्या लावन दवप्यांमदलो नाशिल्यान ताका अद्वल डोवपाचो प्रस्नूच नाशिल्लो. उरफाटे ताका आर पयशे चढूच बक्षिसी दिवन मेकळो केल्लो. दुसरे दिसा गोंयचे खणीचेर जाल्या ह्या यल्या हल्ल्याविशी एकूच बोवाळ जालो. मोटरसायकलीर बशिल्या पयकी एकल्याक लागिल्ली. पुरुगेज रेडिओन तर, 'एक गाख रूपयांची स्फोटकां काल गुंडांनी गारायली' असो प्रचार सुरु केलो. स्फोटक व्यांचो व्हड साठो आमच्या हातांत डिल्यान आनी ताचो उपेग कित्याखातीर आनी कितल्या प्रभावीपणान करू येता हाचो चूक अदमास पुरुगेज पुलिसखात्याक नाशिल्यान कसोय करून तें परतून तातासपाचेच ह्या निर्धारिन ताणीं दरेक दुबावीत ठार बारकायेन आरतो परतो करपाक आरंभ लो. टँकसीवाल्याक आमी सोडल्या उप्रांती भयान म्हणा वो आनीक कित्याक लागून हणा चुकीच्या रस्त्यान गेलो आनी पाळी गगसरच्या होंडा हांगा ताका पुलिसांनी

आडयलो. भियेवन ताची गुळी जाल्ली. पुलिसांचे चौकशीक जाप दितना ताणे सगळे किंते खरे सांगलें. पूण तरीय ताका मारपेट केलोच. बंदखणीत उडयलो. फुडें तीन म्हयन्यांनी ह्या हल्ल्यांत वांटो घेतिल्ल्यां मदल्या कांय जाणांक जेन्ना अटक केली तेन्ना पुलिसांक ताच्या निरपराधीपणाविशी खात्री पटली आनी मागीर ताणीं ताका सोडलो. पूण प्रत्यक्ष त्या वेळार मात पुलीस ताका ओगी बसूक दिनासले. पाळी, सूर्ल, आमोणे आदी सुवातांचेर झडटी घेवपाचें सत्र सुरु करूनय पुलिसांक त्या दिसा आमचो कांयच थंगपतो लागलो ना. आमी दुसरेकडच्यान वचपी वाटेर

**रातच्या णवांक
सुमाराक तें भुंयार आमी
सोडलें आनी
खणींतल्या कोठारा
दिकेन वचूक भायर
सरले. दरवंट्यार
राखणदार आशिल्लो.
पूण ताणे हालचाल
करचे आदींच आमी
ताचेर झडप घाली आनी
ताका बांदून घालो.
कोठारापसून ५० फुटांचेर
दुसरी एक चौकी
आशिल्ली. थंय तीन
पारेकरी आसले. तेय
भियेवन शरण आयले.**

उडयल्या पेट्यांनी आपलें काम केल्ले. त्या दिसा पुरते तरी तांका घुसपायल्ले. दुसरे दिसा मोन्तेर फांतोडेरुच एके लांचीन दोनतीन डझन लोकघेवन पणजेच्यान भायर सरले आनी हांगा थंय झडट्यो घेत घेत सकाळी वळवय येवन पावले. थंय झडटी घालून घालून तो थकलो आनी परतून वतना अकस्मात एकल्याची नदर एक व्हडयेकडे गेली, नदरे फाटाफाट हात वळले आनी तो खोसयेन आइडलो. दोन राती तांत्रिक्यान जें किंते काडिल्लें तें सोडल्यार हेर सगळो म्हळ्यार लागीलागीं तीन चतुर्थांश म्हाल पुलिसांच्या हाताक लागलो. हे घडणुके उप्रांत सावधगिरी म्हूण त्या भागांतलीं स्फोटक द्रव्यां दिवचल शारालागीं हाइन दवरली. ताचेर पुलीस पारोय दवरलो. खणींक ते दिसा पुरतो लागपी तितलोच कोटो दर सकाळी व्हरपाची परवानगी खणमालकांक दिली. फकत शिरगांवची चौगुल्याची खण मात हे नवे व्यवस्थेक अपवाद आशिल्ली. ते खणीवयली दारू थंयच दवरली. शिरगांवची ही खण व्हड आसा, तिचीं कोठारां अत्यंत मजबूत आसात, राखणदारूय संख्येन चड आसात. ताका लागून हल्लो करपाचें धाडस कोण करचोना अशे कल्पनेन पुलिसांनी थंयचें कोठार तशेंच गावक दिलें आसतलें. आमी दुस्मानाच्या फाजील आत्मविस्वासाचो फायदो घेतलो आनी तीनचार म्हयन्यानी थंय धाड घातली आनी आनीक एक धडो दुस्मानाक शिकयलो. पाळीच्या हल्ल्या पासून आमीय एक धडो शिकिल्ले. जो खेळ आमी खेळटात त्या खेळाचे सगळे नेम काटेकोरपणान पाळूक जाय. जर तशें केलें ना जाल्यार आमी बाद जातले हें निश्चित. कोठार लुटून परत येतना फोडें-होंडा हमरस्तो वलांडचे आदीं आमी थोडोवेळ रावक जाय आशिल्ले. रस्त्याचेर पाळत दवरपाखातीर आमी वचूक जाय आशिल्लें आनी रस्तो सुरक्षीत आसा हाची खात्री करून घेवन मागीरुच ड्रायवराक मोटार सुरु करपाचो इशारो दिवक जाय

आशिल्लो. कोठाराचेर, रस्त्यार तशेंच कोठाराकडे न हे सोपस्कार करप गरजेचे आशिल्ले. स्फोटक द्रव्यान भरिल्ली गाडी थांबोवप आनी सशस्त्र पुलिसांवांगडा स्वताक चकमकीत घुसपावन घेवप योग्य नाशिल्ले. आमचे चुकीची अद्दल आमकां घडली अशें समजून जाल्ले लुकसानीन निराश जायनासतना आमी परतून नेटान कामाक लागले.

हेच वेळार मेरेशे केदार अणवेकार नांवाच्या आमच्या एका वावुरप्याक एक अपघात जालो. तो गोवा रेडिओ स्टेशनार तंत्रज्ञ आशिल्लो. एक टायम बॉम्ब दवरून तें स्टेशन उडोवन दिवपाचें काम ताणें आंगार घेतिल्ले. मनोहर पेडणेकारान ताचेकडे न एक बॉम्ब व्हरून दिलो. घडयाळाचो काटो फारीफुडें करून तो कसो आनी केन्ना फुट्टलो हाचो अदमास घेवपांत हो वावुरपी मग आसतना थोडेशे नदरचुकीन, बेसावधपणान डिटोनेटर उडलो. बॉम्ब फुट्टलो आनी तातुंतच ताची आहुती पडली. पुलिसांक खोस जाली हातून दुबावूच ना. पूण तेच वांगडा घराच्या उडून गेलल्या पाख्याची आनी नासधूस जाल्ले वणीवयल्यान बॉम्बाच्या सामर्थ्याचो तांका अदमास येवन हादरोय बसलो. हाका लागून रेडिओ स्टेशनावयलो पारो वाडयलो. रातच्यो वतना जिपी चड काळजी घेवंक लागल्यो. अश्या वातावरणांत आमी शिरगांवची मोहिम हातांत घेतली.

पाळी हांगचे खणीवयल्यान हातासलेल्या दारू गुळ्यांतलो तीन चतुर्थांश वांटो पुलिसांच्या हातांत पडिल्ल्यान नवो साठो मेळोवप गरजेचें आशिल्ले. शिरगांवच्या चौगुले बंधूच्या खणी खेरीज हेरांकडलो म्हाल दिवचले सरकारच्या ताब्यांत आशिल्लो. तेना शिरगांव खणीर हल्लो करून थंयचो स्फोटक म्हाल ताब्यांत घेवपाचें आमी थारायले. ५ ऑक्टोबर १९५५ दिसा फांतोडेर पाचांक

सुमार ५० लोकांक घेवन शस्त्रांसयत खणीलागच्या एका भुंयारांत आमी पावले. पन्नासां मदले बाराजाण सशस्त्र आशिल्ले. हेरांक म्हाल उखलून व्हरपा खातीर हाडिल्ले. पुणेच्यान हाडिल्ली स्टेनगनूय आमचे वांगडा आशिल्ली. पुराय दीस शिरगांव दोंगरावेल्या भुंयारांत आमी बसून आशिल्ले. शिरगांवच्यान आमकां जेवण आयले. लागसार कोणाची दुबावी हालचाल दिसल्यार ती बातमी कळोवपाक आमचे लोक दोंगरार बशिल्ले.

रातच्या णवांक सुमाराक तें भुंयार आमी सोडलें आनी खणीतल्या कोठारा दिकेन वचूक भायर सरले. दरवंट्यार राखणदार आशिल्लो. पूण ताणें हालचाल करचे आदीच आमी ताचेर झडप घाली आनी ताका बांदून घालो. कोठारापसून ५० फुटांचेर दुसरी एक चौकी आशिल्ली. थंय तीन पारेकरी आसले. तेय भियेवन शरण आयले. थंयच टेलेफोन आसले. तो आमी तोडून उडयलो आनी पारेकन्याक घेवन चौगजाण कोठाराकडे न आयले. हेर सगळे कोठार फोडपाचो एकेवटेन नेटान प्रयत्न करताले, पूण तें फुटून फुटना. अर्देवराचे धडपडी उप्रांत कुलूप तुटलें तेना

सगळ्यांनी समाधानाचो सुस्कारो सोड व्हड खोसयेन भितर प्रवेश केल सरल्या बराबर जिलेटिनाच्यो ३०- पयलीं आमी भायर काडल्यो. उरित कोठार उध्वस्त करपाचो आमचे आशिल्लो, पूण दुर्देव म्हळ्यार त्या फकत जिलेटिनूच आशिल्ले. आ डिटोनेटर नाशिल्लो. आमीय वतन व्हरूक नाशिल्लो. शेवटाक त्या राखणदारांक त्या कोठारांत घाल कोठार बंद करून परतले. ओजीं धेरा लहान लहान पगड केले. दरेका पंगड एकदोन राखणदार दिल्ले, सिनारींकडे न स्टेनगन आशिल्ली उ सगळ्या सामाना सयत ते दोंगरान वझन्यां गेले. ते भारतीय शीम कितल्य हुपून वतले हाचो अदमास दवरू फाटल्यान राखण करून राविल्ले. म्हर बाळकृष्ण भोसले आनी कान्होब आशिल्ले. अस्नोडे- दिवचल हमरस्ते फुटांचेर आसतनाच एके जिपीचो आयकूंक आयलो. ते वेळार पुलिसांच्यो जिपी गस्त घालपाखातीर

भोवताल्यो. तांतलीच एक जीप आसत अशें आमकां दिसलें म्हूण आमी तिगूय जाण बेगोबेग कुशीच्या जंगलांत आडसाक रावले. चारपाच मिनटांत ती जीप सामकी आमचे मुखार आयली. ताबडतोब आमी एकाच वेळार फार पेट्यले आनी एके बायलेची किळांच आयकूक आयली. बायलेचो आवाज आयकून जीप थांबोवपाचो वो चड फार मारपाचो यत्न आमी केलो ना. जीप नेटान थंयच्यान गेली. ही कोणाची जीप आसत काय हाचो विचार करीत आमी मुखार गेले. हमरस्तो हुपतना मात हे वेळार सगळी काळजी घेतली. पाळीच्या हल्ल्यांतलो अणभव हांगा उपकाराक पडिल्लो. फांतोडेर पाचांक सुमार भारतीय पुलिसांक चुकोवन आमी शीम हुंपली आनी वळन्याक पावले. ते वेळार थोडो म्हाल आमी गोंयचे हद्दींत दवरलो.

दुसरे दिसा आकाशवाणीचें पणजे स्टेशन लावन आमी सगळे जाण आमच्या पराक्रमाची प्रतिक्रिया आयकूक उत्सुकतायेन बसले. शत्रू आमचेविशी किंते उल्यता, खंयच्या उतरांनी आमची 'तुस्त' गायता हें सगळ्यांक आयकुपाचे आशिल्ले. बातमेच्या आरंबाकूच सदचे प्रमाण आमची चोर, दरवडेखोर म्हूण खेपणूक केली. पूण हे खेपेक तातूत आनीकूय दुशणांची भर पडली. तांचे नदरेन आमी आतां लिपून रावून बायलांचेर गुळयो झाडपी 'भिवकुटे' थारिल्ले. बायलांचेर 'हात घालपी' थारिल्ले. शारदा सावयकार, म्हापशेंच्या म्हाबळू नायकाची भयण बाय बी बायलांक बेदम मारपीच आमकां हीं दुशणां दिताले. कोलवाळच्या विष्णु वळ्यांच्या घरा ते नासतना घुसून तांचे घरकान्नीचे हांडयेवेलें भुरगें ओडून काढून तिका निर्दयपणान बडोवपीच बायलांचो मान न राखपी, बायलांविशी मातृय काकळूट नाशिल्ले 'नराधम' थरयताले. १५ ऑगस्ट १९५५क सुभद्रादेवींक गुळयो घालून गंभीरपणान जखमी केल्याची याद दोन म्हयने

पुराय जावचे आर्दींच ते जणकाय विसरिल्ले, आनी आतां तोंड वयर करून मनीसपणाची भास आमकां शिकयताले. वयलीं सगळीं विशेशणां आमकां लावन जातकच दारू कोठारा वयल्या हल्ल्याची म्हायती निवेदक दिवंक लागलो. 'कोठार फोडून लुटारू परत वताले. वाटेर रस्त्यावयल्यान एक जीप वतना तांकां मेळळी. खणीर काम करपी एक जर्मन तंत्रज्ञ आपले बायलेसयत ते जिपिंतल्यान वताले. हल्लेखोरानीं जाणा जावनूय तांचेर फार सोडले'. रेडियोवयल्यान दिल्ले हे बातमेन पुलीस बरेच भियेल्ले. शिरगांव सारके सुवातेर कोण हल्लो करीत, बंद कोठार फोडीत आनी आपल्या खात्याच्या सशस्त्र गस्तींतल्यान सुटून वचत अशें ताणीं सपनांत लेगीत येवजूक नासलें. ते भायर पळोवन व्हेल्लीं स्फोटकां म्हळ्यार जिलेटिनां बऱ्या दर्जाचीं आशिल्ल्यान तीं सोदून काढूक ताणीं आरंब केलो. दरेक दोंगरावयल्यो सुवाती ताणी आरत्यो परत्यो घाल्यो. 'सावय-तामसुली' वाठारांतल्या दोंगरावेल्या भुयारांत आमी रावताले थंयीय पुलीस गेल्याचें आमकां कळळे. थंय ते गेले कित्याक तर लागीं दाट रान नाशिल्ले. पोम्बुपूर्याच्या जंगलांत मात आमी थंय आसतात हें खबर आसुनय ताणीं पावल घालें ना. आमी 'आनीक खंय खंय' वचपाची शक्यताय आसा तें आतां कादयेत पडिल्ल्या दासू, शंभू आदी म्हज्या वांगळ्यांक ताणीं खणून खणून विचारलें. ताणीं सगळे करूनय आमी व्हेल्ल्या सामानांतलें इल्लें लेगीत तांच्या हाताक लागलें ना. गोंयांत दवरिल्ल्या म्हालातलेंय मेळूना आनी वळन्यांतलेंय ना. वळन्यांतलो म्हाल तांचे नदरेक पडपाची शक्यताय केन्नाच नाशिल्ली. हीं जीं जिलेटिना आमी हाताशिल्लीं ती मुखार जायत्या सुवातांनी उपेगाक पडलीं. खंय पूल उडयले, खंय जिपी उडयल्यो जिलेटिनाचो हो

पराक्रम जेना उक्तो जावंक लागलो. तेना दुदैवान हांव कादयेत आशिल्लो.

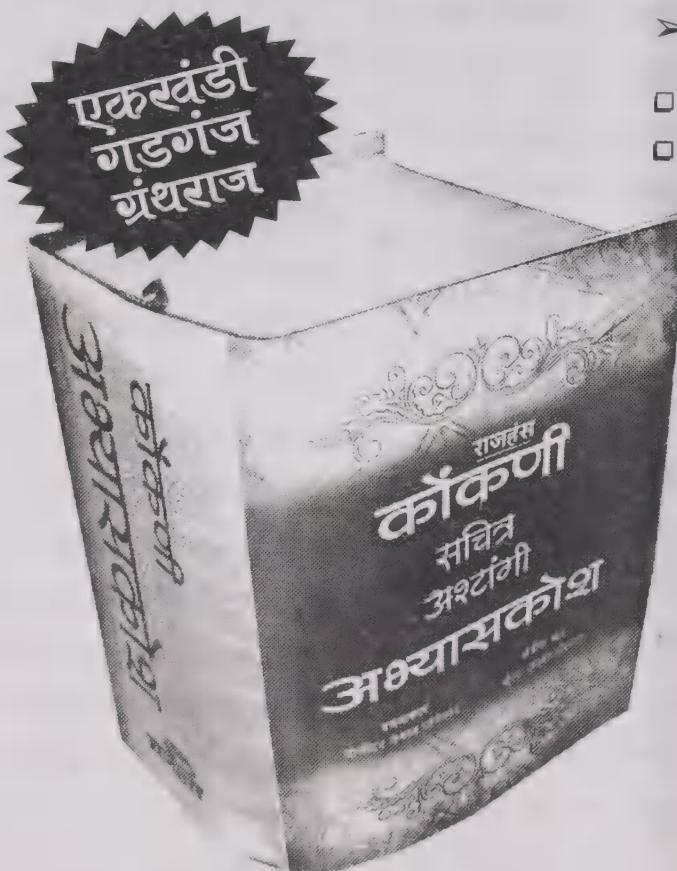
वळन्यां दवरिल्ले 'जिलेटीन' आमकां तणाकुड्यांत लिपोवन दवरचे पडले. पुरुगेज पुलीस धाडसान शीम हुपून वळन्याक येतले आनी तांच्या हाताक हो साठो पडल्लो ह्या भंयान न्हय तर भारत सरकार ते सुवातेर वचून ताचो ताबो घेतलें आनी आमकां सतायतलें. हे पासत ही उपाय येवजण करची पडिल्ली.

बॉम्ब तयार करपाचें काम रोखडेच सुरु जालें. ह्या कामांत पयलीं परस तांत्रिक प्रगतीय आतां बरीच जाल्ली. ह्या पयलींच्या जायत्या अपेसां उपरांत हें जैत, हें यश आमकां मेलिल्ल्यान आमचो उत्साह शंबर पटीनी वाडिल्लो. आनीक खंय हल्लो करपाचो हाचो विचार आमी करूक लागले. आतां एखाद्री धाडसी हालचाल करपाक अडचण ना अशें आमकां दिशिल्लें. खुद राजधानी पणजे लागसार वा म्हापशें शारालागीं हल्लो करून एक जबरदस्त हादरो पुरुगेजांक दिवचो अशें आमी थारायलें. म्हापशें, पणजी, मडगांव अशा शागांनी किंते करपाचें धाडस आमच्यांत आसचेना असो विस्वास आशिल्ल्यान त्या वाठारांत पुरुगेज सरकार मातशें निश्काळजीपणान वागतालें. शिरगांवच्या कोठारावयल्या हल्ल्याच्या निमतान हें आमकां सारके कळिल्लें. ते भायर शारांत किंतेय करप हें वयलेतराक पळयत जाल्यार जरी कठीण दिसतालें तरी खरेपणी तें सोपेंच आशिल्लें. अर्थात हल्लो सौंपतकच बेगोबेग पसार जावपाची शक्यताय आसली तरुच! हे सगळे नदरेन आमी वेंचून काडली ती बेतीच्या पुलीस ठाण्याची. बेतीचें पुलीस ठाणें तशें पणजेक तेंकुनूच आनी पोम्बुपूर्याचें रानूय थंयच्यान लागींच. येवजिल्ल्या प्रमाण हो हल्लो जालो, पूण म्हज्या जिवितांतलो मात तो निमणे थारलो.

भारतीय भाषांमधील कोशविश्वातील एक अपूर्व निर्मिती

अस्तित्वाचा लढा देत श्रीमंत शब्दसामर्थ्यातून समृद्धीकडे वाटवाल
करणाऱ्या आपल्या भाषाभगिनीची उत्तुंग भरारी...

राजहंस
कॉंकणी
संचित्र
अश्टांगी
अभ्यासकोश

वैशिष्ट्ये :

- आवश्यक तिथे उच्चार
- उलट अर्थाचे शब्द
- व्याख्या आणि वापर
- पोर्टुगीज आणि इंग्रजी शब्दांची मूळ रूपे
- क्रियापदांचे धातू
- नकारार्थी क्रियापदांची मूळ रूपे
- नामांची सामान्य रूपे
- बहुवचने
- पन्नास हजारांहून अधिक शब्द
- सातशे पन्नासांपेक्षा जास्त रेखाटने

रचनाकार
दामोदर केशव घाणेकर
तांत्रिक भार
सुरेश जयवंत बोरकर

आकार: A5 पृष्ठे: 2200

कागद: पांढरा 80 gsm

सुबक शिलाई बांधणी

ग्रंथालयांसाठी मूळ्य ₹ 3700/-

व्यक्तिगत ग्राहकांसाठी

स्वयंअनुदानित मूळ्य ₹ 1200/-

ट.ख.नि.

राजहंस

राजहंस वितरण

१ - मीनाक्षी बिल्डिंग, डॉ. व्होलफांग द सिल्ह मार्ग, पणजी, गोवा ४०३००१

Ph.: 91 - 0832 2220320 / 2232177 email : rajhaunsvitaran@dataone.in

आमट्या देशांतूच
सेंਟ्रल इलेक्ट्रोनੀਕ
�ਿਮੀਟਿਡ, सोलर
ਪੱਕਲਚੀ ਨਿਰਮਣੀ
ਕਰਤਾ. ਹਾਚ
ਪੱਕਲਾਚੇ ਸ਼ਾਪਣ
ਕਟਨ ਕਟਾਂ
ਆਇਟਲਿਆ
ਤਜੰਤਲਿਆਨ ਤਫਕ
ਪਦਾ ਕਟਨ
ਗਾਡਿਯੇਂਤ ਵਿਦੂਤ -
ਵਿਚਛੇਦਨ ਕਟਨ
ਹਾਈਡੋਜਨ ਆਨੀ
ਓਕਟੀਜਨਚੀ
ਨਿਰਮਣੀ ਕਟਨ ਤਾਚੀ
ਟ੍ਰਾਈਚਿਆ ਕਟਾਂ
ਚਲਪੀ ਲਾਨ ਲਾਨ
ਕਾਂਸ਼੍ਵੇਚਰ ਕਾਪਟਨ
ਫੋਨ ਵਿੰਗਡ ਵਿੰਗਡ
ਲਾਕਾਂਤ ਏਕਟਾਂਤ
ਕਟਪਾਚੇ ਆਨੀ ਗਟਜ
ਤੇਣਾ ਹੇ ਫੋਨ੍ਕ੍ਯ ਗੱਲਾ
ਇੰਜੀਨਾਂਤ ਕਚੂਨ
ਗਾਡਿਕ ਮੁਖਾਟ
ਛਟਲ. ਹਾਕਾ
ਫਕਤ ਤਫਕਾਚੀ
ਗਟਜ ਆਟਲੀ.

ਪੇਟ੍ਰੋਲਾਈ ਪਾਰਿਧੀ

ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨਾਗਵਂਸੀ ਖੂਬ ਖੂਸ ਦਿਸਤਾਲੇ।
ਤਾਚਿਆ ਮੁਖਾਮਲਾਰ ਪਧਲੀ ਭਸੋਨ ਬੇਜਾਰਪਣ
ਨਾਸਲੇ। ਹਾਚੇ ਵਿਦੂਤਾਨ ਦਿਸਤਾਲੇ ਕੀ ਤੇ ਤਾਚਿਆ
ਉਦੇਸ਼ਾਨ ਜੈਤਿਵਤ ਜਾਲਲੇ।

ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨਾਗਵਂਸੀ ਵਿਜ਼ਾਨਾਚਿਆ ਵਿੰਗਡ
ਵਿੰਗਡ ਮਲਾਰ ਤਰੇਤਰੇਚੇ ਸੋਦ ਲਾਵਪਾਂਤ ਮਗਨ
ਆਸਤਾਲੇ। ਤਾਣੇ ਕਾਂਧ ਚਮਲਕਾਰੀਕ ਸੋਦ੍ਵੂ
ਲਾਯਲਲੇ।

ਲਾਗੀਂ ਲਾਗੀਂ ਪਾਂਚ ਵਸੰਸਾਵਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ
ਨਾਗਵਂਸੀ ਆਪਲਿਆ ਸ਼ੋਧਾਂਤ ਗੂਲ ਆਸਲੇ।
ਅਦੀਂ ਮਦੀਂ ਤਾਕਾ ਖਾਵਪਾ-ਪਿਵਪਾਚੀਧ ਸੂਦ
ਨਾਸਤਾਲੀ। ਭੂਕ ਲਾਗਲਿਆਰ ਪਾਵ-ਬਿਸ਼ਕਿਟ ਬੀਜ
ਖਾਤਾਲੇ ਆਨੀ ਨਹੀਦ ਆਧਿਲਿਆਰ ਜਮਨੀਰ ਖੁਂਧਿ
ਆਡ ਜਾਤਾਲੇ।

“ਮਦਨ ਫਾਲਿਆ ਹਾਂਵ ਤੁਕਾਂ ਮਹਨਿਆ ਨਵਾ
ਸ਼ੋਧਾ ਸੰਬੰਦੀ ਸਾਂਗਤਲੋਂ।”

ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨਾਗਵਂਸੀਨ ਆਪਲਿਆ ਵਾਂਗਡਿਆਕ
ਸਾਂਗਲੇ।

ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨਾਗਵਂਸੀਚੇ ਸਗਲੇ ਵਾਂਗਡੀ ਜਾਣਾ
ਨਾਸਲੇ ਕੀ ਤੇ ਏਕਾ ਨਵਾ ਸੋਦਾਂਤ ਮਗਨ ਆਸਾ
ਮਹਣ, ਪੂਣ ਤੋ ਸ਼ੋਧ ਕਸਲੋ ਤੋਂ ਕੋਣਾਕੂਚ ਖ਼ਬਰ
ਨਾਸਲੇ।

“ਸਰ ਬਾਕੀ ਲੋਕੂਧ ਤੁਮਚਿਆ ਸੋਦਾਚੀ ਖ਼ਬਰ
ਆਧਕਪਾਕ ਉਤਸੂਕ ਆਸਾਤ।” ਵਾਂਗਡੀ ਮਦਨਾਨ
ਮਹਣਲੇ।

“ਤਾਕਾਧ ਫਾਲਿਆ ਘੇਵਨ ਹੋ।”

ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨਾਗਵਂਸੀਨ ਸਾਂਗਲੇ ਆਨੀ ਉਪਰਾਂਤ
ਤੇ ਆਪਲੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲੇਂਤਲਿਆਨ ਭਾਧਰ ਸੱਗੁ
ਡ੍ਰਾਇੰਗਰੂਮਾਂਤ ਆਧਲੋ।

“ਸ਼ਾਂਕਰ, ਹਾਂਵ ਨਿਹਦਪਾਕ ਕਤਾ। ਫਾਲਿਆ ਕਾਂਧ
ਲੋਕ ਧੇਤਲੇ। ਤਾਂਚਿਆ ਨਾਸ਼ਤਿਆਚੀ ਵੇਵਸਥਾ ਕਰ।”
ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨਾਗਵਂਸੀਨ ਜੇਵਣ ਕਰਪੀ ਸ਼ਾਂਕਰਾਕ
ਸਾਂਗਲੇ।

“ਸਾਧਿਬ, ਕੋਣ ਕੋਣ ਧੇਵਪਾਚੇ ਆਸਾਤ?”
ਸ਼ਾਂਕਰਾਨ ਜਾਣਾ ਜਾਵਪਾਕ ਵਿਚਾਰਲੇ।

“ਵਿਜ਼ਾਨਾਂਤ ਰੁਚੀ ਆਸਪੀ ਲੋਕ ਧੇਤਲੇ”
ਅਥੋਂ ਮਹਣੂਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨਾਗਵਂਸੀ ਆਪਲੇ
ਨਿਹਦਪਾਚੇ ਕੁਡੀਤ ਗੇਲੋ।

ਦੁਸਚਿਆ ਦਿਸਾ ਸਕਾਲੀਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨਾਗਵਂਸੀ
ਆਪਲਿਆ ਡ੍ਰਾਇੰਗਰੂਮਾਂਤ ਬਿਸ਼ਲਿਲ੍ਲੋ। ਤੇਨਾਚ
ਸ਼ਾਂਕਰਾਨ ਵਿਚਾਰਲੇ, “ਸਾਧਿਬ, ਨਾਸ਼ਤਾ ਘੇਵਨ
ਧੇਵਿਂ?”

“ਨਾਕਾ, ਮਹਾਕਾ ਮੇਲਧਾਕ ਜੇ ਲੋਕ ਧੇਤਲੇ,
ਤਾਂਚਿਆ ਸਾਂਗਾਤਾਕੂਚ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਤਾਂ ਆਨੀ

आयक, होलांत लोकांक बसपा खातीर कदेली दवर.”

“बरें सायब...” म्हणून शंकर गेलो.

कांय वेळा उपरांत इंजीनीयर नागवंशीचो वांगडी मदन हेर लोकांक घेवन आयलो. इंजीनीयर नागवंशीन लोकांक बसयले आनी शंकराक नाशता हाडपाक सांगलें.

“तुमी सगळे म्हज्या नव्या सोदा संबंदी जाणा जावंक सोदतात न्हय?” नाशता करतां करतां इंजीनीयर नागवंशीन लोकांक विचारलें.

“हय” सगळ्यांनी वांगडाच म्हटलें.

“पळ्यात, आतां जे तरेन पेट्रोलाचो खप जाता ताचे वयल्यान अशें दिसता की जगाचो पेट्रोलीयमचो साठो पंदरा-वीस वर्सानी काबार जातलो.” इंजीनीयर नागवंशीन म्हटलें.

“सर, तुमी सारके उल्यतात. फुडाराक पुराय जगाक पेट्रोल संकटाक फुडो करचो पडटलो.” अहमदान म्हटलें.

“सर दिसान दीस पेट्रोलाचे मोल वाडत वतलें. जाका लागून हेर म्हारगायू वाडटली. सामान्य मनशाचे जिणे कठीण जातलें.” गीरीधरान आपलें म्हणणे मांडले

“हय, तुमी लोक सारके उल्यतात. पेट्रोल बगर पुराय जग त्रासतलें. पूण आमी भियेवंक फावना. जर प्रस्न उबो जालो जाल्यार ताची जापूय सोदची पडटली. जर पेट्रोलाचो पर्याय सोदून काडलो जाल्यार हो प्रस्न सुटलो.” इंजीनीयर नागवंशीन सांगलें.

“पूण सर पेट्रोलाचो पर्याय सोदपाक खूब कळाव जातलो.” वांगडी मदनान म्हटलें.

“हांवे पेट्रोलाचो पर्याय सोदून काडला आनी होच म्हजो नवो सोद, जाचे संबंदी तुमी जाणा जावंक सोदतात.”

थंय आशिल्या सगळ्या लोकांक अजाप जालें. सगळ्यांच्यो नदरो इंजीनीयर नागवंशीचेर थिरावल्यो.

इंजीनीयर नागवंशी आपल्या नव्या सोदा संबंदान उलोवंक लागलो. “हांवे गाडयांनी

लागपी नव्या इंजीनीयराचो डायग्राम तयार केला.”

“सर किंते गाडयांनी हें इंजीन लागतकूत पेट्रोल उर्णे लागतलें?” एकान विचारलें.

तेना दुसऱ्यान विचारलें, “सर, पेट्रोलूच आसचे ना, जाल्यार ह्या इंजीनीयराचो किंते फायदो?”

इंजीनीयर नागवंशीन सांगलें, “हें इंजीन हायड्रोजनचेर चलतलें.”

“पूण सर, पेट्रोल पंपच्या जाग्यार हायड्रोजन पंप उगते केले जाल्यार हायड्रोजन घेवपाकूय बी परते पेट्रोल जाळचे पडटलें?” वांगडी मदनान विचारलें.

इंजीनीयर नागवंशीन फुडे सांगलें, “आमच्या देशांतूच सेंट्रल इलेक्ट्रोनीक लिमीटेड, सोलर पॅनलची निर्मणी करता. ह्याच पॅनलाचे शप्पर करून वतांत आशिल्या उर्जेतल्यान उदक पयस करून गाडयेंत विद्युत - विच्छेदन करून हायड्रोजन आनी ऑक्सीजनची निर्मणी करून ताची सूर्याच्या

वतांत चलपी ल्हान ल्हान कॉम्प्रेसर दोन विंगड विंगड टाकयेंत एकठाय आनी गरज तेना हे दोनूय गॅस इंजीन गाडयेक मुखार व्हरतले. हाका फक्त गरज आसतली.”

इंजीनीयर नागवंशीच्या ह्या नव संबंदी जाणविकाय घेवन थंय आलोकांक एकेतरेची उमेद जाली.

“सर किंते हायड्रोजन पेट्रोला परस मेळटलो?” मदनान विचारलें.

“हय, हय हो पेट्रोला परस खूब आसतलो. सगळ्यांत मुखेल गजाल हाची निर्मणी पुराय रुपान आमच्या जातली. ताका लागून आमकां देशांतल्यान कांयच आयात करचे पडले इंजीनीयर नागवंशीन मदनाचो दुबाव केलो.

“सर, हें इंजीन म्हारग आसत एकल्यान विचारलें.

“ना, हें इंजीन सद्या वापरतात त्या इतल्याच मोलांत मेळटलें. हां, एक सांगपाक विसरलें. गाडयानसून प्रदूशण गॅसूय भायर सरचे नात, कारण हाय जळळ्या उपरांत वाफ सोडटलो.” इंजीनीयर नागवंशीन सांगलें.

“हाचो अर्थ आमकां प्रदूशणापासून मेळटली.” गीरीधरान खूब जायत म्हारले.

इंजीनीयर नागवंशीच्या ह्या कल्ल्याणकारी सलागून इंजीनीयर नागवंशीक परबीं दिली ते सगळे फुडले येवजणेक लागले.

(नरेंद्र देवांगन हांचे हिंदी कथेचो देशप्रभू हाणी केल्लो कोंकणी अणते

- કુમુદ ભિકૂ નાયક
ખોર્લી,
તિસવાડી - ગોંધ
ફોન : ૯૯૨૧૮૨૫૨૦૦

આગો આમગેર આશિલ્લે
કામવાલેક મુલ્યાર
ત્યા શાલ્યક તીં આજી
મુણટાત. જાણા મળો
વર્ષા, તી ટ્વ-યાનીચ
તાંચી આજી મુલ્યાર
જાતા. કાલચીચ ગજાલ,
કાલ ત્યા ભુર્ભ્યાંક ઘટા
થેવપાક માટ્ટો વેલ
જાલો. તી તાંચ્યા
હુલ્બ્યાન ભાયર વતા
ભિતર વતા, એકા
જાબ્યાર ટારકી બસના,
પરત-પરત આમકાંય
થેવન સતાયતા. જેવણાચો
વેલ જાલો તરીય હીં
દોગાંય થેવંક ના. હીં
સામકી ટસ્ટ્યાર વચૂન
ટાવલી. હાંદેંચ માણીર
હિકા મુલેં, આગો શાલ્ય
તીં આતાં ટ્હાન નાંત.

આગો શિતલ ખંય ગો ધાવતા? સામકે
ગડબર્ડીંત શેં? કિંતે આસા કાય હાગેર?

હાંવ ચિતપાક પડલેં. શિતલાંચ્ચા હાતાંત
દોન-તીન પિશવ્યો આશિલ્લ્યો. પિશવ્યાંક
પલ્યાર કપડ્યાં દુકાનાંતલ્યાન આયલાં
મ્હણ કલ્ટાલેં. શિતલા બરોબર એક બાયલ
આશિલ્લી. તે બાયલેકડેન ઇતક્યો પિશવ્યો
આશિલ્લ્યો કી તે બાયલેચેં તોંડ દિસચ
નાશિલ્લેં. એકે પિશવેંત ઓલી કોથમીર, મોટી
મિરસાંગો, ફલાવર... કોંબૂન ભરલા તેં
પિશવેલ્યાન દિશ્ટી પડટાલેં. તી અદમાસાનૂચ
ચલતા કાય કિંતે અશેં દિસતાલેં. ઘડયે
હાતાંતલેં સામાન ધેવન ઉબે રાવચેં પડટલેં મ્હણૂન
હડકિનાસ્તના ગેલેં આસતલેં અશેં મ્હાકા
દિસલેં.

શિતલાક ઉલોવપાક માત ખૂબ જાય.
વલ્ખ-પાલ્ખ નાસલ્યાર ચલતા.
કોણાકડેન્યુ ઉલોવર્ષી, સદાંચ ઉમેદીન કશેં!
હાંવ તાકા પલ્યયતકચ સદાંચ ચિત્તાલેં,
અસલ્યા મનશાંકડેન ઇશ્ટાગત કરપાક જાય.
નિદાન તાકા લાગૂન આપણાલેં દૂખ વિસરપ

જાતા. હાંવ ખરેં મ્હણલ્યાર ગિફ્ટ હાડપાક
મ્હણ પણજે બાજારાંત ગેલ્લેં. હાકા પલ્યયતકચ
બરેં જાલેં મ્હણટલેં આની ગિફ્ટ કસલેં ઘેવચે
તેં હાકાચ વિચારતલેં મ્હણ હાંવે મ્હન્યાંત ગેલ્લેં.
પૂણ હાંવેકડેન આશિલ્લેં સામાન પઠોવન હાંવેં
તાકા વિચારપાચેંચ ટાક્લેં. પૂણ હાંવ કિંતે
વિચારપાક સોદતાં મ્હણપાચેં શિતલાક
કલ્લિલ્લેં. રાવચેં પડટલેં મ્હણ તાણે દોલ્યાનૂચ
ખુણા કેલી આની તેં વચપાક ગેલ્લેં. હાંવ તેં
વચસર થંયચ ઉબે રાવલેં. માર્ગાર નિર્ણલ્લેં તોંડ
કરુન બાજારાંત ભિતર સરલેં. મ્હાકા જાય તેં
ગિફ્ટ ઘેતલેં આની હાંવ ઘરા આયલેં. ઘરાકડેન
મ્હાકા મનૂચ લાગના જાલેં. મ્હજેકડેન
ઉલોવપાક વેલ ના જાવપા સારકેં શિતલાગેર
કિંતે આસા કાય? હાંવ ચિતપાક પડલેં.
કસલીય ગજાલ પયલીં તેં મ્હાકા સાંગતાલેં
પૂણ હી ગજાલ તાણે મ્હાકા કિત્યાક સાંગલી
ના કાય? હાંવ ત્યાચ વિચારાંત આશિલ્લેં.

ઇતલ્યાન શિતલ દારામુખાર ઉબે દિસલેં.
“કિંતે ગો વર્ષા, સામકે ટેન્શનાનશે
બસલાં?”

खरें म्हळ्यार हांव टेन्शनानूच आशिल्ले.
पयलीं हांवें आयकनाशिल्ल्या भशेन केले
आनी ओगीच रावले.

“आगो हांव जाणाच आशिल्ले तुका
वायट दिसतलेंच म्हूण.”

“खरें म्हळ्यार तुजेकडेन उलोवपाचेंच
न्हय.” हांवें फुगार जावन शितलाक म्हणले.

“आगो हांवें म्हजे कामवाली शालूक सुद्धा
म्हणिल्ले, पळ्य हां वर्षा म्हजेर कशें फुगार
जातले म्हूण.”

“हय, जावपाचेंच. हांव गिफ्ट हाडपाक
म्हूण बाजारांत गेल्ले. तुका पळ्यतकच म्हजें
काम सोयें जालें अशें म्हाका दिसलें. पूण सगळे
परतेंच जालें. म्हजेकडेन उलोवपाक तुका
वेळच नाशिल्लो. आगो, खरेंच म्हाका वेळ
नाशिल्लो, पूण वेळ काढून हांव तुजे म्हन्यांत
आयले न्हय गो?”

“बरें आसा, आयलां मुगो, आतां तरी
सांग तुजें कितें जालां तें.”

“आगो येता त्या आयतरा हांवें म्हजे
कामवालीची ‘सिल्वर ज्युबली’ करपाचें
थारायला.”

“कितें? कामवालीची?”

“हय गो”

“कामवालीच्या लग्नाचो गो?”

“ना गो लग्नाचो न्हय गो. ती कामाक
आसल्यार पंचवीस वर्सा पुराय जातात. म्हणून
हांवें आमच्या घरच्यां भितर हो लहानसोच
सुवाळो करपाचो थारायला. ते खातीर हांव
त्या शालूक घेवन बाजारांत गेल्ले. ताका जाय
तसली साडी घेवनी म्हळें.”

“घेतली गो साडी?”

“हय, बरी सिल्काची साडी घेतली.”

“जावं, आयकून बरें दिसलें. येतां हांव
मुद्दाम तुमचे कामवालीची सिल्वर ज्युबली
करपाक.”

शितल हें सगळे सांगून गेले. तकलेंतलो
गैरसमज पयस जालो. पूण कामवालीचो
‘सिल्वर ज्युबली’ आयकून अजाप दिसले.

आयकुपाक येतालो. हांवें भायरसून
म्हण उलो मारलो. आयकून तें भायर

“कसलो गो बोवाळ? कोण आ
शितलाच्या दोगांय भुरग्यांनी भा
सांगले, “आज्येचो तो बोवाळ, दि
बेश्टीच आडडत आसता.”

“आजी केन्ना आयली? ब
सकाळींच येवन. आजेकडेन तरी उल
मेळळें. कामवालीची सिल्वर ज्युबली
आज्येक हाडल्या काय कितें?” हांव
भितर सरले. म्हजें आयकून सगळीं ह
लागलीं.

“आगो आमगेर आशिल्ले काम
म्हळ्यार त्या शालूक तीं आजी म्ह
जाणा मगो वर्षा, ती खन्यानीच तांचे
म्हळ्यार जाता. कालचीच गजाल, क
भुरग्यांक घरा येवपाक मात्सो वेळ जा
तांच्या हुस्क्यान भायर वता भितर वत
जाग्यार सारकी बसना, परत-परत अ
येवन सतायता. जेवणाचो वेळ जाले
हीं दोगांय येवंक ना. ही सामकी रस्त्या
रावली. हांवेंच मागीर हिका म्हळें, आग
तीं आतां लहान नांत. जाल्यार ती म
‘तीं व्हड जाल्यांत म्हूण तर आपणाक
खरेंच भुरग्यांचेर ती जीव घालता. आत
बी सगळे आयल्यात. ती तुमकां हु
म्हण खबर आसा तेना फोन करून सा
जाताले न्हय. पूण ह्या भुरग्यांक सां
कोण? तांकां पडिलेंच ना. आमकां येव
मात्सो वेळ जातलो जाल्यार आमी
रोकडेंच फोन करून सांगातात.’ खन्यान
आमकां ह्या शालूक लागून कसलोच
ना.”

हें शालू आमगेर आयिल्ले तेना
व्हडली चली दोन वर्सांची आनी धाकटे
दोन म्हयन्यांचे आशिल्ले. खरें म्हळ्यार
कपडे धुवपाक म्हण आपयल्ले. व
धुवपाच्या कामा बराबर घरांत दिसता ते
काम सांगिनासतना ती करून वताली.
जें कितें करता तें हांव तिका न चुकतां दि
हल्लुहल्लु ती म्हज्या भुरग्यांकूय सांबाबू
लागली. सगळ्यांत बरें काम म्हळ्य
म्हज्या भुरग्यांक जुस्त वेळार पोटाक घात

काम करताली. तिकाय चार जाणां भुरगीं आशिलीं. ती आपणाल्या भुरग्यांक कशी सांबाळ्टाली तें हांव मात नकळो. म्हाकाय तिची आस जाली म्हळ्यार जाता. हांवेच तिका एकदीस म्हणले, “जाणा मगो शालू तूं आमगेर राव गो.”

“कशैं रावूं गो? म्हजींय भुरगीं आसात न्हय?”

“तशैं जाल्यार म्हाका नोकरी सोडची पडटली.”

“कित्याक गो बाय. नोकरी म्हण कोण सोडटा?” अशें तिणे म्हाका प्रस्न केलो.

“भुरगीं ल्हान आसात. घरांतले पळयतले, भुरग्यांचे करतले काय कामाक बतले, जायना गो तें.” अशें सांगतकच तिणेच म्हाका धीर दिलो. तूं कामाक वच. भुरग्यांक हांव सांबाळ्टा, तिगेर चार भुरगीं आसून लेगीत तिणे म्हजें घर आनी म्हज्या दोन्यू भुरग्यांक सांबाळ्टी.

भुरग्यांक स्कुलांत वचपाक जाय म्हण ती सकाळीं पाचांक उदून आमच्या दाराचेर मारताली. “आगे पांचूच जाल्यांत कित्याक इतले बेगीन उदूटा?” अशें म्हणटकच परती घरा वताली आनी अर्द वरान परती येताली. आंगणांत सारण मारून निवळ करताली. भुरग्यांक उठोवन तांचीं तोंडां धुवयताली. च्याचेर खावपाक कितें जाय तें ती तांकांच विचारून तांकां जाय तसलेंच करून दिताली. भुरग्यांनी च्या पिल्या उपरांत तांकां शाळेचे कपडे घालून स्कूल बशीचेर चडयताली. हीं सगळीं कामां ती सांगिनासतना करताली.

ती आतां जाण्टी जाल्या. तिणे आपल्या भुरग्यांचीं लग्नां केलीं. तिचेकडेन आतां कांय जायना. पूण ती आमगेर येता. भुरग्यांकूय तिची संवय जाल्या. तिचे शिवाय तांकां जायना. म्हणून आमी तिका सांगून दवरल्या. तुजेकडेन कामां जायना म्हण तूं येना आसतना रावूं

नाका, भुरग्यांखातीर यो. भायर-भितर भोंवता तितकेंच पुरो. पूण ती ओगी बसता? कामाक आतां दुसरी चली आसा. ताचेकडल्यांन सगळे वेसस्थीत करून घेता. आमचे घर तिणे पंचवीस वर्सा जालीं सांबाळ्टी. देखून आमी तिचो घरच्यां भितर हो ल्हानसोच सुवाळो करपाचो थारायला. ह्या सुवाळ्या निमतान आमी तिगेल्या चारूय भुरग्यांक, तांच्या भुरग्या-बाळांक घेवन येवपाचे आमंत्रण दिला. आनी खास म्हजी इश्टीण म्हण तुकां आमंत्रण दिला.”

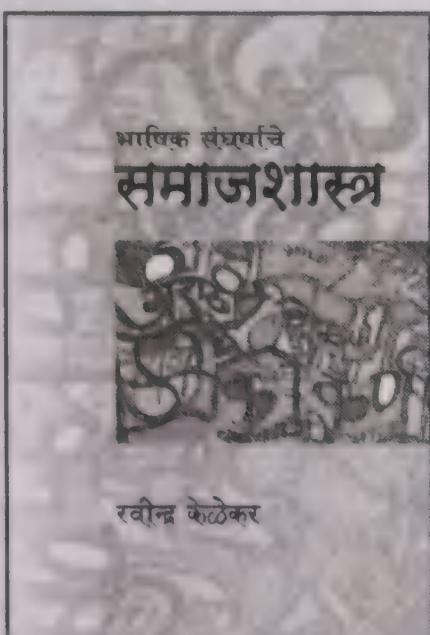
हें सगळे आयकून म्हजे दोळे भरून आयले. हांव शितलाक पयलीं वळखताले पूण शितलाची खरी वळख म्हाका आयज जाली.

■ ■ ■

भाषिक संघर्षाचे राजहंसांजुद्दांरहार

बहुभाषाप्रेमी चिंतक, उत्तम मराठी व कोंकणी लेखक – भारतीय ज्ञानपीठ पुरस्काराने सन्मानित, पद्मभूषण श्री. रवीन्द्र केळेकर यांनी समाजभाषाविज्ञानाच्या आधारे गोव्यात मराठीच्या विरोधात लिहिलेल्या लेखांपैकी काही संपादित आणि भाषांतरित लेख, तसेच हिंदी-हिन्दुस्तानी संघर्ष, देशी भाषा व इंग्रजी संघर्ष यांच्या अंतःप्रवाहाचे विवेचन.

लेखक : पद्मभूषण श्री. रवीन्द्र केळेकर
अनुवाद व संपादन : डॉ. अरुणा दुभाषी

मूल्य : रु. 135/-
 (ट. ख.नि.)

प्रकाशक : राजहंस वितरण

1. मीनाक्षी बिलिंग, डॉ. कोलफांगु द सिल्व मार्ग, पणजी, गोवा - 403 001

फोन : (0832) 2220320 / 2232177 E-mail : rajhaunsvitaran@dataone.in

गोंय सरकाराचे क्रिडा संचालनालय

खेळ महाराष्ट्र बरी भलायकी आणी मनोरंजन

गोंय सरकार खेळ उद्दरगती पासत कसल्यो येवजण्यो राबयता हें तुमी जाणांत?

- प्राथमिक, माध्यमिक तशेंच उच्च माध्यमिक शालेय स्तरार शारीक शिक्षणाची उदरगत
- प्राथमिक, माध्यमिक तशेंच उच्च माध्यमिक शालेय स्तरार खेळ आणी खेळां सर्त राबयता.
- शाळा, ग्रामपंचायत आणी तालुका पातळीचेर खेळा मैदानाची उदरगत.
- गोंय राज्यांत शास्त्र शुद्ध प्रशिक्षण दिवपाक प्रशिक्षण येवजण.
- सरकारी आणी निमसरकारी शाळांक खेळां सामान पुरवंठो.
- उत्कृश्ठ खेळाकेंद्रांची स्थापना.
- भारतीयम् प्रशिक्षण कर्यावळ.
- योगशिक्षणाची उदरगत.
- व्यायामशाळांची स्थापनां तशेंच सांबाळ करप.
- राज्य आणी राष्ट्रीय महत्वाचे दीस मनोवप.
- गोंय प्राधिकरण खातीर नागरीसेवा खेळां सर्तिचे आयोजन.
- दुर्बळ अवतिकायेंत खेळगड्यांक अनुदान भेटोवप.
- राज्य खेळां पुरस्कार भेटोवप.
- जलक्रिडा आयोजन.
- निमसरकारी माध्यमिक शाळा आणी महाविद्यालयीन खेळां मैदान उदरगतीपासत अनुदान.
- खेळ आणी शारीक शिक्षणावेल्या साहित्य निर्मितीक उत्तेजन.
- खेळ वसती गृह उबारणी.

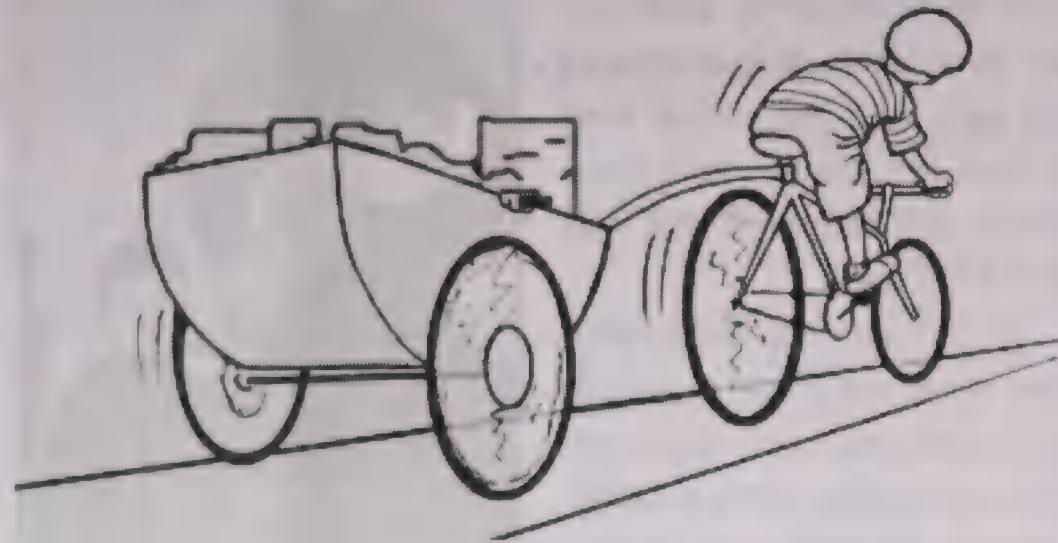
क्रिडा संचालनालय
कांपाल, पणजी – गोंय
हांचे वतीन प्रसारीत

- ब्रॅन्डा मिनेझीस
कुर्समण - केंपे, गोंय
फोन : २६६२४९१.

**पूर्ण तिची अशावतताय
पळोवन कोणूच तिका
काभाक द्वरवर्णक राजी
जायना जालो. भुरगीं
उपाशी तळमळतात ते
खंयंची आवय पळोवंक
शकत? तिचें काळीज
फाफसताले. 'वीट्व
पिवन जीव दिवया'
खूबदां मनांत येवन
पाटून ती करवंक
शकली ना. तिचेकडेन
खोले पयट्योद्य नाटालो.
एका दिला, अशीच ती
बाजारांत काभ लोटूंक
भुरग्यांक घेवन
भोंवतना, पिठाचे
गिरणीट पाग्रांव गंव
निवळ करता तो तिणे
पळवलो.**

परतफेड

बाग वर्साची पॉल, दर्या देगेर आशिल्ले एक गिरेस्त आनी पांश कॉलनींत रावतालो. पॉलाची मम्मी एक समाज सेविका आनी डॅडी, नावास्तो बिल्डर. तांचो फ्लॅट खूब व्हड आसलो. पूर्ण आवय बापायक, आपल्या एकट्याच पुता वांगडा वेळ सारूंक फावना आसलें. बापूय आपलो धंदो आनी आवय आपली समाज सेवा सांबाळ्टाली.

तांचे कॉलनीचे मात्शे पयस एक झोपडपट्टी आशिल्ली.

पॉल हल्लव्या मनाचो. शांत आनी गुणेस्त. पॉलाच्या बन्या नशिबान, तांकां एक मोगाळ, देखीवंत कामवाली मेंगिल्ली. पॉलाक ती अपुर्बायेन आनी मोगान सांबाळ्टाली. किंतेच ताका कमी पळूंक दिना आसली.

संदांच, सांजेचो आपलो अभ्यास केल्या उपरांत बालकनींत रावून तो ते झोपडपट्टे वटेन पळयतालो. 'घाणीच्या त्या वाठारांत, तो लोक चिडून कसो रावता काय?' पॉलाक अजाप दिसतालें. थंय वचून एकदां तरी पळोवन येवंक जाय, अर्गे ताका खूबदां दिसतालें. मनांत येवजिलां तें करूंक, एका दिसा ताणे थारायले.

संदांचे बशेन, आपलीं सगलीं कामां सोंपोवन, पॉलाक च्या दिवन कामवाली आपल्या घरा गेली. पॉल सक्यल आयलो. आपली सायकल गैरजींतल्यान भायर काडली आनी ते झोपडपट्टे दिकेन सायकल घुंवडायली. लागीं पावतां पावतां थंयचे घाण घुटटणीन ताका ओंकूंक येवंक लागलें. ताणे अॅल्त मारलें आनी परते वाटेक लागलो.

ताणे सायकलीच्या पेदलार पांय दवरला मात, ताच्या कानार ल्हान भुरग्याचे करूण रडणे पडलें. ताचे काळीज मोवाळ्ले आनी तो त्या आवाजावटेन वळलो. लागीच आशिल्ले एके खोपटेंतल्यान तो आवाज येतालो. ताणे आपली सायकल भायर दवरली आनी भितर पळोवंक लागलो. भितरलो देखावो पळोवन तो चुरचुरलो. थंय उदक पङ्गून, आनी कोयर जाल्यान घाण जाल्ली. भितर सरूंक ताका वीट दिसली. परत एकदां त्या भुरग्यान रङ्गुंक सुरवात केली आनी पॉलाचे पांय आपसूक भितर ओडले.

पॉलाक पळोवन, थंय न्हिदिल्ली अस्तुरी भियेली. रङ्गालें तें भुरगे, तिच्या पायांशी बसून भुकेन वळवळ्टालें. एका ल्हान दुदाच्या बाळकाक ती दूद दिताली. पॉलान तिची मोगान वासपूस केली. तें भुरगे रङ्गत आसलें.

पॉलान ताका हात लायतांच तें मातसो वेळ ओगी जालें. तिणे आपली गत ताका सांगली. ती विधवा आसली. एका अपघातांत तिचो घरकार मेल्लो आनी ती गंभीर जखमी जावन खूब अशक्त जाल्ली. पयर्ली बशेन तिच्यान काम करूंक जायना जालें. भलायकी मातशी मुदारातांच तिणे लोकांच्या दारांनी भोवून, आयदनां आनी कपडे धुवपाचें आनी जमीन पुसपाचें काम मागलें.

पूण तिची अशक्तताय पळोवन कोणूच तिका कामाक दवरूंक राजी जायना जालो. भुरंगी उपाशी तळमळटात तें खंयची आवय पळोवंक शकती? तिचे काळीज फाफसताले. 'वीग्व पिवन जीव दिवया' खूबदां मनांत येवन पासून ती करूंक शकली ना. तिचेकडेन खोटो प्रयसोय नासलो. एका दिसा, अशीच ती बाजारांत काम सोंदूक भुग्यांक घेवन भोवतना, पिठांचे गिरणीर पात्रांव गंव निवळ करता तो तिणे पळयलो. 'काम मेलपाक ही एक बरी संद' येवजून तिणे थीर घेवन, त्या पात्रावां फुळ्यांत वचून तो करतालो तें काम आपणाक दी म्हणून विनंती केली. गिरणकाराकूय कोण तरी जायच आसलो. ताणे तिका तें काम दिलें. मनातल्यान तिणे देवाचे उपकार मानले आनी भुग्यांक एके कुशीक बसोवन गिरण बंद जाय मीन, गंव निवळ केले.

गिरण बंद करच्या वळार, सारन मारून, सकयल पडिल्ले पीठ एकठावन पोटली बांदली. गिरणकाराचे परवानगेन तें पीठ घेवन ती घरा वचूंक तयार जाली. पात्रांवान तिच्या हातार पांच रुपया दवरते आनी 'सदांच यो', अशे सांगून गिरण बंद केली. त्या पांच रुपयांची हांटिलार भाजी घेतली आनी घरा येवन हांटिल्ले पीठ कालयलें. ल्हानश्योच चार चपात्यो भाजल्यां. खूब दिसांनी गरम गरम पोटांत पडिल्यान ते रातीक ती मुस्त न्हिदलीं.

आनी अशे तरेन गिरणीर काम करून तिका आपन्या कुटुंबाची उदारप्रसवण करूंक सांगे जाले. पूण पोटल्या दोन दिसांनी ती जोगान

फडफडिली. कामांक वचूंक तिच्यान जायना आसलें. हे वटेन परत एकदां भुकेन वळवळपाची पाळी भुग्यांचेर आयिल्ली. जेवण ना जावन ल्हान बाळकाकूय आंगावयलें दूद मेलना जालें. चार वर्सांचे तिचे भुरंगे भुकेन वळवळून रडटालें.

तिची व्यथा आयकून पॉलाक खूब वायट दिसलें. कायच उल्यनासतना तो थंयसरलो भायर सरलो आनी आपल्या घरा आयलो. विस्कुती, ब्रॅंड आनी इल्ले दूद घेतलें आनी परतून झोपडेत आयलो. तें तिचे मुखार दवरून तो आपले कॉलनीत परत आयलो.

रातचे जेवण चलतना ताणे आपले मम्मी-डॅडीक झोपडेतली खबर सांगली. जेवणाचे थोडे मामान दिवन तांकां थोडो आदार करूया अशे मुचयलें. हें आयकना फुडे समाज संविका ताचे मर्मांने ताचेर घेगसो घालीत म्हळें 'आर आमी किंते धर्मशाळा उगडल्या? खवरदार परत ते घाणीत वचशी जाल्यार! तांचे ती

पळोवन घेतलीं. ना जाल्यार सरकार घेतलो.''

पॉलाक हें आयकून धक्कोच 'कसली समाज सेवा करता काय ताच्या मुखार प्रस्न उबो जालो. ते ताका कसोच दोळो लागना जालो. पर रडटालें तें भुरंगे, ती अशक्त आव दुदाचे बाळक ताच्या दोळ्यांमुखार लागलीं. एके वटेन भुकेलीं ती तोंड दुसरे वटेन आपल्या फ्लॅटांत, कचन्या उडयल्लें, तांचे उरिल्लें जेवण! 'अशे फ काय देवा?' तो चिंतूंक पडलो. आपू बशेन तांका आदार दिवंक शकतां येवजिता-येवजिता ताका न्हीद पडले.

सकाळीं उठून तो शाळेक गेलो. जेन्ना कामवाली भायर सरून गेली तेन थोडे तांदूळ, साखर, दूद, बिस्कुती, दोन तशेंच थोड्यो मिरसांगो एके पिशवेंत आनी आपली सायकल घेवन झोपडपटेची वाट धरली. म सांगनासतना आपूण करतां हाचें बिल्कूल वायट दिसूक ना. एक उ गरजेवंत अस्तुरेक तो आदार दिवंक ताचे ताका समाधान जालें.

आपले मम्मीक विचारी नासत किंतेच करिनासलो. पयलेच फावट परवानगे शिवाय ताणे अशें केल्ले. आपू बरे कर्तूब करतां हाचें ताका भान आस गरीब अस्तुरी ह्यो ताच्यो वस्तू घेवंक नासली. पूण पॉलान समजायत म्हळें, घटसाण मेलून, तूं कामाक वचूंक जाय हाव हेवेवन आयला. सदांच येवचोना. जावन कामांक वचूंक लाग' आनी इतलें तो परतलो.

तिका पॉलाची अपुर्बाय दिसली. मब दोळे उबारून तिणे देवाक आर्गा दिली. भुग्याक तुजे सावळेत सांबाळ देवा!

(पान नं. ३४ पळयात...)

हावठण

महाबळेश्वर सैलाची 'हावठण' : कोंकणी कांदंबरी लेखनाचो एक अस्सल दुकुमेंत

- एस. डी. तेंडुलकार

'हावठण' ही कांदंबरी वाचवे आदी हांवे सैलाच्यो 'तरंग' तल्यो कांय कथाच तितल्यो वाचिल्यो. आनी तांतल्यो कांय म्हाका आवडिल्यो. पूण 'हावठण' वाचून दिसलें की सैल हो खरो कांदंबरीकार. कांदंबरीच्या मोठ्या आवाठाक, अवकाशाक वेंग मारपाची, कांदंबरीतली अनेक केंद्रां एकाचवांगडा हाताळपाची तांची तांक जबरदस्त आसा. कांदंबरी लेखनाच्या गद्य शैलीचेर तांचे प्रभुत्व आसा. ते नदेरेन हे कांदंबरेच्या विशयाचो, आशयाचो सुर्वेक आमी विचार करूया.

'हावठण' म्हळ्यार किंते? म्हाका मेळिल्ले म्हायतीप्रमाण कुंबाराचो हावो म्हळ्यार उन्याची भट्टी ज्या जाग्यार आसता तें स्थान म्हणजेच हावठण. हे कांदंबरीचो विशय फक्त तीनूच वर्ळीत खासा लेखकानूच कांदंबरीत सांगला :

"कुंबारालो धंदो बसूक लागला. नवे भुरगे गांव सोडची भाशा उलोवंक लागल्यात. तळ्यार बांद येयल्यार तर सगळे च फासपतले."

(पान १०३)

कुंबार वाढ्यावेल्या कुंबारांचो धंदो सामको बसपाक पावला. कारण काळ बदलला. आता कोणाक मडक्यो नाकात. सगले स्टील, प्लास्टीक. फक्त मण्ठाकूच मनशांक मडक्यांची गरज पडटा. तातूत ज्या तळ्याची माती कुंबार आपल्यो मडक्यो करपाक वापरताले, तीच आता मेळपाची ना. कारण तळ्यार डॅम, बांद बांदपाक सरकारान पावल उखलला. मातीच ना जाल्यार जगतले कशे? मातयेची भीक मागत खंय वयतले?

- ह्या प्रश्नांतल्यान जाल्लो कुंबारांचो घुस्मटमार म्हळ्यार हे कांदंबरीचो विशय अशें

म्हणू येता. पूण ह्या विशयांतल्यान कुंबारांची अखबी जीण लेखकान हांगा उबी केल्ली आसा. ती करताना अनेक पात्रांच्यो काणयो तो सांगीत वता आनी तांच्या सगल्यांच्या काणयांतल्यान कुंबारांच्या अखबे जीणेचो आशय सामाजिक, आर्थिक, भौगोलीक परिमाणां घेवन व्हावूक लागता. बरें-वायट, आनंद-दुखख, जीण-मर्ण, अर्थपूर्ण-अर्थशून्य ह्यो सगल्यो गजाली हातीक-हात घालून आशयांत भरशिल्ल्यो हांगा पळोवपाक मेळ्टात. कुंबारवाढ्यावेल्या एका-एका पात्राची कथा सांगीत लेखक हे कांदंबरेचो, कांदंबरेच्या आशय विशयाचो विस्तार आनी विकास करता. ते खातीर हे कांदंबरीची संपूर्ण रचनाच polyphonic जाल्या. आनी हें सगले करताना लेखकान बरीच कल्पकता वापरल्या. देखीक, कांदंबरेच्या सुर्वेकूच तो घनशामाल्या सुनंदाचो प्रसंग सांगता. सुनंदा घोव-माय त्रास करता म्हणून रडत कुळारा येता, तेन्ना गावची जाणेली सीताय सुनंदाक घेवन परत घोवा घरा रजांव करपाक वयता. हांगाच लेखकान तो प्रसंग सोपयला. पूण फुडै त्या रजांवाचें, त्या सुनंदाचें किंते जालें तें लेखक सांगिना. तो गॅप वाचकांनी आपले कल्पनेन भरून काढचो पडटा. गजाल पूर्ण न सांगता मटीच अर्दकुटी सोडप आनी दुसरी गजाल सांगूक कॉमेस करप ही एक रचनेची polyphonic strategy आनी ती लेखकान हे कांदंबरीत कांयकंड वापरल्या. एखाद्या आलतू-फालतू लेखकान जर ती वापरिल्ली तर ती ताचेरूच 'बुमरँग' जाव येताली. पूण महाबळेश्वर सैल हो मंच्युअर्ड लेखक, ते खातीर ती strategy येसस्वीपणान लेखनांत उतरता, पात्रांचे जीणेबदललचे कुतूहल चाळोवन वता. जीणेचे 'विगटपण' 'क्षणभंगूरपण' आनी 'सातत्य' (Continu-

ity) ह्या तिनूय गजालींचो दिस्टावो एकाच वेळार घडोवन हाडटा.

तशेंच गाबत्यांक कापपाचो आम्यारूख कोणे दाखयले ह्या प्रस्नाचें उत्तर लेखकान कादंबरींत खंयच दिवंक ना. फक्त कांय गजालीच तितल्यो सुचीत केल्यात.

बायजाल्या घोवाचें सीतारामाचें फुडे किंते जालें हें लेखक आमकां सांगिना. कादंबरीचो flow च लेखकान इतलो ओघवतो दवरला की ताचो विचार करपाकूय वाचकांक उसंत मेळना.

तशेंच बायजाक मारून उडोवपी तो रेडो कोणालो? खंयसून आयल्लो? हेंवूय एक गूढ कर्शें लेखकान दवरलां. ह्या रेड्याच्या प्रसंगाचें निवेदन वास्तववादी पृथ्वीन करून लेगीत, तो सबंद प्रसंग एक अतिवास्तव (Surreal) रूप धारण करता.

- अश्यो बन्योच गजाली हे कादंबरेंत आसात. ते खातीर हे कादंबरीची वीण एकदम complex आनी तरीय flexible जाल्या. हे Felxibility खातीरूच तर तो रेड्याचो प्रसंग कादंबरेंत उपरो दिसना.

‘हावठण’ ही कोणा एका पात्राची कादंबरी न्हय. ही एका समुहाची, समाजाची कादंबरी. कुंबार समाज होच हे कादंबरीचो नायक.

हो कुंबार समाज आपलीं सुखदुखखां रासवळपणान भोगपी. सोरो पियेवपी, झगडपी, मागीर परत रोखडेच एक जावपी, गळ्यांत गळो घालपी, कोण्य वाड्याचर दुयेंत म्हणून कळळ्यार तागेल्या दारांत रातरात बसपी, दुसऱ्याल्या घरांतलीं लग्नां, मर्णा आपलींच मानपी. असो हो कुंबार समाज Globalisation च्या भोवन्यांत सापडला. डॉ. नंदकुमार कामत हाणी ‘नवहिंद टायम्सांत बरयल्या Globalisation Impacts Goan Potters नंवाच्या एका लेखांत ताचें समर्पक वर्णन केलां. तातूत हावठणचो संदर्भ दीत डॉ. कामत म्हणात - “ The tragedy of the Konkan Community in kali river basin around Karwar, has been graphically captured by Mahabaleshwar Sail in his novel ‘Havthan’. Sail

analyses the changing market economy impacting demand - supply equation, development project impacting the raw material supply chain and pathos. These changes cause in the community of Konkan Kumbhars. Suddenly caught in a powerful vortex of Globalisation. His novel raises many questions about the popular models of economic development. Would tradition of pottery which survived against all odds for four thousand years basically due to unwavering patronage of the village economy, adapt to forces of globalisation, multiple consumer choices, urbanisation and industrialised mass production? What is the future of potters not in a position to adapt and respond to the markets?

- ह्या प्रस्नांचें अदीक गंभीर आनी सुक्षीम रूप कादंबरीकार सैल आमचे मुखार मांडटा. देखीक, कादंबरीतली सीताय आनी सदानंद हांचे मदले हे संवाद पळ्यात :

‘कुंबारधंदो तो आमीच कित्याक करचो? आमी आतां धंदो बदलूक जाय. कुंबार म्हणाटा तो फक्त एक धंदो. जात, धर्म न्ही धरून रावंक’

“तूं शिकला, तूं लाथ मारता थंय उदक येतलें. पूण हेरांक अवघडरे तें! आजूनय मातये गुळ्यांतच कुंबरांक भाकरी दिसता... आमचें सारक्या म्हाताच्यांचे सोड. कशें तरी मरचेंच आसा. तुमचे सारके भुरगेय खंयूय गांवार वचून पोट भरतले. पांखां तर्नीं आसात. पूण जे आतां अर्द पिरायेर पावल्यात, मातीच पोट म्हणाटात, तांणी किंतें करचें? हांव सांगतां तुका सदानंद, तळ्यांत बांद घालून तळे फुगयल्यार वाड्याचवयले एककान एक दादलो वचून तळ्यांत उडी घेवन जीब दितलो.”

- आनी निमणे बांद घालपाचें काम खच्यांनीच सुरु जाता तेन्ना पुरसो म्हणाटा -

“आतां आमची माती खणून ती घालतले ते. वीस तीस फुट उंच करत आमची माती वर्सभर बुद्धून उरत म्हयन्यांतय बुद्धून मरचें इतलें उदक तळ्यांत.”

हाचेर घनशाम म्हणाटा - ‘वर्सेशेतां, माड माडी शिंपतले ते, सुखी आमकां मात मडक्यांक चोबोभर माती ना. मातयेची भीक मागत आतां खंय आमी?... सीताय मावशे पळ्य गे तळकोणाक मरणाचो घरघर लागला ते.’

‘सीताय थंड पावलान येयली तांचेसरी बसली हात-पांय मोडून पात घातिल्लेवरी.’ - ह्या दोन वाक्यांनी कादंबरीचो शेवट करता. तेन्ना सीताय वाचकूय सुन्न आनी अगतीक जासता.

सदानंद, सखाराम हे कुंबाराले चले गावां भायर सरतात. आपल्या बापायचे dated धंदो ते घेवन बसनात. तशेच तडम बांदपाच्या सरकाराच्या धोरणाक हो तांचो निर्णय आपल्या पिढीजात धंद्याच्या चक्रांतल्यान सुटपाक म्हथरता आनी हेर कुंबाराच्या तरण्या पिळक फुडले जीणेची दिका दाखोवन वता. पूण जे आतां अर्द पिरायेर पावल्यात, माती-म्हणाटात, तांणी किंतें करचें? - हो प्रश्न हुमकळत उरताच. ‘हावठण’ वाचकांक अस्वस्थ करता ती ह्याच प्रस्नाचेर.

अर्द पिरायेर पाविल्ले कुंबार शंकर रामचंद्र आपलो बाबत कुंबारधंदो सोरवाटेन सोरो पावोवपाचो बेकायदेशी सुरु करतात. तातूत तांका पैशांचो फाभरपूर मेळटा. पूण एकदीस पुलीसांनी धरताच तो धंदोय बंद पडटा.

फुडें शंकरालो चलो प्रकाश बेकाय सोरो विकपाचो धंदो सुरु करता. पूण पुर्ल हप्ते व्यवस्थीत पावयल्ल्यान ताचो धंदो व्यवस्थीत चलता.

घनशामालो चलो सुरेश कुंबार धंदो स्ट्रकार किलींडर जाता.

धर्मुलो पूत प्रेमानंद मेस्ताले शाळें घण मारपाचें काम करूक वता.

सीतायलो नातू बेकरीचेर काम करपाक गोंयांत वता. (सीतायल्या नातवाचें नांव बरयताना लेखकाकडे एक चूक जाल्या. एकीकडे लेखक ताचो प्रमोद म्हण उल्लेख करता, जाल्यार दुसरीकडे ताकाच वसंत हेनांव दिता.)

- ह्या सगल्यांतल्यान लेखक पारंपारिक कुंबारधंद्याची जाल्ली पडऱ्याड दाखयताच पूण अर्द पिरायेर पाविल्या कुंबारांची अगतिकताय आनी शिक्षण नाशिल्या कुंबारांच्या भुग्यांची जियेवपाची धडपड्य मांडटा.

कुंबार पयशांखातीर इतले लाचार अगतिक जातात की विशाल सावळी दिवपी, घसघशीत आंबे दिवपी, पुर्वजांचो इतले वर्साचो, मूळ पुरुशासारको रासवळ आम्यारूख ते मारपाक दितात.

शंकर कुंबाराक हावठणार मरून पडिल्ले सुपायेदें एक वटवागूळ दिसता. तें दाखोवपाक जेना तो सीतायेक घेवन येता, तेना थंय कांयच नासता. सामके अगतिक जाल्या शंकरा सारक्या कुंबाराची भ्रमिश्ट अवस्थाच तांतल्यान लेखक सुचीत करता.

लेखक म्हणटा, कुंबारानी हजारांनी गणपती केले पूण एकूय गणपती तांकां पावूक ना. कुंबारांचें आर्थिक शोषण कशें जाता तें लेखक गणपती विकपाच्या एपिसोडांत ताकदीन सांगता.

कुंबारांची एक परंपरा वा अलिखित नियम आशिल्लो की बिनगळ्याची मातये-आयदनां (मायट्यो, तवे, कदी, कायली, पणट्यो बीन) फकत कुंबारांच्या रांडाव बायलानींच करपाचीं आनी पोट चलोवपाचें. पूण हो नियम गोपाळकुंबार मोडटा आनी तो स्वताच ती आयदनां करूक लागता आनी विकता. जाण्टी रांडाव बायल सीतायक हें कळनाफुडें ती ताचेकडे झगडूक वता. सीताय म्हणटा, 'इतलो काळ हो धदो आमकां सोडिल्लो. हे अशे सवाशीण बायलो आनी दादले मायट्यो, तवे करूक लागले तर आमी किंते करचें, किंते खावचें? सुवार्था मुखार शास्त्र भाजून खायलां.

अशान निसंतान जातले...' तेना गोपाळालो धाकलो भाव विश्राम तिचेर ताणशेता आनी म्हणटा - 'येदोळसान चयतां हांव सीताय आवो, नानापरीन खेपता तू. कसल्या शास्त्राच्यो खबन्यो सांगतात तुमी, पुराणांतलीं वायंगी. लोकांक आतां मडकेवांगडा मायटी जाय आसता. तुमची वाट पळोवंक तेंकां वेळ ना. पाशेंस ना. कित्याक म्हण तुमकां रावंक जाय लोकान? काळ बदलला आतां. उजो पेटला. पोट भरल्यारच नीत आनी नेम. ना तर सगळे चुलींत घालचेले.' - हाचेर पुरसो, शिवराम हे कुंबारूय सीतायक समजवपाचो यत्न करतात. ते म्हणटात, सीताय आवो, फुकट झगडा तू. फुकट रगत आटयता. काळ बदलला, कांय जावचें ना आतां. प्लॅस्टिकेचीं, स्टीलाचीं आयदनां येयलीं, लोकांनी मडक्यो किंकोत केल्यो. किंते करूक जालें आमच्यांनी? शास्त्र धरल्यारय मरण आनी सोडल्यार मरण. - आंगणा मेरांनी उबे राविल्ले लोकूय ताचीच री ओडटात, म्हणटात : ह्या कुंबारांल्या धंद्यांत राम उल्लो ना. कशें तरी पोट भरप हेंच खरें. आतां पयलीचे घेवन बसल्यार कशें जातलें. संवसार खंय पावला, सोळून दिवचें सगळें? ताचेर सीताय म्हणटा, 'किंते सोळून दिवचें? फाल्यां आमी रांडाव बायलांनी चाक घुंवडावन गळे काडल्यार तुमकां बरें दिसतलें? फातर घेवन मारूक येतले, पोटांत गर्भ रचयलो रांडांनी म्हणटले.' - हाचेर पुरसो सगल्या कुंबारांचो आवाज घेवनच म्हणटा की 'कोणे आडायलां, कोणे नाका म्हटलां? हे मुखार जण एकल्यान आपणाक जाय तशें बागचें. असो न्ही तसो कसोय कोणे गर्भ रचयल्यार कोणाक कांयच आतां पढून गेलें ना.'

- हें इतले सविस्तर हांवें अशाखातीर बरयलां कारण ह्या प्रसंगांतल्यान लेखक आमकां सीताय आवो जपूक सोदपी परंपरा आनी डॉ. नंदकुमार कामत म्हणटात ती 'Changing market economy' हांचे भितरलो तीव्र संघर्ष दाखयता. हो संघर्ष खरें म्हळ्यार जागतिकीकरणाच्या, ग्लोबलायझेशनच्या भोवच्यांतल्यान निर्माण जाला.

ग्लोबलायझेशनचें वारें साधारण १९९०-९१ साकून कॉमेस जाल्ले आसा. हें मुद्दम सांगपाचें कारण म्हळ्यार राजीव गांधीच्या हत्येची जी बातमी हे कांदंबरीत येता, ती बातमीय १९९१ सालची. म्हळ्यारूच ग्लोबलायझेशनचें वारें व्हावपाच्या काळातूच ही हत्या जाल्या. राजीव गांधीच्या हत्येचो संदर्भ दिवन लेखक 'हावठण' च्या कथेचो काळ १९९१ आसा हाचेर शिक्कामोर्तब करताच पूण हो काळ म्हळ्यार ग्लोबलायझेशनची नांदी हेव्य तातुंतल्यान आपोआप सुचीत करून वता.

कांदंबरीतले दुलबा हें पात्र म्हणटा - 'किंतेय जावं, मनशालीं मरणां आसासर कुंबारांल्या पोटांत पेज पडटली. लासताना दोन (मडक्यो) इकराव्याक तीन (मडक्यो). आतां कुंबरान मागचें, मनशां अशींच मरत रावं म्हण.' - हें भीषण वास्तव लेखक हांगा मांडटा.

पूण हें सगळे मांडटाना लेखक कसल्योच 'पोझी' मारिना. लेखकाची भाशा आनी निवेदन पध्दत इतली सादी, सरळ आसा की एखादी गुंतागुंतीची गजाल सांगताना लेगीत तिचें सादेंपण कमी जायना. पूण तांतली गुंतागूत मात उपरांतूच वाचकांच्या लक्षांत येता. देखीक, बायजाचें लेखकान केल्ले हें वर्णन पळयात - सीतारामाली बायल गोरी मांसाळ आंगाची आसली पूण सामकी सादी, अरवळ. कोणे किंतेय सांगल्यार 'हय बाये' म्हण तकली हालयताली. 'आगो तुगेल्या घोवान तुजे पयलीं तीन लग्नां केल्यांत, तीन गावांनीं तीन बायलो तेगेल्यो' म्हण सांगल्यार 'हय बाये, खरें बाये' म्हणटाली आनी मागीर दुसरेंच उलोवंक लागताली, 'म्हज्या वेळार आवय स म्हयन्यांची गुरवार. आवयन केळीं खायलीं आनी साली जनेला भायर उडयल्यो त्यो जुस्त म्हाराल्या हातांत पडल्यो. म्हटले, तुकां केळीं आनी म्हाका साली'... बायजें आंगामासान, हड्ड्याचोळयेन बरेंच भरिल्ले आसलें. पूण लग्नाक चार वर्सा जालीं तरीय ताका भुरगें जावंक नासलें. बायलो तागेलीं फकाणां मारताल्यो. 'आगो बायज्या, तुगेल्या

घुमटार थाप पडच ना कितें गो?’ तें आपलेच सांगतालें, ‘मगेलो बापूय सरडुकां मारून हाडटालो. तेंची कातडी काढून घुमटार चडयतालो. काय बरो घुमटां वाजयतालो जाणा मगेलो बाप्पा. आईबीन सरडुकां शागोती कायबरी करताली. हो आमगेलो घुमटां, मडक्यो पेट म्हटल्यार दिवजां करता.’

- हातूंत आधुनिक कादंबरेतलो ‘संज्ञाप्रवाह’ कितले सादेपणान येयला तो पळ्यात. बायजाचें हें ‘संज्ञाप्रवाही’ उलोवणे बायजाच्या व्यक्तिमत्वांतली गुंतागूंत दाखयताच पूण अनेक आंगानी कादंबरींतल्या आशयाक भिडपाची लेखकाची तांकय दाखयता.

बन्याचदां एखाद्या गजालीचें वर्णन करताना लेखक काय उतरांनीच ती गजाल ‘हायलायट’ करता आनी वाचकांचे संवेदनेकूच हात घालता. देखीक, हीं वाक्यां पळ्यात :

१) अंबू बाळंत जातना मेलें. दोन दीस तें चेंचिल्या जिवाण्यावरी वळवळटालें.

२) जालीं भुरगीं सटयेन कपलार बरोवचे पयलींच मेलीं.

३) तिनसांज जाली आनी काळोख धुंवर कसो पातळूक लागिल्लो.

४) वाग अजून रानांतच आसा. आतांच तुमच्या दोळ्यांमुखार दावखुलां नाचूंक लागल्यांत. सोडात, येता तेन्ना गोमटी दिवची, ना तर गोमटी मारची. वनांतल्या वागापरस मनांतलोच वाग आदीं खाता.

५) वागान मारचे परस ताणें ओढून व्हरचें त्रासाचें जाला.

६) हे कुंबराले दादले बायलां परसय मोव मनाचे. इल्लें खंय खट जालें की सोताक आपणा भितर ओढून घेतात. वोगी मोने, फक्त दोळे भिजिल्ले दिसतात.

- तशेंच हे कादंबरींतल्यो काय गजाली प्रतिकात्मक पावंड्यार पावतात, देखीक, पुर्वजांचो रासवळ आम्यारुख, शंकराक हावठणार मेल्लें दिशिल्लें वटवागूळ, बायजाचो जीव घेवपी रेडो ह्यो गजाली कलात्मक उंचाय घेवन आयल्यान

प्रतिकात्मक जातात, कादंबरीक आशयाची खोलाय मेळोवन दितात.

तेच बरोबर कुंबाराले पुर्वज, कुंबारांच्यो पारंपारीक चाली-रिती, धंद्याच्यो पृथदती, लग्नां-मर्णा, ह्या सगल्याचें जीवंत चित्रण लेखक करता. त्या खातीर ही कादंबरी म्हळ्यार एक मोटो सामाजिक डॉक्युमेंट जाला. पूण म्हत्वाचें म्हळ्यार लेखकान कादंबरीची डॉक्युमेंटरी जावंक दिवंक ना. कारण कादंबरींतल्या सामाजिक, आर्थिक डॉक्युमेंटाबरोबर लेखक तांतल्या पात्रांच्यो मानवी भाव-भावना, सुख-दुखख, चिंता, इत्सा, आकांक्षा लेगीत समर्थपणान व्यक्त करता.

कादंबरींत अनेक पात्रां आसात. तातुंतल्यान सगल्यांत चड लक्षांत उरतात तीं जाणटी बायल सीतायआवो आनी दुसरी तरनाटी बायजा. सीतायआवो ही मोटी धिराची, वाड्यार सगल्यांक पावपी बायल. वाड्यावयली गॉडमदरच म्हटल्यार जाता. आपल्या तरन्या पुताच्या मर्णन दुखखी जाली. आपले विधवा सुनेचो घुस्मटमार पळोवपी. परंपरा-तत्वां खातीर झगडपी, आपल्या नातवाक खंयतरी नोकरी लागची म्हूण आंवडेपी अशी ही बायल. कादंबरीभर ती आपली हुक्मत गाजयत वावुरता. उलट बायजा थोड्याच जाग्यार आसा. लेखकान बायजा ह्या पात्राची जीण आनी निमणे मर्णूय

थोड्याच उतरांनी वर्णन केलां पूण ते standing जालां. घोवान सोडल्या कोण्य बायजाच्या खोर्पींत घुसताले ताचे कमरेक हात घालून ताका घालतालो. बायजाचो हयकारय नास न्हयकारय नासतालो. फक्त माजाक कोल्येवरी चीं चीं करीत वोगी ते रावतालें. उपरांत तें विटलें. दादल्याची लागल्यारय तें भियल्लेवरी जातालें कमरेक हात घालतकीर ल्हान भुर्ग्याव करून रडटालें. सांगचें जाल्यार बायज करपी वेश्या नाशिल्लें. कुंबारांचें अशोषण जाता जाल्यार, बायजाचें तशोषण जातालें. बायजाक शिंगां तोपून उडोवपी तो रेडो म्हळ्यार ह्या लेशोषणाचेंच एक प्रतिक काय कितें?

हे कादंबरीची सुरवात कडकडीत वोवर्णनांत जाता. तर कादंबरीच्या शेवलेखक वोताचें वर्णन - ‘सूर्याक जसो उवोतच नासलें’ - अशा उतरांनी वकडकडीत वोत आनी उजवाड वोतच नम्हळ्यार सुर्वेक संघर्षातिल्यान सुरू जाल कादंबरीचो प्रवास निमणे असो निष्क्रीय पाविल्लो आसा. - ‘सीताय थंड पावयेयली आनी तांच्यासरी बसली. हात मोडून पातळावन घातिल्लेवरी.’ - कादंबरी हें निमणे वाक्य हीच निष्क्रीयता दाखयता.

ही कादंबरी तशी ल्हान म्हळ्यार १४७ पानांचीच जरी आसली तरी लेख अनेक गजालींचें रसायन तातूंत ताव ओतिल्लें आसा. पूण संपादकान दिवडेलायनी खातीर त्या सगल्यांचोच परघेवपाक हांव हांगा शकलीं ना, हाची म्हाजाणविकाय आसा.

एका काळार भालचंद्र नेमाडेची म्हाजोसला’ वाचून नेमाडे हो एक म्हाजाकादंबरीकार जावन आसा अशें म्हाज दिशिल्लें. आज महाबळेश्वर सैलांची कोंदी ‘हावठण’ वाचून तशेंच दिसलें. कोंदी कादंबरी लेखनाचो एक अस्सल दुकुमेंत सै ‘हावठण’ बरोवन वाचकां मुखार दवरला

— कुमुम अग्रवाल
शिवोले-गाँव
फोन : २२७२०२९

**आमचो भारत देश
सर्वधर्मसमभाव
आशिल्लो देश. हांगा
वेगवेगळ्या धर्माचे,
पंथाचे लोक टावतात.
सागले धर्म टात्याचेर
भर दितात. प्रत्येक जण
बरें कर्म करून सर्गात
वचपात्यातीर
धडपडतात. प्रत्येकाचो
सर्गात वचपाचो मार्फ
वेगळो आसता. कोण
देवताच्या, कोण
इगर्जेच्या तर कोण
मशीदीच्या
माण्यमांत्यान वतात.
सागले मनीराजातीक
देवत्व भेळोवपाचो
द्यास लागिल्लो
आसता.**

संस्कार

शाळेत आशिल्ले सर्तीची कार्याविळ सोंपली आनी मुखेल सोयरी भाशण करपाक माचयेर आयली. तिणे भुरग्यांची तोंड भरून तुस्त केली. तांकां शाबासकी दिली. आपल्या भुरगेपणाच्यो, शाळेतल्यो कांय यादीय तिणे सांगल्यो. म्हणपाक लागली ‘म्हाका भुरगेपणासावन पांचवो रंग आवडना. कित्याक तर तो मुसलमानांचो रंग’ म्हाका तिचेहेवे वाक्य काळजाक खंय तरी तोंपले. हांवें म्हजीच जीब चाबली. जे माचयेवयल्यान ती भाशण करताली ते माचयेचेर सर्तीत वांटो घेतिल्ली सगल्या धर्माचीं भुरगीं आशिल्ली. चारशें पांचशें भुरगीं तिच्या मुखार रांगेंत जमनीर बाशिल्ली. त्या भुरग्यांमधीं हिंदू, क्रिस्तांव, जैन, गुजराती, मुसलमान अश्या कितल्याशाच धर्माचीं भुरगीं आशिल्ली. खंयच्याय धर्माबद्दल वायट उलोवप म्हणजे त्या माणकुल्यांच्यो भावना दुखोवप हें त्या शिक्षिकेक कळळेना. भुरगेपणासावन त्या धर्माबद्दल तिच्या मनात घडये घरच्यांनी, समाजान वीख कालयल्ले! त्याखातीर आज शिक्षकी पेशांतल्यान निवृत्त जावन लेगीत ती कीड तशीच उरिल्ली.

सर्त सोंपली आनी सगलीं भुरगीं आपआपल्या वर्गात गेलीं. हांवूय म्हजीं पुस्तकां घेवन वर्गात गेले. सर्तीची चर्चा सुरु जाली. कार्याविळ बरी जाली म्हूण सगलीं सर्तीत वाटेकार जालल्या त्या भुरग्यांची तुस्त करतालीं. इतल्यांत आठवेच्या वर्गातलो निखील उबो रावलो आनी म्हाका विचारपाक लागलो “मीस मुखेल सोयरेक पांचवो रंग वायट. तो मुसलमानाचो अशें कित्याक म्हणपाक जाय आशिल्लें?” निखील खूब मस्तो भुरगो. पूण म्हाका ताच्या निरिक्षणशक्तीचे कौतूक दिसलें. त्याच वर्गात शबाना हें मुसलमान चली आशिल्लें. म्हजी नदर ते चलयेचेर गेली. आपल्या धर्माक वायट लेखलां म्हूण तिका वायट दिशिल्लें हें तिच्या बाविल्ल्या तोंडावयल्यान पारखुपाक येतालें. हांवें त्या निखीलाक शाबासकी दिली आनी म्हणले “निखील म्हाका तुजे विचार आवडले. खंयचोच धर्म वायट नासता. त्या धर्माचे आचार-विचार वायट नासतात. आमी आमच्या वायट करण्यांनी धर्माचें नांव पेइडचार करतात. आमी आमचे शाळेत सगल्या धर्माकडे एकंच नदरेन पळोवपाक

शिकतात. म्हणूनच आमचे शाळेत सगल्या धर्माचीं भुरगीं एकाच पाख्यापोंदा हासून-खेळून रावतात.”

“हय मीस तिणे तशें म्हणपाक जायनाशिल्ले.” ताणे आपल्या शब्दांचेर नेट दीत म्हणले.

“निखील दुसऱ्यां धर्माबद्दल तुज्या मनांत आशिल्लो आदर पळोवन म्हाका खोस जाली. तुज्या घरांत तुका बरे संस्कार मेळव्यात.”

हो विशय हांवें थंयंच सोंपयलो आनी पाठ शिकोवपाक सुरवात केली.

हीं माणकुलीं भुरगीं खूब सादीं आसतात. निष्पाप आसतात. जशीं आमी तांकां घडयतात तशीं तीं घडटात. पांचवेच्या वर्गात एकाच बांकाचेर बसपी दोन धर्माचीं भुरगीं व्हड जातकच दोन मार्गाचेर वचपाक लागतात. सवेक सातवेक तीं दुसऱ्यां धर्माचीं कुतां काडपाक लागतात. सरळ दुसऱ्यां धर्माबद्दल वायट उलोवपाक लागतात. एकटो भुरगे म्हणपाक लागलो “त्या धर्माचीं भुरगीं वायट आसतात.”

(पान नं. २८ वयल्यान...)

फुडार परजळीत कर!” लहव, लहव ती बरी जाली आनी परत कामाक वचूक लागली.

एका दिसा अशीच ती गिरणीर काम सोंपोवन घरा येताना स्त्या कुशीक तिका कोण तरी पडिल्लो दिसलो. लागीच सायकल सक्यल पढून आसली. ती वांकडी जावन तिची दशाच जालली. तरूय तिणे ते सायकलीक वळखली आनी तो कुशीक पडिल्लो भुरगो? हय ताका ती कशी वळखूक विसरत? पॉलाक तिणे वळखलो.

बरोच काळोख जाल्लो. ते वाटेन चड लोकांचे यो-वच जायनासलें. म्हणून जायत घडये, पॉल पडिल्लो कोणे पळेलो ना. एका मोटारान ताका धपको मारिल्लो आसूक जाय!

“तुका कशें कळले” हांवें विचारलें,

“म्हाका म्हजे मम्मीन सांगलां.” ताणे जाप दिली.

अशें जर आमी आमच्या भुरग्यांक शिकोवपाक लागलीं जाल्यार तांकां दुसऱ्या धर्माबद्दल आदर आसचोच ना. लहान आसतनाच भुरग्यांक सांगपाक जाय. तुज्या धर्माचे नेम तूं पाळ. तुज्या धर्माचीं तत्वां तूं आपणाय पूण त्याबरोबर दुसऱ्या धर्माक आदर दी. आपलो धर्म बरो आनी दुसऱ्यांचो धर्म वायट अशें म्हूण दुसऱ्या धर्माक उणे लेखू नाका.

आमचो भारत देश सर्वधर्म समभाव आशिल्लो देश. हांगा वेगवेगळ्या धर्माचे, पंथाचे लोक रावतात. सगले धर्म सत्याचेर भर दितात. प्रत्येक जण बरें कर्म करून सर्गात वचपाखातीर धडपडटात. प्रत्येकाचो सर्गात वचपाचो मार्ग वेगळो आसता. कोण देवळाच्या, कोण इगर्जेच्या तर कोण मशीदीच्या माध्यमांतल्यान वतात. सगले

मनीसजातीक देवत्व मेळोवपाचे लागिल्लो आसता.

एका तेंपार एकचारान रावपी भाशेच्या, धर्माच्या नांवान वेगवेगळ्या आपणावपाक लागल्यात. जाणत्यांचे हे भुरग्यांचेर जावपाक लागल्यात. त्या दोन धर्मामीदी आशिल्ली चरी वाडत जितली ती वाडटा तितली ती खोलूय

आयच्या काळार आमच्या भुर संस्कार करूक जाय मनीसपणाचे. जा हाचेपरस मनीसपण श्रेष्ठ आसा. ज्या आमी रावतात त्या देशाचो, त्या दे संस्कृतायेचो आमकां धर्मा इतलोच अ आसपाक जाय हें तांकां पटोवन दिवपाक

दर एका धर्मान सांगिल्ल्याप्रमाण त्य धर्माचीं तत्वां जर भुरग्यांनी आपण जाल्यार हो आमचो भारत देश सगले ब प्रगतीशील जातलो. सगलें जग आ एकचाराची देख घेतलें.

असो तिणे सुमार केलो. तो निन्हळिल्लो. तिणे बोब मारून लोकांक एकठायले आनी ताका हॉस्पिटलांत व्हेलो.

नसीक ताका मात्रें पळोवंक सांगून आपल्या एका भुरग्याक खांदार मारून आनी दुसऱ्याच्या हाताक धरून ती पॉलाचो फ्लॅट सोदीत, ताच्या आवय बापायक सांगून आयली. पूण ती पॉलाची मम्मी फ्लॅटांत ना तें पळोवन सक्यल देंवली. चवकशी करूक तिणे एके बायलेक विचारलें. पळोवंक गेल्यार तीच पॉलाची मम्मी आसली. अशे तरेन पॉलाची खबर तिणे तिका दिली. पॉलाचो डॅडी आनी मम्मी हॉस्पिटलांत पावतकीर ती आपल्या भुरग्यांक घेवन आपले खोंपींत गेली.

दोन दिसांनीं पॉल हॉस्पिटलांतल्यान आयलो.

ताचे मम्मी-डॅडीक आपल्या पु साल्वार करतले अस्तुरेचे उपकार आ जाय आसले. पॉलाक घेवन ती तिचे खे गेली.

पॉलाच्या डॅडीन तिका आप कन्स्ट्रक्शन सायटीर दिसवड्याच्या ब दवरली. ताचे मम्मीन आपले वळखीन एके संस्थेच्या आदारान ते झोपडपटेक उ लायट आनी हेर बन्यो सवलती मेळोवन थंय रावतल्या सगल्यांक नितळसाणेन राव सोय करून दिली. आपल्या पुताक जीव दिल्ले ते गरीब अस्तुरेची जीण ताणी सुद तिचे बरे करणेची परतफेड केली.

-मिश्टी नायक
आनंद रेसिडेन्सी,
एअरपोर्ट रोड, चिखली - गोंय

कुंदनाचेर आभा
जीवापाड प्रेम
करताले. कुंदनाकूय
आभा घ्यूब
आवडताले. पूण कुंदन
घ्यूब वेळ्हाटी
आशिल्लो. आभान
आपलो टागलो जीव
कुंदनाचेर
उंवाळिल्लो. कुंदनाक
आभात्या भोळ्या
सभावाची बटी जाण
आशिल्ली. म्हणुनच
तो आपत्या गरजे
पुरतो आभाक लाणी
करी. पूण मोग हो
कुड्डो म्हणतात न्हय!
आभान कुंदनात्या
टवभावाची केळनाच
काणाळ केली ना.

जिवीताचे मोल

फार्मासीवेल्या हेर गिरायकांची नदर
चोरीत-चोरीत आभान वखदाची चीट
फार्मास्काराच्या हातांत धुकल्ली. वाचून ताणे
आभाक विचारले, “कितें जाता?”

तशी आभान जाप दिली. “न्हीद बरी
पडना.”

फार्मास्कारान गुळ्यांची शिशी आभाकडेन
सरकयली तशी आभान बँगांत पयशांक हात
घालो. बँगांत आभालो मोबायल वाजतालो.
एका हातांत फार्मासिकाराचे पयशे दिले,
गुळ्यांची शिशी घेतली आनी दुसऱ्या हातांत
मोबायल घेवन थंयसल्ल्यान तें भायर सरले.

“आभा खंय आसा तूं? बेगीन हॉस्पिटलांत
पाव, विभाचे चड जालां, घडयेक ही ताची
निमणी झुंज जावयें!”

जड उतरांनी आदीत्यान आभाक
सुचोवणी दीत फोन दवरलो. कळाव
लायनासतना आभान फार्मासी भायल्या रिक्षा
स्टैंडावयली रिक्षा आपयली. ताणे
चलोवप्याक म्हटले, “बेगीन टाटा
हॉस्पिटलाकडे घे.”

रिक्षा नेटान फुडे धावूक लागली तशें
आभाले मन विभा बरोबर घालयल्या फाटल्या
दिसांच्या यादिंनी शेणून गेले.

विभा आनी आभा जिवापाड एका मेकांचेर
प्रेम करपी खाशेल्यो इश्टीणी. दोगांयल्यो
आवयोय घटट इश्टीणी. देखून दोगायनी
आपल्या चलयांची नांवांय तशीच दवरली.
‘विभा आनी आभा’.

आभा-विभा वांगडाच वाडलीं.
एकामेकांबगर दोगांकूय कशेंच जायनाशिल्ले.
कृष्ण-सुदामा वरीं दोगांयच्या घरची परिस्थिती
आशिल्ली, विभा गिरेस्त तर आभा गरीब,
पुणून दोगांयचे नातें कृष्ण-सुदामाचे काणयेची
याद हाडी.

विभा बिनदास्त चली. कॉलेजांत ताचेर
म्हणा वा ताचे गिरेस्तकायेचेर जायते तरनाटे
जीव घाली. विभाय कोणाची पर्वा
करिनासतना पाटचर्या, पिकनीक मन
मोकळेपणान एन्जॉय करताले. चल्यांबरोबर
भोंवप, इश्टकाय जमोवप ताका खूब
आवडताले. ताणे आभाक म्हणप, “आभा,
आभा,

जिवीत आमकां एकदांच मेळता, प्रत्येक खीण मजेन जगपाक जाय.”

सगळी मजा करून शेवटाक गिरेस्त अशया आदित्याक पसंद करून विभान ताचे वांगडा संवसाराची गांठ बांदिल्ली. विभाक संवसारांतले सगळे सूख फावो जालले.

विभाच्या एकदम उरफाटे आभा आशिल्ले. एकदम शांत, संस्कारी आभाकडेन केन्नाच कोणे लक्ष दिले ना. विभासारक्यो चैनीय ताका परवडपा सारक्यो नाशिल्ल्यो. आपलीं पुस्तकां आनी अभ्यास हांचे भितर ते गुरफटील्ले आसताले. पूण हाच्या भायर जर ताका किंते आवडिल्ले तर तो आशिल्लो कुंदन.

कुंदनाचेर आभा जीवापाड प्रेम करताले. कुंदनाकूय आभा खूब आवडटाले. पूण कुंदन खूब वेव्हारी आशिल्लो. आभान आपलो सगळो जीव कुंदनाचेर उंवाळिल्लो. कुंदनाक आभाल्या भोळ्या सभावाची बरी जाण आशिल्ली. म्हणुनच तो आपल्या गरजे पुरतो आभाक लागीं करी. पूण मोग हो कुइडो म्हणटात न्हय! आभान कुंदनाल्या स्वभावाची केन्नाच कागळ केली ना. जेन्ना-जेन्ना कुंदनाचेर वायट पाळी आयली तेन्ना-तेन्ना ताणे खंबीरपणान ताका तेंको दिलो. पूण आभालो मोग कुंदन केन्नाच पारखूक शकलो ना. आनी अशेच एके भेटीवेळार कुंदनान आभाक सांगून सोडले, “आभा म्हजें लग थारलं तेन्ना आयज पासून तू म्हाका केन्नाच फोन वा मॅसेज करचेना. हांव तुका मेळत रावतले पूण म्हाका जमता तेन्ना.”

आभाक पयल्या दिसापासून खबर आशिल्ले की कुंदन ताचेलागीं केन्नाच लग करचोना म्हूण! कित्याक तर कुंदन आनी आभाल्यो जाती वेगळ्यो आशिल्ल्यो. दुसरे म्हळ्यार कुंदन आपले आवय-बापायन पसंद केले चलये वांगडाच लग करपी चलो.

आभाक जरी हें सगळे खबर आशिल्ले तरीपूण ताणे केन्नाच चिंतूक नाशिल्ले की कुंदन आपल्या सुवार्थाक लागून ताका एकदम अशें एकसुरे उडोवन वतलो म्हूण! आभाक एके घटकेन पयस करपाक कुंदनाक कांयच दिसूक नाशिल्ले. पूण आभाले जिवीत थंयच सोपिल्ले. रात-दीस फकत फाटल्या यादीन तें एकसुरे पडिल्ले, ताची जीण मरणावरी जाल्ली. जगूक जाय म्हण तें जितें राविल्ले. कुंदनाचो खूब उगडास आयल्यार लेगीत तें ताचेकडे न आपले दुख्ख उक्तावंक शकनाशिल्ले. कित्याक तर ताका ताणे तशी ताकीद दिल्ली. जिवीत घुस्मट जावन गेल्ले. फुडे जगपाची इत्साच मरून गेल्ली आनी म्हणुनच आयज ताणे थारायिल्ले की फार्मासिंतल्यो भरपूर न्हिदेच्यो गुळ्यो घेवन ह्या संवसाराचो निरोप घेवंचो म्हूण!

फाटल्यान तेंकिल्ल्या अँम्बुलन्साच्या आवाजान आभा भानार आयले. रस्त्यार गाडयो खचाखच भरिल्ल्यो. जण एकलो दुसऱ्याफुडे आपूण कसो पावतलो हे सर्तीक लागिल्लो. “आरे, अँम्बुलन्साक वाट दी रे पयलीं” आभा रिक्षावाल्याचेर आडडले. तशी रिक्षेन तिका वाट मेकळी करून दिली. मनीसपण आशिल्ल्यान जश्यो आपल्यो गाडयो कुशीक केल्यो. तशी ती अँम्बुलन्स नेटान फुडे हॉस्पिटलान गेली. तातुंतय एक जिवीत मरणाकडेन झगडटाले हाची आभाक जाणीव जाली.

हॉस्पिटल लागीं पावले तशी आभाले काळीज आनीक धडधडूक लागले. भायरूच आदित्य निर्शेल्ले तोंड करून आभाची वाट पळयतालो. विभा भोंवतणी दोतोर निमणे प्रयत्न करताले. विभाक मातशी शुध आशिल्ली तातुंतच तें बडबडटाले, “म्हाका जगपाक जाय, दोतोर म्हाका वाचयात.”

लग्नाच्या तीन म्हयन्यानीच विभाब कॅन्सर ह्या भिरांकूळ रोगान सांपडायिल्ले आनी सगळी गिरेस्तकाय आसून आदित्य ताका जिवीत विकत घेवन शकनाशिल्लो.

आभान विभाचो हात धरलो. तें बडबडटाले, “म्हाका जगूक जाय. जगूक जाय...” ताचीं उतरां जणू अकिंते तरी सांगूक सोदतालीं. नकळत आहातान धरिल्ली गुळ्यांची शिशी केन्नाफुटली हें ताच्या लक्षांत आयले ना. विभालो हात थांबलो, दोळ्यांची नदर एव्हा थारावली. विभा संवसार सोडून गेल्ले उगड्या दोळ्यांत जिवीताचीं ताचीं उंसपना दिश्टी पडटालीं. आभाच्या दुर्आनीक एक भर पडिल्ली.

विभा सांगातान तो निमणे खीण अजायते किंते सांगून गेल्लो. एक विभा आर्जें जीवीताचेर भरपूर मोग करताले. नशिबान ताच्या वांट्याक जिवीत बरान नाशिल्ले. पयसो आसून तें विकत मेळनारी आनी दुसरे वाटेन आभा आशिल्ले जें दुसराक्या सुवार्थी मनशाखातीर आपले जवाब वगडावपाच्या मार्गाक आशिल्ले. फाटल्याविभालीं उतरां ताच्या कानांत सांगत “आभा, जीवीत आमकां एकदांच मेळते प्रत्येक खीण मजेन जगपाक जाय.” दोन मुखार आयली ती अँम्बुलन्सांत त्या मनशी जगपाची धडपड, आनी ताका वाटोवांवत सुटील्ली ती अँम्बुलन्स.... आथारायिल्ले, “विभालीं उरिल्लीं सगळीं सहाव जगतले!” पडिल्ल्या गुळ्यांचेर रागान पांय दवरीत तांचो पिठो केलो तें तांचे ठशे फाटीं दवरीत तें विभालीं सपना हॉस्पिटलांतल्यान भायर सरले. एक जिवीताचे वाटेर.

- काशिमरी स. पावसकार
शिवोली-गोंय.

फोन : २२७००१०

‘जागो रे, जागो रे, जागो रे०१९९९’ अशी घोशणा दीत येवपी ही दूरदर्शनावेली जायरात हेर जायरातींवरीच. पूण हातूत एक चली ब्युटी पार्लराचे लायसन मागूक एका सरकारी कार्यालयांत वता. लायसन मेळोवंक प्रिमीयम दिवचो पडठावे अशें म्हणीत थंयचो अधिकारी बोटां हालोवन कुरवांनी दुडवांची मागणी करता. त्या वेळार टाटा प्रिमीयम च्याचें कप फुडे करीत ती चली ‘हम खिलाते नहीं, पिलाते हैं।’ अशी लाच मागपी मनशाक एक सणसणीत जाप दिता.

हांव म्हण्टां ही जायरात पळोवन आमच्यांतले कितले लोक जागे जातात? खरें म्हळ्यार ही जायरात एका गुण्यान दोन सुकणीं मारपाचें बेस बरें काम करता.

दुसरे एके जायरातीत बॉलीवूड अभिनेतो सलमान खान रायट टू इनफॉर्मेशनच्या समर्थकांक तेंको दितना ‘लिखो इंडिया की नयी पहचान’ अशें म्हणीत रोटोमेक पेनाची ताकद दाखयतना अर्जाचेर “Right to information” ह्या उतरांच्या जाग्यार “Write to information” अशी उतरां बदलून अचल्य “RTI”ची जायरात करपाचे व्हड मोलाचें काम करता. भ्रश्टाचाराचेर बडी मारून आपले उत्पादन खपोवपाची ही कला जायराती बगर आनी कोण करूक शकत? खरेंच अश्या जायरातीनीं भौसाचें सशक्तीकरण जावंक पावता म्हळ्यार अतिताय जावची ना. हालीं “RTI” आसू. Child Right आसू हांचो प्रचार करपांत प्रसार माध्यमांनी बरोच मोलाचो वांटा उबारला. तशेंच शाळा-कॉलेजांनी लेगीत मार्गदर्शकांक हाडून ह्या विशयांचेर उलोवपां आयोजीत जावंक लागल्यांत. ही कितली बरी गजाल! असोच योग आमच्या शिवोले गांवांत

जागो रे, जागो रे, जागो रे०१९९९

एके शाळेंतल्या विद्यार्थ्यांच्या वांट्याक आयलो. विलेज पंचायत चायल्ड कमिटीन आयोजीत केल्या ह्या कार्यक्रमांत ‘waste management’ आनी ‘Right to information’ ह्या दोन विशयांचेर एकदम बरीं उलोवपां जालीं. एका वराच्या ह्या उलोवपांत सगले सविस्तर सांगूक मेळना. तरी पूण दोन्यू विशयांचेर उलोवप्यांनी बरे तरेन उजबाड घालो. ‘No person is your friend who demands your silence’ ही अंलीस वॉल्कराचीं उतरां उगडास करून सुरवात जाली आनी थंय म्हाका याद जाली आमच्या गांवची एक गजाल.

कोणेतीरी एकल्यान सुलभ सौचालयाक अर्ज केल्लो. त्या कामाक आयज-फाल्यां करीत चार वर्सा जावन्यू कांयच जायना तें पळोवन तांणी निमणे RTIचो आधार घेतलो. वासपूस काडटकच कळळे की तागेली फायल आँफीसांतल्यान गायब जालली. रोखडोच PIOच्या हस्तक्षेपान काम जावपाक पावले. हाचे वयल्यान RTIचे महत्व तुमकां लक्षांत आयलां आसतलेंच.

हो हक्क मेळोवंक अर्जधारकाक कारण दिनासतना वा आपली वैयक्तीक म्हायती सांगनासतना एका कोऱ्या कागदाचेर कार्यालयीन भाशेन विनंती करून म्हायती पुजावंक येता. इतलें हें सोरें काम! एखादी सरकारी संस्था कसलीय म्हायती आमच्या पसून लिपोवन दवरता आसत तर RTI चो वापर करून आमी ती मुजरत मेळोवंक शकतात. तो आमचो हक्क, अधिकार आसा. हातूत त्या कार्यालयाचीं कागदपत्रां, परिपत्रकां, नोटिसी, दाखले, डाटा, ई-मेल, खबरांपत्रांतल्यो तांच्यो बातम्यो, नियाळ, नमुने हांची अचूक म्हायती एकठांय करू येता. हो RTI अँकट भारतीय लोकसभेत १५ जून २००५ सालांत पास जावन, उपरांत १२ ऑक्टोबर २००५ सालांत चालीक लागलो. एक जम्मू-काश्मीर राज्य सोडून हेर राज्यांनी तो लागू जाता. बीज, उदकापुरवण, शिक्षण, भलायकी, शेतकी आदी खेयचीय केंद्रीय वा राज्य स्तरीय सरकारी खातीं वा बँक आसू ह्या भौशीक कार्यालयांनी पारदर्शकता आनी

जापसालदारकी हाडप हो ह्या कायद्याचो मुखेल हेतू. अशें करतना कोणाय एका खात्याक त्रासांत घालप, तांका ख्यास्त दिवप वा कोणाचेय चारित्र्य पिढऱ्यार करप हो तांचो उध्देश न्हय. लोकांक फावो ती म्हायती दिवन तांका शिक्षीत करप हीच तांगेली मोख आसा.

दुसरी गजाल देशाचे सुरक्षेक मारक थारू शकता अशी फौजेतली म्हायती वा गुपितां आमच्यान ह्या RTI वरवीं मेळोवंक जायना. आमच्या गोंयांत पणजेच्या माहिती हक्क कमिशनांत धा रु. कोर्ट फी भरून, त्या त्या कार्यालयान नेमून दिल्ल्या PIO लागच्यान ही म्हायती तीस दिसांभीतर मेळोवची आसता. हाका वेळाचें बंधन आशिल्ल्यान दिल्ल्या वेळाभितर PIO क हीं कामां करचीं पडटात. RTI च्या सेक्षन 2(h) हाचे प्रमाण राष्ट्रपती, गवर्नर, सभापती, सुप्रीम आनी हायकोर्टचे चीफ जस्टीस हांचीं कार्यालयां लेगीत भौशीक अधिकाराच्या हाताखाला येतात. पूण अशें आसुनय सदूद्याक ताचेर बरोच वाद चलला. वादाचे निरसन जायत तेन्ना जायत. आनी वायट दिसपाची गजाल म्हळ्यार पणजेचे RTIचे कार्यालय सुस्थितीत नाशिल्ल्यान थंय तांका येवपी अडचणी मुखार सरूक लागल्यात. आपलो हक्क कसो मेळोवप हें तांका बरेतरेन खबर आशिल्ल्यान तें काम आयज-फाल्यां नक्की जातलें अशें म्हाका दिसता. पूण आमच्यो अडचणी पयस करूक हें RTIचे शस्त्र आमकां जाता तितले बेगीन हातांत घेवचेंच पडटलें. अण्णा हजारे सारके समाजसेवी लोक मुखार येवन आंदोलना चलयतले, भ्रश्टाचार नश्ट करतले म्हून वाट पळोवंचे परस उपकार करून एकूच मागणे ‘get organise to fight’. समाजांत रावपी आमी सामाजीक प्राणी देखून समाजवेवस्था बरेतरेन दवरपाक आमची जण एकल्याची गरज पडटली हें उगडास दवरात. ‘जायात जागे’ हें सांगपाक हांगा परतून म्हाका वयले जायरातीचो आधार घेवन म्हणचेंच पडटलें ‘जागो रे, जागो रे, जागो रे०१९९९.’

पशुसंवर्धन आणी पशुचिकित्सा सेवा खातें

पशुसंवर्धन भवन, पाटो, पणजी-गोंय

पोशिलर्णी जनावरां, कोंबयो तरेंच हेर पाळीव प्राणी हांकां पशुचिकित्सा भलायकी सेवेची पुरवण करून करून तरेंच तांची वंश निर्मिणेची तांक सुदारूनक पशुसंवर्धन आणी पशुचिकित्सा सेवा खातें वचनबद्ध आसा.

समाजांतल्या दुर्बळ घटकांचो आर्थिक रत्तर वाडोवप आणी तांच्या कल्याणापासत पोशिलल्या जनावरांचा आणी कोंबयांची उत्पादन क्षमता विस्तारप जे वरवीं दूद, तांतयां आणी मांसांचे उत्पादन वाडचे ही मोरु दवरुन वेगवेगळ्यो येवजण्यो चालीक लायल्यात.

मेळपी सेवा

- * दुयेंत प्राण्यांचेर उपचार - व्हड आणी लहान
- * संसर्गजन्य आणी वशाचे पिडे आड प्रतिकार शक्त वाडोवप
- * गायो/म्हशींची कृत्रीम गर्भधारणा
- * वेगवेगळ्यो येवजण्यो राबोवप आणी जनावरां आणी कोंबयो पोसप हाचेर तांत्रिक मार्गदर्शन दिवप.
- * जनावरांच्या आंगार पोसपी किटाणू आणी विषाणू हांचे परिक्षण आणी जीवशाखीय विस्तारावणी

खात्याच्यो येवजण्यो

- * दुभत्या जनावरांचे खरेदी पासत सुधारीत 'कामधेनू येवजण'
- * आधुनीक डेअरी विभाग रथापन करूनक २७ % आर्थिक पालव
- * डेअरी उपकरणां पासत ७७ % आर्थिक पालव
- * गोरवांचो गोठो साधनसुविधा उद्दरगत पालव
- * खाशेलं वासरून पालन येवजणेखाल वासरांक पोशक खावड पुरवण
- * पशुखाद्य लागवडीखातीर प्रोत्साहन
- * दुकरां आणी कोंबयो पोसूनक पालव
- * थळाव्या सहकारी डेअरी सोसायटीत पुरवठो करपी दुद्धाचेर दर लिटराक २.५०/- रुपया रोख उत्तेजन
- * एक वर्साची रन्टॉकमन प्रशिक्षण अभ्यासक्रम

अधिक म्हायती आणी मार्गदर्शना खातीर लागीच्या पशुचिकित्सालय/इस्पितळ आणी
खात्याच्या www.ahvs.goa.gov.in ह्या संकेत थळार भेट दियात.

सैमिक दायज कुरके

गोंयचो एक सुंदर सैमाच्या गोपांत नटिल्लो म्हाल म्हळ्यार काणकोण म्हाल. ह्या सैमसोबीत काणकोण म्हालांत तितलेच सुंदर माणकुळे गांव आसात. असोच एक खेडे-गांव म्हळ्यार कुस्के गांव. खोतीगांव अभयरण्याच्या भितर आस्पावता हो कुस्के गांव. सैमान कुस्के गांवचेर सदळ हातांनी आपलो वरदहस्त दवरला. कुस्के हो इतिहासिक गांव. हांगा प्राचिन देवळा, शिल्पां, पोन्नी घरां, जायत्यो पुरातन गजाली पठोवंक मेळटात. 'राणे बंड' गांवच्या इतिहासांतले एक व्हड पर्व. तातुंतले सगळ्यांत निमणे पर्व १९१२ ह्या वर्सा कुस्के गांवातूच घडले. जील सावंत आनी मोर्योराव राणे हाणीं पुरुगेज सरकाराचेर बंड पुकारले. जील सावंताक पोर्तुगीजांनी मालकांजाणाच्या

देवळांत गुळी मारलो. त्यो गुळ्यो लागिल्ल्यो खुणो मालकाजाणाच्या प्राचिन देवळांत कुस्के गांवांत अजून दिसतात. देवळाच्या भितरले वण्टीर त्यो दिसतात.

कुस्के गांवचे लोक वेळीप. तांची संस्कृताय तितलीच व्हड. कुस्के गांवांत कितलेशेच उत्सव जातात. हांगचे लोक चवथ, शिगमो व्हडा उमेदीन मनयतात. श्रावण सोमार, मालकाजाणाची जात्रा मनयतात.

कुस्के गांवचें मुखेल आकर्षण म्हणजे थंयचे दोन धबधबे. तातुंतलो एक सदांच व्हांवपी जो जुलाय-ऑगस्ट म्हयन्यांनी तर चढूच बरो दिसता. हो धबधबो पावस-गीम सदांच व्हांवपी. दुसरो धबधबो फक्त पावसांत दिसता. कुस्केच्या नित्यनेमान व्हांवपी धबधब्यार वतना एक प्राचिन सैमिक भुंयार म्हळ्यार टायगर केव 'वाघरा घोल' लागता. थंयच्यान कुस्केची

न्हंय व्हांवता. कुस्केच्या न्हंयचेर सरकारान एक बांद बांदला. कुशेतां पांचवीचार न्हंयच्या वाठारांत कितलीं सुंदर दिसतात. कुगांव दोंगराच्या पांयांकडेन वसला. कुस्केचीं घरां सामकीं अबांदावळीचीं. नव्याचीं. शेणाचीं आंगणां, तुळशी. कुस्केचीं देवेताळ, मालकाजाण, महादेव, महिशासूरमर्दिनी गणपती, वारापायक ह्या देवळांच्या चौकांत प्राचिन कदंब काळावेलीं शिदिसतात. लिंगां दिसतात. लाकडाचीं प्राचिन शिल्पांय दिसतात.

कुस्के गांवांत भात मापून साठोवपाची पद्धत पळयली. कुस्केवेळीप जाण्टीं बायलां प्राचिन पध्दतीन साडी न्हेसतात. सामके जकाश्टी मारतात. ते कुमेरी शेती करून नाचणे रोयताले.

कुस्के हें नांव कशें पडलें तें कांय जाण्टे गांवकार सांगतात. गांव प्राचिन काळांत 'पाड' गांव म्हणजे हांगा शेतां-पिकां कांउरनासलें बरें पीक येनाशिल्लें सगळे कुसून वतालें. म्हणून गांवांक कुस्के नांव पडलां. कुस्के गांव कोणाक नाका आसत म्हणून ताका कुस्के नांव पडलें. खोतीगांव अभयारण्यांत सगळ्यांत निमणो गांव म्हणजे कुस्के. पूण आतां कुस्के गांव कुस्को दिसना. आतां तो झाडां-पेडां, शेतां, पिकां, भाटां, न्हंधबधबे, झरे, पांचवे दोंगर, फळां, फुलां, अशा समृद्ध सैमिक दायजान फुलला. कुस्के गांव जसो आडनदर जाला तशेंच तसमृद्ध अशें इतिहासीक, सांस्कृतीक, सैमिक दायज आडन जालां.

खोतीगांवच्या अभयारण्यांत गेल्यार कुस्के गांवाक भेट दिवपा विसरूं नाकात.

कदबकमालिज सप्तकोटेश्वराची दिवाडे-नार्वेची तळी आणी अवरोध

१८ एप्रिल हो जागतीक दायज दीस.

ह्या सोबीत दिसाक सगळे म्हणजे ह्या संवसारांत जितल्यो दायजाच्यो वास्तु आसात तांचो उत्सव करपाचो दीस.

आमच्या गोंयांत खूबशीं दायजां आडनदर जाल्यांत. असल्याच दायजाचो म्हत्वाचो एक वांटो म्हळ्यार नार्वे-दिवाडेचे सप्तकोटेश्वराचे अवशेश आनी तळी. हे तळ्येची जतनाय जावची म्हण खूब प्रयत्न जातात. ताचेर वेगवेगळे लेख बी बरोवन आयिल्ल्यान निमणे आतां गोंय राज्य पुरातत्व खात्यान आतां तांची जतनाय घेवपाच्या कामाची सुरवात केल्या. दाजी ऊर्फ रामचंद्र नायक हो तांत्रीक अधिकारी तें काम पळयता.

दिवचल म्हालांत नार्वेगांवांत जें सप्तकोटेश्वराचें देवूळ आसा तें पयलीं नार्वे-दिवाडेच्या बेटार आशिल्ले. त्याच नार्वे-दिवाडेच्या मुळाव्या देवळाचे हे इतिहासीक अवशेश आनी तळी.

दिवचले नार्वेचो सप्तकोटेश्वर सगळ्यांनीच पळयला आसतलो! पूण नार्वे-दिवाडेची ही तळी, थंयचे अवशेश कोणेच पळोवना आसतले. कारण नार्वे-दिवाडेचो हो मुळावो जागो, तळी सामकीच आडनदर जाल्या.

आतां ह्या दायजाचे इतिहास पळोवया. सप्तकोटेश्वर हो कदंब राजाचो वा कदंब घराण्याचो कुळदेव. अकराव्या आनी बाराव्या शेंकड्यांत दिवाडेचें बेट द्विपाटीका, दीपावती, द्विप, द्विप-वाडी अशा चकचकीत नांवानी तितलेंच चकचकतालें. द्विप म्हळ्यार बेट. देवळांच्या दिव्यांनी चकचकपी अशें सोबीत बेट. हांगा गणेश, सप्तकोट अशीं देवळां कदंब राजांनी बांदलीं. जेन्ना तांची राजधानी तिसवाडी बेटावेल्या गोपकपट्टन गोवापुरी आशिल्ली. कर्नाटकाच्या खानापूर तालुक्यांतल्या देगांवे गांवांत कदंब राणी कमलादेवीचो शिलालेख पळोवपाक मेळटा. देगांवेच्या कमलनारायण देवळांत वण्टीर बरयिल्लो शिलालेख जो नागरी-संस्कृत भाशेंत आसा तातूत कदंब राणी कमलादेवीचें नांव सांपडटा. तिचो घोव शिवचित्त पर्मांडीदेव कदंब राजा हाचें नांव सापडटा आनी तांचो कुळदेव सप्तकोटेश्वर अशेंय म्हणून बरयिल्लें मेळटा.

हे सगळे इतिहासाचे पुरावे आपल्या दोळ्यांमुखार पळयतगीर मनाक प्रसन्नता आनी जिवाक सामके बरें दिसता. सामके बाराव्या शेंकड्यांतल्या इतिहासांत पावतात. मागीर हळशीचोय शिलालेख पळोवंक मेळटा. हळशी ही कदंबांची राजधानी आशिल्ली. हे सगळे शिलालेख गोंयच्या इतिहासाचो अभ्यास करपाक खूब बरो पडटात.

एक तांब्यापटोय आसा जो कदंब राजा जयकेशीदेव हाचो जो सप्तकोटेश्वराचें बिरूद दाखयता.

कदंब राणी कमलादेवी सप्तकोटेश्वराक तर मोठ्या श्रधेन पूजताली. तिणेंच हें नावे-दिवाडे चें सप्तकोटेश्वराचें मुळावें देवूळ इ. स. ११५५ वर्सा बांदलां आसूये असो एक तर्क आसा वा तें ताच्यापयलीं जयकेशी कदंब राजान बांदलां आसूये असोय तर्क आसा.

हें देवूळ वा तळयेचो भाग सगले वटेन दिसता. देवळाच्या शिखराचो आराखडो पळोवंक मेळटा. ही कलाकुसर तयार करूंक चिरो वापरला. हांगा सोपणां, वण्टी, तळी पळोवंक मेळटा.

१३५६ वर्सा बाहमनी राजा अल्लाऊदिन हसन अब्दूल मुज़ाफर बहमान शाह ह्या राजान गुलबर्गाच्यान गोंयांत सैन्य धाडलें. देवळाचेरे आक्रमण जावन सप्तकोटेश्वराचें लिंग शेतांतल्या चिखलांत उडयलें. तें मागीर १३७८ माधव मंत्री जो विजयनगर राजाचो गवर्हनर आशिल्लो ताणें लिंग शेतांतल्यान काढून परत

स्थापन केलें.

मागीर मिंगेल वाळ (विगार) हो पुरुंगेज जेजुईट पाद्री हाणें १५४१त हें देल मोळलें आनी लिंग काढून उडयलें. मागीर १५५९ वर्सा नारायणराव सूर्यो सरदेसाय हाणें हें लिंग न्हंय पलतडीं हिंदले गांवांत जो दिवचल म्हालांत पडटा स्थापन करून देऊळ बांदलें. एप्रिल १६६८ वर्सा शिवाजी महाराजान नावेंदिवचलच्या देवळाचो जिर्णोधार केलो. पूण नावे-दिवाडेचे सप्तकोटेश्वराच्या जाग्यार नोसा सिन्योरा दे कांदेलरियाचें कपेल १५६३-४ वर्सा बांदलें.

हे नावे-दिवाडे सुवातेक कोंकण काशी, दक्षीण काशी अशें लोक म्हणटा

- प्रा. प्रजल साखरदांडे
एस-३, बी-३, पुर्वा अपार्टमेंट
मरड, करंजाळे - गोंय.
फोन : ७८७५२४००६९

Some places can change your perception of life...

...Raj Excellency,
Definitely amongst one of them!

Project Promoted By

Raj Housing Development Pvt. Ltd.

S-1, Pai House, Sadar, Ponda, Goa. Tel: 0832-2314647, 2312072

email: sales@rajhousinggoa.com website: www.rajhousinggoa.com

(काळू निळूक घेवन दुसरे दिसाच्यान
उडपाक शिकोवंक भायर सरूक लागलो.
निळू काळूक नवे नवे प्रस्न विचारून
सतावंक लागलो. देखून ताका थंयच
सांझून काळू उझून गेलो. मागीर निळून
कितें केलें तें आतां पळोवया...)

एकदीस साळू आनी काळू खंयच गेले ना.
भुरग्यांक अजाप जालें. ताणी विचारलें,
“आयज कितें? आमकां उपास काय
कितें?”
“शी! थूमेकाल! अशें उलोवं नये.” -
साळून म्हळें.

“मागीर तुमी घराच कशीं?”
“आरे, आज अमास. मनीस ताका
सर्वपित्री अमावास्या म्हणटात.”

“म्हळ्यार कितें?”
“आयच्या दिसा लोक शीत, वरण,
भाजी, वडे, गांठी, चण्याचो रोस, मणगणे
नाजाल्यार पायस करतात. आमकां पयलीं
खावंक घालतात. मागीर आपूण जेवतात.
आयज आमचो दीस. आमकां कांयच
करपाची गरज ना.”

“अशें कित्याक गे?”
- मागीर साळून ताका एक काणी सांगली.
खूब खूब वर्सा पयलींची गजाल. आमचो
एक पूर्वज असोच भोवडेर गेल्लो. भोवतां
भोवतां तो देवाल्या राज्यांत पावलो. देवान
ताका सांगलें, “आरे, बरें जालें, तू मेळ्यां
तो! म्हजो एक रकाद आसलो. तो तू
धरीवयल्या लोकांक दी.”

“कितें तो देवा?”
“धरीवयल्या लोकांनो, तुमी तीन खेपे
न्हायात आनी एक खेपे जेवात.”

- पुर्वजान बरें म्हळें.
तो देवालो रकाद घेवन धरीवयल्या भायर
सरलो. तो तोंडान म्हणीत आशिल्लो. ‘तीन
खेपे न्हायात आनी एक खेपे जेवात.’ हें वाक्य
पाठ करीत तो येतालो. मर्दीच तो तें विसरलो

कावळ्या कावळ्या हे...

आनी ताणे धरीर येवन लोकांक सांगलें,
“तुमकां देवान रकाद दिला. तुमी तीन खेप
जेवात आनी एक खेप न्हायात.” सगळे लोक
तशें करूक लागले. देवाक ही गजाल कळ्यांक.
ताका पुर्वजालो राग आयलो. ताणे पुर्वजाक
शाप दिलो.

“तू आतां मनशाच्या उश्टयाचेर
जगतलो.”

मागीर पुर्वजान देवाकडेन गुन्यांव भोगोस
म्हूण मागलें. तेन्ना देवान सांगलें, “दर
अमासेक थोडो लोक, पूण सर्वपित्री अमासेक
चड लोक तुमकां आपोवन जेवण दितले.”

“अशें? आयज तो दीस?”

“हय. आयज खंयूय जेवण वाढून
दवरिल्ले आसता तें वचून खाल्यार मनीस
कांयच करचो ना.”

“आनी आमचे कांय सोयरे मद्रासाक
आसतात. थंय खंय संक्रांतिच्या दुसरे दीस
'माटट पोंगल' म्हण आसता. ते दीस घरच्यो
बायलो मुळाव्यो घरा जोडकुटुंबांत एकठांय
येतात. रांदतात. सकाळीं सकाळीं कावळ्याक
जेवण घालतात.”

“कित्याक गे?”

“आरे, आमी कावळे कितेंय मेळ्यार
वांटून खातात. एकमेकांक मदत करतात.”

“ताचें कितें?”

“ताचें अशें की त्यो बायलो देवाक
सांगतात आमी ह्या कावळ्यांभशेन रावतलीं.
कितें मेळ्यांठा तें वांटून खातलीं. सुखांत दुखांत
एकमेकांक आदार दितलीं. सगळ्या
परिस्थितींत एकठांय रावतलीं.” अशें म्हणून
तीं आमकां जेवण घालतात.

“मज्जा न्ही! आयज आमची बरी गडी
तर!”

“आनी आवो, माटट पोंगल केन्ना येता
तें सांग आं! ते दीस आमी मद्रासाक वचूया.”

साळून म्हळें, “पळेलें मरे, अशें आमचे
व्हडपण! एकेक खेप कांय मनीस मनीसपण
विसरतात. पूण आमी मात आमचे कावळेपण
सांबाळ्यां. तुमीय तें सांबाळात. कळ्यें मरे!”

- तिगांयनी शाण्या भुरग्यांवरी मान
हालयली.

निळू आतां एकटोच भायर वचूक लागलो.
पूण चड पयस न्हय. चडान चड दुसऱ्या
आडार. किंडे बी मेळ्यार भावंडांक हाढून
दितालो.

केन्ना केन्ना रवळू आनी बाळू लहवूच घोंटेरा भायर येताले. घोंटेरा भायले खांदयेर बसताले. थंय खेळटाले. भूक लागली काय काळू, साळूची वाट पळेताले.

त्याच झाडार एक चानी येताली. तिचे घर शेजारच्या घराच्या एसीच्या मशिनांत आसले. ती आसली चबकधवळी. ती झाडाचे हेड हेड हेडटाली. हे खांदयेवेल्यान ते खांदयेर धांवताली. मर्दींच झाडावेल्यान सुरसुरून देवताली. म्हणां म्हणसर वयर सरताली. तिचे नांव आसलें बोनी.

एक खेप रवळू आनी बाळू बशिल्लो थंय ती आयली. बाळू भिलो. घोंटेरांत वचून लिपलो. त्या बराबर ती खूश जाली. तिणे म्हळे, “ए, तूं हांगा कित्याक बसला? उठ थंयचो!”

बाबडो रवळू! उदून दुसरे खांदयेर बसलो. थंयूय ती परती आयली. ताका उठ म्हणून सांगूक लागली. रवळून म्हळे, “आगो बोनी, हांव वतां थंय तूं कित्याक येता? हें एंदे व्हडलें झाड आसा. तूं दुसरे सुवातेर बस. हांव बसतां तीच सुवात तुकां कित्याक जाय?”

बोनीन सांगलें, “हें झाड म्हजें! हांव जाय थंय बसताले. तूंरे कोण म्हाका शाणपणा सांगपी?”

अशें म्हणून तिणे रवळूक धांवडायलो. रवळूक आयलो राग. ताणे ‘कांव-कांव’ करून निळूक साद घाली. निळू आयलो. ताणे विचारलें, “किंते जालें रे?”

रवळून ताका बोनीची सगळी गजाल सांगली.

“अशें?” निळून म्हळे. “अरे, पूण तूं तिका कित्याक भिता? बोनी जर अशें करीत जाल्यार तिच्या आंगार वच. तिका सांग म्हजे वाटेक वचूं नाकां. गेले जाल्यार हांव ओगी रावचों ना. चोंचयतलों धरून!”

“पूण म्हाका थंय दिसता.”

“तूं भिवं नाका. हांव हांगा लिपून बसतां. तरीकूय तें तुज्या आंगार आयलें जाल्यार ताका सारकी बुध्द शिकयतां.”

रवळू मागीर एके सुवातेर बसलो. थंय बोनी आयलें. ताका उठ म्हणूक लागलें. तो उठलो. दुसरे सुवातेर बसलो. थंयूय परत बोनी आयलें. आतां मात रवळूक आयलो राग. ताणे बोनीच्या आंगार उडी मारली. ताका झडपिलें. बोनी भिलें. शेंपडी तुटसर धांवत सुटलें. धावन बद घरा गेलें. ताचे काळीज घपघपतालें. पयसुल्ल्यान तें रवळूक दिसतालें.

रवळू आनी निळू दोगूय हांसूक लागले.

“पळयलें मरे? कोणाकूय जर तूं भिलो, जाल्यार दुसरे चड भेशटायतात.”

साळू घरा येतकच रवळून आनी निळून आवयक सगळी गजाल सांगली. साळून म्हळे, “अरे, आमी एकेच सुवातेर रावतात. अशें

झगदूं नये. बोनी सान आसा. ताकाय बाबड्याक खेळूक को ताचेकडेन इश्टागत करात. तुमकां खेळूक एक बरो भिदू मेल्ल

रवळूक आनी बाळूक तेच तेच खेळ खेळून वाज आयिल्लो बोनीकडेन इश्टागत केल्ली. पूण ताचे बराबर कितलोसो वेळ खेळ

आपालिपा खेळून जालें. धांवचेल्यांनी खेळून जालें. सरावतल्या बाबू म्हन्यांत वचून नाचून जालें. बाबूचे आवयन खाण खावन जालें. रवळून म्हळे, “बाळू, वाज आयलो. करूया?”

“आमी निळूदादाक सांगूया भोंवंक व्हर म्हूण?”

ते दोगूय निळू म्हन्यांत गेले. ताणीं सांगलें,

“निळूदादा, आमकां भोंवंक व्हर रे!”

“व्हरतलों आसलों! पूण तुमच्या पाखांत इतलें बळगें नारे - दोगांयलीं तोंडां बावलीं.

“आयडिया!” निळू आडडलो.

“किंते जालें?” दोगांयनी वांगडाच विचारलें.

“हांव फुडें वतां. तुमी म्हज्या फाटल्यान येशात?”

“ह्य!”

“हांव बसतां थंय बसशात?”

“ह्य!”

निळू उडत उडत गेलो. फाटल्यान हे दोगूय गेले. निळू एका बसलो. हेवूय बसले. निळू उडत गेलो. एके म्हशीचे फाटीर बहेवूय बसले. रवळू आनी बाळूय म्हशीचे फाटीर बसले. म्हस चलागली. त्या बराबर रवळूक आनी बाळूक हांसो फुटलो.

इतल्यान म्हशीन शेंपडी मारली. ते दोगूय भिले. धांवत वचून बसले. निळू हांसूक लागलो. तो मात म्हशीचे फाटीवेल्यान उरुंवाताणे त्या दोगांक उलो मारलो. आनी सांगलें, “अरे येयात. वहांगा. म्हशीन शेंपडी तुमचेर मारूक ना. तिणे ती मूस धांव मारिल्ली. तुमी सुसेगाद बसात. तिच्या कानाकडेन, दोल्यांकडेन बरे किंडे आसा पळे. ते किंडे खाले काय आमचे पोट भरता. म्हशीकूय बरें दिसता.”

दोगूय भीत भीत परत वचून म्हशीचे फाटीर बसले. म्हस चलत आनी हे मजेत हांसताले.

साळू घरा येतकीच रवळून आनी बाळून ताका सांगलें, “आवो? निळूदादान आमकां नवो खेळ शिकयलो.”

“कसलो रे?”

“म्हशीचे फाटीर वचून बसपाचो.”

“आवो, तूं केन्ना बसल्या गे म्हशीचे फाटीर?”

“ह्य रे! ल्हान आसतना आमीय असले खेळ खेळटाली.”

“मागीर आतां कित्याक बसना?”

“आरे, पोट भरचे चिंतेन खंयचे खेळ आनी खंयचें कितें?”

“ना आवो! एकदीस तुवें आमचे बराबर खेळूक येवंकूच जाय.”

“हय रे पुता! एकदीस आमी सगळीच वचुंया म्हशीचे फाटीर बसूक.”

सगळे रांकेन म्हशीचे फाटीर बसल्या आनी म्हस चलता अशें चित्र रवळू आनी बाळूच्या दोळ्यांमुखार आयलें. आनी ते खूब हांसले.

***

आतां रवळू आनी बाळू व्हड जाल्ले.

निळू, रवळू आनी बाळू मर्दीं रवळू मात्सो आडांगी.

मात्सो चड शाणो. साळूक ताचो हुस्को जातालो.

किंतेय सांगल्यार तो आयकनासलो. साळू ताका सांगतालें, “हे पळे, तूं ओगीच घोटेरांतल्यान भायर वचूं नाकां.”

“कित्याक? भायर गेल्यार किंतें जाता?” रवळू विचारतालो.

“आरे, भायर घोणी आसतात. भुरगीं फातर मारतात. नाजाल्यार आनी किंतेय आसूं येता. संकटां केन्ना सांगून येतात?” साळून सांगलें.

“पूण मागीर निळू कसो एकलोच भायर वता? ताका तूं कांयच म्हणिना म्हाकांच कित्याक सांगता?” - रवळून विचारलें.

“आरे, निळू व्हड जाला. ताका वायट बरें समजता. आनी तो सगळेकडेन खंय भोंवता? आमी दाखयल्ले सुवातेरूच तो वता.” - साळून म्हळें.

“तुकांय त्यो सुवातो आमी दाखयतलींच. पूण तूं मात्सो व्हड जा. तुज्या पाखांनी बळगें येवं दी.”

“म्हज्या पांखांनी बळगें आसा. तूं फक्कत निळूक बरें करता म्हाका करिना.” रवळून रागान म्हळें.

“तशें न्हय रे पुता. तूं लहान. मात्सो व्हड जालो काय मागीर भायर वच. आमी तुकां काय म्हणाचीं ना.” साळून म्हळें.

- पूण आपली आवय-बापूय आपल्या बन्याक सांगता हें ताका कळच नासलें.

एक खेप बाळू न्हिदिल्लो. निळू भायर सरून गेल्लो. बोनीय खंय गेल्लें देवाक खबर! रवळूक आयलो वाज. तो घोटेरांतल्यान भायर आयलो. थंयच भोंवक लागलो. इतल्यान सामकार आशिल्ल्या झाडार ताका एक किंडो दिसलो. तो त्या झाडार गेलो. तो किंडो ताणें खाल्लो. ताका तो रुचिक लागलो. आपल्या भावाक-निळूक तसलो किंडो व्हरूक मेळ्यार बरें जावपाचें अशें ताका दिसलें. तो तसलो किंडो सोंदूक लागलो.

मर्दीच ताका एक किंडो दिसलो. तो असोच हवेंत हुंबकळटालो.

खरें म्हळ्यार त्या रुखार एक कापोडयो रावतालो. ताचें थंय जालें आसलें. त्या जाळ्यांत तो किंडो शिरकल्लो. तें जालें तोडून तो सकयल

देवंक पळेतालो. पूण जाळ्याचो धागो चिकचिकीत आशिल्लो. ताका लागून तो धागो त्या किंड्याक दसून आशिल्लो. किंडो धडपडत सकयल देवतालो. पुरोऽ जालें काय ओगी गावतालो. तेनाच कापडयो ताका वयर ओडटालो. बांयतल्यान बिंदल्यान उदक काडचें तसो. पळेतल्याक तो किंडो हवेंत उबतासो दिसतालो.

त्या किंड्याक पळोवन रवळूक ताका धरपाची इत्सा जाली. कित्याक जाल्यार ताका तो किंडो व्हरून बाळूक दिवपाचो आसलो. तेना त्या किंड्याक धरूक फाटीं फुडे पळेनासतनां ताणें झोंपय मारली.

त्या झाडापोंदा भुरगे पतंग सोडटाले. तांचे पतंग त्या झाडार शिरकल्ले. पतंगावांगडा दोरीय झाडाक घुस्पल्ली. धांवपाच्या बोवाळांत ताणें तें सूत पळेलेंच ना. तो धांवलो. दोरयेंत ताचे पांय घुसपले.

पयलीं ताका कळलेंच ना किंतें जालें तें! तो पायांतलें सूत सोडोवपाचो यत्न करूक लागलो. तो जितलो तांतल्यान सुटपाक पळेतालो तितलो तो चड घुसपतालो. निमणे ताका पुरो जालें. आनी तो ओगी बसून रावलो.

सांजेर निळू घरा आयलो. साळू आनी काळू घरा आयली. पळेतल्यार रवळू ना. तीं तिगांय ताका सोंदूक गेलीं. पळेतल्यार दुसऱ्या झाडार रवळू आसा. आनी ताचे पांय दोरयेंत घुस्पल्यात.

साळून आनी काळून बेगीबेगीन चोंचीन
दोरो सोडयलो आनी रवळूचे पांय मेकळे केले.
सगळीं जाणा मागीर घोटेरांत परतलीं.
मागीर साळून सांगले,

“पळेले मरे रवळू, हांव एक तुका सदांच
सांगताले एकलो खंय वचू नाका. तूं
आयकनासलो. आतां पळेले मरे कर्शे जाता
ते?”

काळूनय ताका समजायलो.

“जाणा मरे, आवयबापूय सदांच
भुरग्यांच्या बन्याक सांगतात. हाचे मुखार
असलीं पिशेपणां करू नाकां. कळळे?”

- रवळून मान सकयल घाली आनी
मानेनूच हय म्हळे.

एकदीस रवळून पळेले. बाळूक कांव कांव
म्हणूक येना. तो दुसरेच किंतु तरी म्हणटा.
ताची चोंचय ल्हान. ते चोंचीचो रंगूय वेगळो.
निळू आनी रवळू ताका चाळोवंक लागले.

बाळू रङ्क लागले.

ताका दिसताले, हे दोगूय म्हजेच भाव,
मागीर हे अशे कर्शे? आनी हांव असो कसो?
म्हाकां कांव-कांव म्हणूक येना. आतां हांव
पूत!”

किंतु करूं? कोणाक विचारूं? बाळू भितरले
भितर घुस्मटत उरलो. ताणे उलोवपाचेच बंद
केले. हेर कावळ्या पिलांय ताका खेळूक
घेनासलीं.

एक आंब्यारुख चंवरिल्लो. रथ कसो
फुलिल्लो. आंब्या चंवराचो परमळ बाळूक
खुब्ब आवडलो.

तो त्या रुखार वचून बसलो. थंय ताणे
‘कुहू-कुहू’ आयकले. बाळूक तीं उतरा
आवडलीं. तो एकदम खोशी जालो.

ताच्याय तोंडांतल्यान, किनच्या आवाजान
आपोआप उतरां आयलीं ‘कुहू-कुहू!’

ताचो तो नाजूक आवाज भानून
आयकलो. तिणे ताका विचारले,

“पुता, तुजे नांव किंतु?”

“बाळू!”

“तूं खंय गवता?”

“त्या सोनमोहराच्या झाडार!”

“तुजे आवयचे नांव किंतु?”

“साळू!”

“आरे, तूं साळूचो भुरगो न्हय. तूं तर म्हजो
पूत!”

“ना! ना! ना!!!” बाळून म्हळे.
तेना भानून ताका सांगले,
“पळे, तूं म्हजेवरी दिसता. तुजी
पळे, म्हजेवरी. तुकां ‘कांव-कांव’ म्ह
येता? तूं ‘कुहू-कुहू’ म्हणटा मरे?”
“हय!”

“मागीर सगळे तुकां हांसतात मरे?”
- बाळू ओगी रावलो.

“पळेले. तूं तांचो भुरगो न्हय. तूं आम
धतरीवयले गंधर्व आमी! आमी गावप
आंब्यारुखार रावपाचे. तूं आतां साळूचो घ
सोड. आमचे म्हन्यांत येवन राव.”

बाळू गोंधळलो. किंतु करचे ताका कू
जाले.

तो उठलो. उडत साळू म्हन्यांत गेलो
“तूंच म्हजी आवय न्ही गे?” बा
साळूक विचारले.

“हय पुता!”

“तशें जाल्यार ती त्या रुखावेली भानू,
म्हाका कित्याक सांगता ती म्हजी आ
म्हूण!”

- साळूच्या दोळ्यांतल्यान दूक गळ्ळे. तिणे म्हळे, “हय शाण्या! तीच तुजी आवय! खेरेली. हांवे फकत तुजो सांबाळ केलो.”

“हांव तिचे म्हळ्यांत वच्चों ना.” बाळून सांगले.

“तुवें कितलेंय ना म्हळ्यारूय ताणी साद घालो काय आपशीच तिचे म्हळ्यांत वतलो.”

जालेंय बी तशेच.

भानून सोनूक बाळूविशीं सांगले. सोनून म्हळे, “तूं ओग्णी राव! हांव फाल्यां सकाळीं उटून ताका साद घालतां.”

दुसरे दीस सोनू उठलो. आंब्या रुखार बसून साद घालूक लागलो. ‘कुहू-कुहू’

बाळू त्या सादान जागो जालो. तो उठलो. एके सुवातेर बसून रावलो. त्या आवाजान तो आकूळपिकूळ जालो. तो ‘कुहू-कुहू’ आवाज ताका आपयतालो. तो आवाज ताका आपले वटेन खेंचतालो.

निमणे राव नज जावन बाळुनय बी म्हळे,

‘कुहू-कुहू’

- आनी तो धांवत आंब्यारुखार गेलो.

सोनू आनी भानू ताची वाटूच पळेताले. भानून ताका पाखापोंदा घेतलो आनी तीं खोशेन रडलीं.

हेवटेन रवळू आनी निळू बाळूक सोंदूक लागले.

“आवो, बाळू खंय गे?”

“आरे, तो कोगळाचो पोर. तो गेलो तांगेर.”

“हय? मेळूं दी तो म्हाकां. हांव ताका कसो चोंचयतां पळे!”

“हें पळे, तुमी तशें कांयच करचेनात, सांगतां आदींच!”

- साळून म्हळे. मुखार तिणे सांगले,

“आमकां सैमान अशें रचलां. आमी सैमाचे आयकतात. सैम सांगता तशें आमी वागूक जाय. आमी आमचे कावळेपण सांबाळलां. तेना आमी सुडबुधिदिन वागले जाल्यार कशें जातलें?”

- निळू आनी रवळू ओग्णी रावले.

“निळू आनी रवळू, हांव तुमकां सांगतां. तो खंय गेला थंय सुखान राव दी. तोवूय जाल्यार तुमचोच भाव!”

त्या दोगांयनी आवयचे आयकले.

आतां बाळू भानू वांगडा रावता.

पूण तो खेळूक मात सोनमोहराचेर येता.

बोनीय तांचेबरोबर खेळूक येता. तीं सगळीं मेळून खेळटात. हांसतात. नाचतात. केळ्ना केळ्ना झगडटात. केळ्नाय रागार फुगार जातात. परथून हांसतात. हांसतां हांसतां म्हणटात

कांव कांव कांव

आमी सगळे भाव

मिळून मिसळून राव

कांव कांव कांव

मेळळी आमकां पाव

जाल्यार वाटून आमी खांव

कांव कांव कांव

देवा तूं सगळ्यांक पाव!

- शीला कोळंबकार

मुंबय.

फोन : ०९८६९३१५३०७

मेविसकन लोकांकाणी

ऑँडर्टक सूर्यदेवता

मेविसकोक सूर्य ही देवता (देवी) आनी चंद्राक देव मानला. चंद्र, सूर्य, हें ब्रह्मांड हांचे निर्मणे संबंधान ऑँडर्टक लोकांनी खूब काणयो रचल्यात. जांकां उत्पत्तिकथा म्हणू येतात. आतांची सूर्यदेवता ही कशी अस्तित्वांत आयली हाचे संबंदी ही काणी.

आतांची सूर्यदेवी अस्तित्वांत येवंचे आदीं चार सूर्यदेवी आशिल्ल्यो आनी त्यो एकेक करून ह्या संवसाराक अंतरल्यो आनी मागीर ही आमची सूर्यदेवी

आकाशांत आयली. कशी तें हे काणयेतल्यान आयकुया.

चवथी सूर्यदेवी जिचें नांव आशिल्लें चालचुइतलिक. ही एक जलदेवी (उदकांतली देवी) आशिल्ली. तिचो रंग तांब्याचो आनी कपडे पांचूच्या रंगाचे आशिल्ले. शेंकडयांनी वर्सा तिणें हे धर्तरिक उजवाड आनी उब दिली आनी तिच्या तेंपार पृथ्वीवयलीं पयलीं मनशां जलमलीं. पूण बाकीचे देव तिचो दुसवास करताले आनी कांय जाण तर तिणें मनीस

जातीक उजो दिलो म्हूण तिका स दोश दिताले. कित्याक तर मनीसजाव उज्याचो उपेग सारको करिना म्हणून

एके रातीं काळखाचो काळोकुटट जाचें नांव आशिल्लें तेझिकालिपोका आमचे नाजूक ताप्रवर्णी सूर्यदेवीक - काळखांत मातशी सुशेग घेताली फुखूच छळपाक लागलो. काळखाचे सूर्यदेवीक म्हणपाक लागलो, “तूं ओ येदी व्हडली वाडल्या. तुजो संवसाकांयच उपेग ना. तूं सामकी सुवार्थ काळखाच्या देवीची हीं फट अदुखदिणीं उतरां आयकून चालचुइतरा सोसूक जायना जालें. ती व्हडाव्हडान लागली आनी ती ज्या उदकांत रावत त्या उदकावयलो तिचो ताबो गेलो. ति दोळ्यांतल्या दुकांक लागून सगळो उजपालवलो आनी मळबांतल्यान धर्ती घोग्यांनी पावस कोसळूक लागलो.

धर्तरेचेर सगळे कडेन काळ पातळ्यां आनी हुंवार आयिल्ल्यान स मनीसजात बुझून गेली. सगळे दादले अबायलांचे रूपांतर नुस्त्यांत जालें. मनीतीचें फकत एकूच कुटूंब उरलें जलागून मनीस जात जिवी उरली.

अशे धर्तरेचेर मळबूच कोंसळिल्ल देवांनी मागीर जमनी पोंदच्यान चार स तयार केले. थंय ताणी चार राकेसूय त केले आनी कांय व्हड व्हड रुखयां आनी मागीर सगळे देव, राकेस, झास गेल्ले पृथ्वीक वयर उखलून काडपायल केलो. सगळ्या शक्तींनी जमीन व उखलतकच उदक मागीर व्हावन गे

निमाणे मागीर एकदाचें ताणी पृथ्वीक मळबाक घट्ट बांदून दवरली.

अशें केले तरी धतरीर सामको काळोख पातळिल्लो. थंय फांतोदूय जाय नाशिल्ली, तिळसांजूय नाशिल्ली की दिसाचो उजवाडूच नाशिल्लो. दुकांचे जे लोट व्हांवताले ते सगळे खारट आशिल्ले. ताका लागून बरें उदक नाशिल्लें. हाचें कारण म्हणजे सूर्यूच नाशिल्ल्यान ती खारीं दुकां परतून सर्गार व्हरून तांचो पावस कोण करतलो आशिल्लो?

तेना मागीर देवांनी आनी एक, म्हळ्यार पाचवीं आनी निमणी सूर्यदेवी करचेली थारायलें. ते सगळे टेक्सीकुट्टाकान म्हणजेच देवांच्या सर्गार जमले. बसून खूब वेळ ताणीं व्हडा व्हडान वाद विवाद घालो आनी निमाणे थारायलें - सूर्यदेवता निर्माण करचीच पडली.

आनी जेना सूर्यदेवता सुशेग घेतली तेना चांदणे जाय म्हणटकच चंद्रूय बी जाय.

पूण हें काम करतलो कोण?

तशो ओजून मेरेन चार सूर्यदेवता मेल्ल्यो. देवांनी एक यज्ञ करचो केलो आनी ह्या यज्ञांत स्वताचो कोण बळी दिवपाक तयार आसा ताका सूर्य वा चंद्र पळोवपाक मेळचो ना कारण तांचोच आकार बदलून सूर्य आनी चंद्र सासणाचे उरपाचे अशें थारायलें.

ह्या कामाक एकूच देव फुडें सरलो. तो आशिल्लो गोगलगाय आनी किड्यांचो देव. तो गिरेस्त, शक्तीमान आनी गर्वीश्ठ देव आशिल्लो. ताणे येवजिले की आपणे जर स्वताचो बळी दिलो जाल्यार आपणाक अमर किर्त मेळटली. म्हणून ताणे स्वताचो बळी दिवन सूर्यदेवता जावचें थारायलें. आनी कोणूच स्वताचो बळी दिवंक तयार नाशिल्लो. देवांक तर दोन बळी जाय आशिल्ले. सूर्य आनी चंद्र निर्मुपाक. निमाणी तांची नदर तांचेमदी पूण कुशीक बशिल्ले एके नम्र देवतेचेर पडली. ती आशिल्ली धाकटुली नना देवी. ती तयार जाली जाल्यार देवांनी तिका सूर्य वा चंद्र करपाचें थारायलें.

बाबडी नना! तिका स्वताचो बळी दिवपाक नाका आशिल्ले. पूण देवांनी तिका जेना समजायली की ती सगळ्या संवसाराक उजवाड आनी उब दितली म्हणून तेना ती तयार जाली.

देवांनी मागीर यज्ञाची तयारी केली. ताणी फातराच्यो दोन उंच वेदी तयार केल्यो. एक सूर्य खातीर आनी एक चंद्रा खातीर. कोणाक सूर्य करप आनी कोणाक चंद्र हें अजून थारावंक नाशिल्लें. दोनूय बळीक न्हाणयले आनी ताणी कपडे घाले. गोगलगाय आनी किड्यांच्या देवान भरजरी कपडे घाल्ले, ताचें कॉलर भांगराचें आशिल्लें. कानांत रत्नजडित दागिने घाल्ले.

बाबड्या धाकटुल्या ननादेवीकडेन असलें मोलादीक कांयच नाशिल्लें. तिणे आपल्या आंगाक सादोच धवो रंग लायलो आनी कागदाचे कपडे घाले जे मदीं मदीं पिंजिल्ले लेगीत.

बळीच्या वेदीं मदीं देवांनी व्हडलो होम केल्लो. तातूत इतलीं व्हडलीं व्हडलीं लाकडां घाल्लीं आनी तीं अशीं पेट्रालीं की सर्गार उजो लागिल्ले बशेन दिसतालें. हें पळोवन गोगलगाईचो देव सामको भियेवन कडकडपाक लागलो आनी परतून परतून ओंठ चाबपाक लागलो. पूण धाकटुली ननादेवी पांयांची घडी घालून शांत बशिल्ली.

टेकुसित्झेकॅट्टल (गोगल गाईचो देव) हाका होमांत पयलीं उडी मारपाचो मान मेळळो. देवांनी ताका आज्ञा केल्या बरोबर तो आपले उंच वेदीर चडलो. ताचो तांबडो, पांचवो, हडव्या रंगाचो झागो वाच्यान हेवटेन तेवटेन जावंक लागलो. पूण उडकी

मारचे वेळार ताचें धाडस नाच्च जालें आनी तो एकदम धवो फटफटीत जावन कडकडपाक लागलो आनी फार्टीं सरलो.

तीन फावटीं देवांनी ताका आपयलो आनी तीनूय वेळा ज्युस्त उडकी मारचे वेळार काचाबूल जावन तो फार्टीं सरलो. निमाणे देवांची सोशिकताय सोंपली आनी ताणीं ननादेवीक सांगलें 'उडी मार'.

फार्टींफुडें कांयच पल्लेनासतना ती बळींच्या वेदीकडेन आयली. तिणे दोळे धांपले. धिटायेन ती हांसली. मनांत लोकांखातीर आपूण जो बळी दितां ताचें चिंतन केलें आनी तांबडेगुंज ज्वाळांनी उडकी मारली.

गोगलगाय आनी किड्यांच्या देवाक एकेवटेन राग आयलो आनी लजूय जाली. कित्याक तर आतां सूर्याची शक्त ताची जावपाची नाशिल्ली. ताणेंय आपले दोळे घटट दामले आनी उज्यांत उडकी मारली. पूण ताची उडकी उज्याचे एके बाजूक पडली जंय उजो सामको क्षीण आशिल्लो आनी गोबोरुच चड आशिल्लो.

इतल्यान खंयच्यान तरी एक गरूड आयलो. ताणे एकदम उज्याकडेन झोपय मारून धगीचो एक व्हड तांबडोच गुळो उज्यांतल्यान घेतलो आनी मळबाकडेन झोपय घेतली आनी तो टेकटीटुआकन म्हणजेच सर्गाच्या उजव्या दारावटेन आयलो. थंय ताणे तो उज्याचो तांबडो गुळो दवरलो. ननादेवी सूर्य जाली आनी सुंदर सुंदर कुपांच्या शिंवासनाचेर बसली.

तिचे कपडे भांगराचे, चकचकीत आनी मोतयांनी भांग आशिल्ले. ताचेर मोलादीक अशे शिंपले लायिल्ले जे फांतोडे धुक्यान लिकलिकताले. तिचे ओंठ चकचकीत शेंदरी रुक्की आशिल्ले.

हाचे पयलीं फांतोड इतली सुंदर केन्नाच नाशिल्ली. देवांनंदान व्हडलो आवाज केलो जो मळबभर सकाळफुडे घुमाव आनी थोळ्या वेळान एक ससाणो आयलो. ताणेंय बी उज्यांत उडकी घेतली. तो कोळशा भांग काळो कुळकुळीत जालो. ताणेंय उडकी सरतना राखाडी रंगाचो पेंडी उज्याचो गुळो उबाललो. हो गुळो मळबांत व्हरून सूर्याकृशीक दवरली.

अशे तरेन गोगलगाय असेही किड्यांचो भिजूड देव चंद्र जांबांत देव ह्या क्षीण चंद्राचेर सामके राजाले आनी तांचे पयकी एकल आपल्या हाताकडेन मेळटा ती वसाही ससो काढून चंद्रार मोखून मारली. ससो वचून चंद्राच्या तोंडारांचे आदळळो. म्हणून जेन्ना पुढी आसता तेन्ना आमकां ह्या संसारातील कान आनी पांय चंद्राचेर स्पर्श दिसतात.

म्हणून जेन्ना सूर्यदेवता आपल्या संवसार भोवडेक भायर सरता आनी सगळ्या संवसाराक उज्यांत आनी उब दिता तेन्ना चंद्रूय तिचे फाटल्यान भायर सरता, तो सदांच उसरान सुरवात करता आनी फार्टीं पडली. आनी जेन्ना थंड आनी थकिल्लो जाता तेन्ना तो अस्तमी पावता पूण सूर्यदेवता केन्नाच अस्तमेक गेल्ली आसता.

- शुभांगी नगर्सेकां
'हर्षद'
मांगूर हील
वास्को-द-गामा

गणपतीबाप्पा

गणपतीबाप्पा पोट तुजें केंदे मोढठें
आनीक ताचेर तकली हतयासारकी
गणपतीबाप्पा तुजे सुपायेदे कान
केन्ना रंग शेंदुरी केन्ना गोरोपान!
गणपतीबाप्पा तुजी केदी व्हड सोंड
तेंच गा तुजें नाक आनी तोंड?
बाप्पा तुका कशे काय चार हात?
कसो काय तुटलो तुजो मोतयाळो दांत?
बसपाक तुका हो चंदनाचो पाट
नैवेद्याक मोदकांचे भरिल्लें ताट
बाप्पा आमका दी बुध्द खूब व्हड
आमचे कडल्यान सेवा घे चडांतचड

- डॉ. संगीता बर्वे
पर्वती, पुणे ९.
फोन : ०२०२४२२१००७

चवथीचे दीस आमचे

काप काप दाळीचे
चिवडो चिवडो फोवांचो
लाडू लाडू पिठ्याचो
आज्याच्या आवडीचो

वाटकुळीच फेणोरी
कुरकुरीत चकरी
तीख तीख शेव
बाबुच्या घोस्ताचो

गोड गोड दूदफेणो
चंद्रीम कशी नेवरी
घूड कसो मोदक
गणपतीबाप्पाच्या आवडीचो

चवथीचे दीस आमचे
पोटभर खाणां खावपाचे
गणपतीबाप्पा मोरया
सगळीं जाणां मेळून खावया

सुपरमॅन

सुपरमॅन सुपरमॅन
कितली ताकत रे तुज्या आंगांत
मम्मा म्हाका म्हणटा
सुपरमॅन हांव जातलों जाल्यार
भाजयो खा, नुस्ते खा
तांतयां खा, फळां खा
इतले सगळे खाले जाल्यार
हांवूंय जातलों तुजे वरी
कोणूय मागीर पडल्यार त्रासांत
धांवून वतलों तांचेसरी

- हर्षा शेटेये
मडगांव - गोय.
मो. : ९८५०५३०१५२

सहकार खाते

गोंय सरकार, पणजी-गोंय

गोय राज्यांतले सहकार चळवळीचे वाढीखातीर सहकार खात्यान विंगविंगड कल्याणकारी येवजण्यो चालीक लायल्यात. ही चळवळ समग्र लोकांखातीर आसा जातून ग्रामीण सहकारी संस्थां वरवीं सगळ्या आंगानी उदरगत सादोवन घेवं येता. त्या पासत सगळ्या सुविधायांचो लाव घेवन आर्थिक आनी सामाजिक परिस्थितींत सुदारणा घडोवन हाडूंक मजत जाता.

सहकारी संस्थांच्या रजिस्ट्रारावरवीं विंगड विंगड प्रकारच्या सहकारी संस्थांक तांची आर्थिक बुन्याद घट करपाखातीर दुडवांची मजत सकयल सांगिल्ले रूपान करता.

१. सरकारी भाग भांडवल
२. वेवस्थापकीय अनुदान
३. गुदांव बांदपा खातीर रीण आनी ताचेर अनुदान
४. पीएसीएस/ टीएफएससीएस हांचेवतीन चालीक लायिल्या ठेवींचेर गैरेन्टी येवजण
५. फर्निचर बसोवंक रीण/ अनुदान

ठळक वैशिष्ट्यां

- * तुमची सहकारी संस्था समजून घेयात
- * तुमच्या सहकारी संस्थांचे सेवेचो वापर करात
- * सहकारी संस्थांचेर श्रद्धा आनी विस्वास दवरात
- * सहकारी संस्थां कडली तुमची लागणूक उजू आनी प्रामाणिक आसची
- * ‘तुमी सगळ्यां पासत आनी सगळे तुमचे पासत’ हें मुळावें तत्व सांबाळपाचे नदरेन सहकारी संस्थांचे उदरगती पासत तुमचें योगदान दियात
- * तुमच्या गांवच्या उदरगतीक गांवच्या सहकारी संस्थेची उदरगत करात

रजिस्ट्रार, सहकार संस्था
गोंय सरकार, पणजी

हांचे वतीन वितरावणी

— विनायक कंडेकर
'स्नोज कृपा', आर्लेम राय,
सालसेत-गोंद
मो. 9822587498

शांता मावणीन सगळ्या
बायलां आनी चेडवांक
घेवन कुगडी खेळूक
सुरवात केली.
काळीख जावपाक
लागलो. कोणे तरी
पेशीभाजा पेट्याले.
थोड्यांनी सुरक्षुटी आनी
फोणोट्यांचो आवाज
सुरक्ष केलो. कोणे
नाटगां पेट्याली, बाण
सोडले. चेडवां-बायलां
बदाबद भुटगींय मांडा
भोंबती आपली उमेद
भागोवपाक मुख्यार
साली. कांय तरनाटेय
तांचे मढीं कुगडी
खेळूक लागले. टगले
बातावरणच आनंदीत
जावन गेले.

मेवरीक नोकरेक थावन घरा येतना मांडार
अकस्मात लोकांची गर्दी पळोवन अजाप
जालो. मागीर ताच्या ध्यानांत आयलें आज
इकरा दिसांचो गणपती पावोवपाचो दीस आनी
ताच्या इश्टान, धिरजान ताका गणपतीक
पावोवंक आपयल्लो म्हण! गणपतीचे दर्शन
घेवंक तो लोकांमर्दी घुसलो. गाड्येर घाललो
सार्वजनीक गणपती मांडापासून पयस
आशिल्लो आनी मांडार कदेल घालून मोर्तू
भाटकार बसून आसलो.

“हांव तुमकां सांगतां, हे मुखार मांडार
गणपती दवरूक मेळचो ना. ना म्हण कसलीच
कार्यावळ करूक मेळची ना. हो लुगार हांवें
विकतो घेतला.” मोर्तून उबो रावन सांगलें.

ते बराबर ताचो वकील ताच्या फुड्यांत
गेलो. त्याच वेळार पुलिसांच्यो दोन जिपी थंय
पावल्यो. कांय राजकी मनशांचे वाकुरपीय थंय
आसले.

“पळ्यात सायबांनो, आमी वर्सा प्रमाणें
गणपती देवाक हांग मांडार दवरतात आनी
उप्रांतच तळयेत बुडोवंक व्हरतात.” जाण्टेल्या
सोनून सांगलें.

“ना. तुमकां आतां तशें करूक मेळचें ना.
हो लुगार हांवें घेतला म्हण सांगलां न्हय?”
मोर्तून आवाज मात्सो मोठो केलो.

मांड

“तुज्यान हो लुगार कसो विकतो घेवंक
जाता? कितलीं वर्सा जालीं आमी हांगा
गणपतीक दवरतात. ताका हांगाच गाराणे
घालतात. हो आमचो पुर्वजांचो मांड. देड
दिसांचो आनी पांच दिसांचो गणपतीक ह्या
मांडार दवरल्या बगर मुखार वचनासले. ह्या
वर्साक तुवें आमकां ते दवरूक दिले नांत. पूण
हो सार्वजनीक गणपती हांगा मांडाचेर चडले
बगर आमी कशेच हालचे नांत.”

आनीक एका जाण्ट्या श्रीधरकाकान
कडक आवाजान सांगलें.

“पळ्यात, हो लुगार ताणें विकतो घेतला
आनी ताचेकडेन ह्या लुगाराचीं कागदां
आसात. तुमी सरळ वचून गणपतीक
बुड्यात.”

पुलीस इन्स्पेक्टरान मुखार येवन सांगलें.

“ना जाल्यार तुमी कितें करतले?” सोनू
मुखार आयलो.

“आमकां लाठीचार्ज करचो पडटलो.”
महणीत इन्स्पेक्टरान आपल्या पुलिसांक मुखार
आपयले. लोक भियेवन सवका सवका
थंयच्यान हालूक लागले. तेना मेवरीक मुखार

सरलो. इतलो वेळ तो जें घडटा तें पळयत आसलो.

“कोणूच हालचो ना हांगासरल्यान. गणपती मांडार चळूनच मुखार वतलो.” मेवरीकान सांगलें. ताचीं उतरां आयकून पयस आशिल्लो धीरज लागीं आयलो.

“तूं दादा रे हांगासरलो?” पुलीस इन्स्पेक्टरान विचारलें.

“हांव दादा न्हय पूण ह्या वाड्यावयलो एक नागरीक.”

इन्स्पेक्टराचें उलोवप आयकून मेवरीकाक तिडक मारली.

“ताच्यान हो लुगार कसो विकतो घेवंक जाता? आमचें ल्हानपण गेलें हांगा. हो उक्तो लुगार म्हण जाहीर करूंक आमी सरकाराकडेन मागणी केल्या आसतना हो मर्दीच खंयच्यान टपकलो? हांव तुमकां सांगतां, हो वर्साविळीचो गणपती ह्या मांडार चळूंदी, किंतु करपाचें तें उपरांत पळोवंया.”

“ह्या वर्साक दिल्यार तुमी मुखारय मागतले. आमी किंतेय करूंक गेल्यार आडायतले.”

वकीलान मेवरीकाक सांगलें.

“कायदो किंते सांगता ते प्रमाण घडटलें. तुमी कुशीन सरात ना जाल्यार वोगीच हांगा मारामारी जातली.”

मेवरीकान पवित्रो घेतलो.

पांच दिसांचो गणपती मांडार दवरूंक दिवंक ना म्हण तो आर्दीच बेजार जाल्लो.

“आमी हांगा हाताक कांकणां घालून आसात?” इन्स्पेक्टरान विचारलें.

“चलातरे, वर्सा पद्धती प्रमाणे गणपतीक मांडार हाडात. गणपती हांगा नाचले उपरांतच मुखार वतलो.” मेवरीकान आपलो आवाज कडक केलो.

“चलात रे हाडात गणपतीक मुखार.” धिरजाकूय धीर आयलो.

“आरे मेवरीक, तूं क्रिस्तांव जावन कित्याक हांगा किजील करता?” इन्स्पेक्टरान विचारलें.

“हांव क्रिस्तांव देखूनच किजील करतां. हो सण म्हजो जाल्लो जाल्यार हांव वेगळे धोरण घेतलों आसलों. ह्या वेळार आमी तांचे बराबर रावप आमचें कर्तव्य जावन आसा.”

“सिनेमांतली भास उल्यता मरे तूं.”

“पत्रकारिता करतां हांव.”

मेवरीकान अशें म्हणिना बराबर इन्स्पेक्टर मात्सो गडबडलो. मुखार उलोवंक अनमनलो. बेगी-बेगीन भाटकारा फुड्यांत गेलो. वकील तांचे लागीं गेलो. इन्स्पेक्टरान तांका लहवूच किंतु तरी सांगलें. मागीर लोकांक फुडो करून उलोवंक लागलो.

“हे फावट तुमकां गणपती मांडार व्हरूंक दितात आमी पूण हे मुखार....” इन्स्पेक्टरान आपली बडी हाल्यत सांगलें.

“थँक यू सर.” मेवरीकान ताचे आभार मानले.

“गणपती बाप्पा मोरया.” धीरजान मोट्ट्यान म्हळें. ते बराबर सगळ्या लोकांनी मोरया म्हळें.

“चलात आतां धालो-फुगडी खेळूऱ्या” शांता मावशेन पावल मुखार घालें.

“पानान पान फुललां गे. पानान पान फुललां....”

शांता मावशेन सगळ्या बायलां आनी चेडवांक घेवन फुगडी खेळूऱ्युक सुरवात केली. काळोख जावपाक लागलो. कोणे तरी पेट्रोमास पेट्यले. थोड्यांनी सुरसुरीं आनी फोगोट्यांचो आवाज सुरु केलो. कोणे नारगां पेट्यर्लीं, बाण सोडले. चेडवां-बायलां बराबर भुर्गींय मांडा भोंवती आपली उमेद भागोवपाक मुखार सरलीं. कांय तरनाटेय तांचे मर्दीं फुगडी खेळूऱ्युक लागले. सगळें वातावरणच आनंदीत जावन गेलें.

दुसरो दीस आयतार आसलो. मिसाक थावन येतना मेवरेक मुद्दाम कोमुनीदाद कर्चेरेत भीतर सरलो.

“आरे, तूं प्रेजीडेंट जाला?” ताचोच एकलो वळखिचो सांतियाग प्रेजीडेंटाच्या

कदेलार बसून आसा तें पळोवन अजाप र मेवरीकान विचारलें.

“हय, हालींच आमची वेंच जाल्या.” ताणे सांगलें.

“म्हाका सांग, आमच्या वाड्यावयत एकूच उक्तो लुगार आसलो आनी त सगळे ल्हान-ल्हान भुरगे खेळटाले ताचो विचार करूंक ना?”

“ह्या आधुनीक काळार, आमी प्रविशीं चितूंक जाय मेवरीक, लुगार उदवरून किंतु फायदो आसा? म्हण एक प्रकल्प उबारपा खातीर आमी तो लुगार भाटकाराक दिलो.”

“हो प्रकल्प कोणाच्या फायद्याचो?”

“तुमच्या वाड्यांतल्या लोकांक नोकरी मेळटली. कोणाक कचेरी घालूंक जाल्यार लुगार मेळटलो. आनी दु म्हणल्यार त्या उक्त्या लुगाराचे सगळी जावन किमसां जातात तीं ना जातली.”

“बरें आसा.” मेवरीकाक समताचेकडेन उलोवन फायदो ना म्हण! तो भ सरलो. आपली स्कुटर घेतली आनी स आदल्या प्रेजीडेंट फुड्यांत गेलो. तो इंग मिसाक थावन तेनाच घरांत भीतर सरिला

“मिरांदबाब, इल्लो वेळ घेवंक सोदत तुजो.”

“यो रे यो. बस.” मिरांदान ताका बर कदेल दिलें.

“आमच्या वाड्यावयल्या त्या उक्त लुगाराक लागून काल मात्सो वाद जालो. मोर्तु भाटकार आमच्या मांडार वर्साविळी गणपती दवरूंक दिना जालो. किंतु भान ही?”

“हो मोर्तु भाटकार फाटलीं दोन व आमचे फाटीक लागिल्लो तो लुगार आपण दी म्हण. तुमच्या वाड्यांतलो तो एकूच उक्त लुगार आसा म्हण आमी ताका तो दिवंक न पूण कांय दीस आदीं म्हजी बदली जाली. अ म्हाका खबर ना सांतियागान आपल वांगड्यांच्या कशें कानांत घालें तें. पूण ह तुका एकच सांगूक शकतां तो प्रेजिन

जावपाक ताणे कांय वांगड्यांक विकते घेतल्यात.”

“आनी ते पयशे हो लुगार विकून ताणे परतून जोडल्यात दिसता!”

“तें हांव कांय सांगूक शकना.”

“देव बरें करूं मिरांदबाब.” मेवरीक थंयच्यान भाजर सरलो. घरा येतना ताका जाण्टो नरसींव मेळळो.

“कालच्या प्रकरणाक लागून तुका कोणे त्रास करूंक नांत मरे बाबा?” नरसींवान विचारले.

“ना अंकल. पूण त्या लुगाराचें बरेंच मोर्टें प्रकरण जालं अशें दिसता. आमी कितें तरी करचें पडलें. ना जाल्यार खरेंच तो लुगार आमच्या हातांतल्यान वेतलो.”

“आमच्यान आनीक कितें करूंक जातलें? आमदाराक मेळून पळोवया?”

“तूं येता जाल्यार चल आतांच या. ह्या वेळार आसता तो घराकडेन.”

“चल तर.”

रोकडेच ते आमदारात्या घराकडेन पावले. आमदारान तांकां आयकून घेतले.

“तुमी जर सगळे एकवटान आसात जाल्यार हांव तुमचे बराबर आसां. मोर्तू भाटकार म्हजे फुड्यांत आयिल्लो पूण हांवें ताका कांयच सांगूक ना. पूण म्हाका दिसता एका वाड्यांत एक तरी उक्तो लुगार भुरग्यां खातीर आसूक जाय म्हण!”

“मागीर वाड्यावयल्या सगळ्या लोकांची आमी एक बसका थारायतात आनी तुमकां कळयतात. येतात न्हय तुमी मात्से?”

“ह्य. म्हाका कळ्यात.”

“उरतले न्हय तो लुगार आमचे खातीर आमदारबाब? त्या लुगारा परस त्या मांडाचें चड पडून गेलां आमकां. आमच्या पुर्वजांनी देव पुजलो थंय. एका काळार गणपती थंयच पुजतले. आतांच्या भुरग्यांक ताचें म्हत्व कळना पूण आमी तरी...” नरसींव गुणगुणलो.

“कांयच भियेनाकात. तुमी एकवटान आसूक जाय हें म्हत्वाचें.”

आमदाराचे उपकार आठोवन ते भायर सरले. एक नवो आदार मेळिल्याची तांका खुशालकाय भोगली.

वाड्यावयल्या लोकांची बसका थारोवपाक मेवरीकान यत्न सुरु केले. तरी कोणूच खुशाल मनान तयारी दाखयना जाले. थोळ्या दिसांनी मोर्तू भाटकारान बांदकामाचें सामान घालूंक सुरवात केली. तेन्ना मात जायत्या जाणांचे दोळे उगडले. जायते जाण एकामेकाकडेन भासाभास करूंक लागले. तेन्नाच तांका थावें जालें मेवरीक सांगतालो ती बसका घेवपाची गरज आसा म्हण!

सगळ्यांनी एक दीस थारोवन बसका आयोजीत केली. आमदार आयलो. सगळ्यांनी आपले विचार मांडले आनी मोर्तू भाटकारान बांदकामाचें सामान हाडून घालां म्हण ताणीं हुस्को प्रगटायलो. भाटकारान एक वटेन बुनयादूय मारूंक सुरवात केल्ली.

“तुमचें सगळ्यांचें आयकले उपरांत म्हाका दिसता मोर्तूच्या बांदकामाचेर ‘स्टेय’ हाडची पडली. रक्त वारोवन हो तंटो सुटचो ना. ताच्या दुडवां नेटार प्रशासन पासून घडये ताच्या फावराक रावत. तुमकां हांव एक वकील दितां. तुमी फाल्यांच वचून ताका मेळात आनी तुमचे कडेन जे जे पुरावे आसात, ते ताका दाखयात. इतलीं वर्सा मांडार तुमी कसली ना कसली कार्यावळ घडोवन हाडटाले, गणपती पुजन, खेळां सर्तीं, नातालांच्यो कार्यावळ आदी. हांचे तुमचे कडेन फोटू आसतलेच. ते दाखयात. दोग-तीग जाण्ट्र्यांक व्हरून ताचे मुखार उबे करात. तो तुमकां जेरूल आदार करतले. गरज जाल्यार हांवूय ताचेकडेन उल्यां.” आमदारान तांका पूर्ण पाठींबो दाखयलो.

आमदाराच्या म्हणण्या प्रमाणे दुसऱ्या दिसाक सकाळींच ते वकिलाक मेळळे. आमदारान ताका कल्पना दिल्ली. पुराव्याच्या रूपान आपणाकडेन आशिल्लें तें ताका दाखयलें. आनी तें सगळे ताचेच कडेन दवरलें. तीग जाण्टेल्यांनी आपली जबानी दिली. वकिलान आपल्या सहकाऱ्याच्या आदारान

कागदां तयार केलीं आनी मोर्तू भाटकारान उक्त्या लुगाराचेर बेकायदेशीर बांदकाम सुरु केलां ताका ‘स्टेय’ दिवंक कोर्टात मागणी केली. जुईजान सगळ्यो बाजू पळ्यल्यो आनी मोर्तू भाटकाराक ताबडतोब काम बंद दवरपाक हुकूम काडलो आनी ताचें कितें म्हणणे आसा तें मांडूक कोर्टात आपोवणे धाडलें.

मोर्तू भाटकाराल्या कामाचेर ‘स्टेय’ हाडली म्हण वाड्यांत खुशालकाय पसरली. कोर्टात केस सुरु जाली. मोर्तू भाटकाराक त्या लुगाराचेर कसलेंच काम करूंक बंदी घाली. तो जुईज बरो समजीक आसलो. ताणे लोकांचो मुद्दो समजून घेतलो आनी कोमुनीदादीच्या मनशांक कोर्टात आपोवन व्हेले. आदल्या प्रेजीडेंटाक आनी आतांच्या प्रेजीडेंटाक्य आपोवन व्हेले. तांची जबानी नोंद केली. प्रशासनाच्या एका जबाबदार अधिकाऱ्याच्या रूपान ताणे केस हाताळळी. कोमुनीदादीचो येदो व्हडलो लुगार एका मनशाक दिवंक जायना आनीक तोवूय जाल्यार भुरग्यांक खेळूंक राखून दवरिल्लो लुगार म्हण सांगून मोर्तू भाटकारान कोमुनीदादीकडेन केल्लो करार रद्द थारयलो. पुराय गांव ह्या वाड्यावेल्या लोकांच्या एकवटाची तुस्त करूंक लागले.

तेन्ना म्हणल्यार नातालांच्या उत्सवाचे दीस लागी पावले. सगळ्या हिंदू आनी क्रिस्तांवांनी एकठांय येवन सगळ्या गांवां खातीर मांडाचेर नातालांच्यो कार्यावळी घडोवन हाडल्यो.

“हो मांड म्हणल्यार आमचें दायज. ताची आमी राखण करूंक जाय.” असो नातालांच्या कार्यावळीच्या पयल्या दिसा सगळ्यांनी उबे रावन सोपूत घेतलो आनी त्याच उतरांचो एक व्हडलो बॅनर येता वतल्यांची नदर पड सारको माटवाकडेन लायलो.

सगळ्या गोंयकाळांक चवथीचीं हुनहुनीत पटबीं

विनोद ल्हि. कामत
सिवील कॉन्ट्रेक्टर
आनी
चेअरमॅन

आझमाने अर्बन को-अॅप. क्रेडीट सोसायटी
मंडूर, नेवरे - गोंय

बिझ्ब प्रकाशनाचीं नवीं पुस्तकां

तांलरतांय	: रवीन्द्र केळेकार	मोल : १२० रुपया
बाकी विशेश	: दिलीप बोरकार	मोल : १०० रुपया
जाय काय ज्यय? (दुसरी आवृत्ती)	: दत्ता दामोदर नायक	मोल : १०० रुपया
आत्मभान (काढंबरी)	: सुजाता रिंगबाळ	मोल : २०० रुपया
स्वीकार (कथा संग्रह)	: सुजाता रिंगबाळ	मोल : १२० रुपया
काणी एका सुण्याची (बाल साहित्य)	: सुधा खरंगटे	मोल : १०० रुपया
बोरकारी	: दिलीप बोरकार	मोल : २०० रुपया
Shreyarthee	: Dilip Borkar	Rs. 200
मेथये पावलां (कविता)	: दिलीप बोरकार	मोल : १०० रुपया
कुळागरांतलो सर्गांनंद (ललित)	: नं. ध. बोरकार	मोल : १२० रुपया
एक आंकवार डायरी (काढंबरी)	: दिलीप बोरकार	मोल : १०० रुपया
क्रिशम (प्रवासवर्णन)	: दिलीप बोरकार	मोल : २०० रुपया
मेटींग (कथा संग्रह)	: दिलीप बोरकार	मोल : १५० रुपया
तीर - सुवाढीक (ललित)	: दिलीप बोरकार	मोल : २०० रुपया

- अपर्णा गाईकवाडी

शिवाळी, गोंय

फोन : ९८२३०९८२५४

ओंकार स्वरूपा

ओंकार स्वरूपा, सदगुरु समर्थ

अनाथांच्या नाथा, तुज नमो, तुज नमो...

हे पद आमी सदांच आयकतात. ओंकार स्वरूप, गौरीनंदन, गजवदन, अनाथांचो नाथ, इतलेंच न्हय तर चिंतामणी, मोरेश्वर, सिध्दीविनायक, महागणपती, गिरिजात्मज, विघ्नेश्वर, बल्लाळेश्वर, वरद विनायक, अशा अश्ट नांवाचो आनी अश्ट दिशांचो स्वामी, चौदा विद्या आनी चौसश्ट कलांचो अधिपति, बुधिदेवाता, आनंद सागर, त्रैलोक्याचो आदार, स्वयंप्रकाशित सदगुरु समर्थ अशा अगणित स्वरूपांच्या अनाथांच्या नाथाक वंदन करूनूच खंयच्याय बन्या कामाची सुरवात जाता. ह्या विघ्नहत्याक अग्रपुजेचो मान मेळटा. देखूनच खंयच्याय कार्याची सुरवात करतना आमी -

वक्रतुंड महाकाय सुर्यकोटी समप्रभ

निर्विघ्नं कुरुमे देवो शुभ कार्येशु सर्वदा

अशें म्हणाटात. सगल्या सिध्दींचीं फळां दिवपी, अज्ञानाचें आवरण पयस करून, भ्रम नश्ट करपी, मूर्तिमंत ज्ञानी असो हो ओंकार स्वरूप गणपति. ताच्या कृपेच्या सामर्थ्यांनी भ्रम आनी अज्ञान पयसावता. ताच्या कृपा जाली काय संकश्टां भयान कांपूक लागतात आनी ताच्या नामस्मरणान सगल्यो बाधा नश्ट जातात. देखूनूच गजाननाक विघ्नहर अशें म्हणाटात. श्री गणेशाच्या रूपचितनान अज्ञानान भ्रमीत जालल्या मनशाचे बुधीत ज्ञानाचो प्रकाश पडटा. ताच्या गुणांचें वर्णन आयकल्यार सरस्वती प्रसन्न जाता. अशा ह्या गणरायाचें दरेका घरांत आगमन म्हळ्यार चवथ. गोंयकारांखातीर तर ही सगल्यांत व्हडली परब. हे दिसा पयस पयस गेल्ले सोयेरे आपल्या गांवघरा परततात. सगलें कुरुंब एकठांय येता. चवथीचे दीस म्हळ्यार उमेदीचे आनी खोशयेचे दीस. चवथ

म्हळ्यार दर एकल्याखातीर वेगळी तयारी. भुरग्यांची चवथ म्हळ्यार गणपती हाडपाक वचपा पासून पावपामेरेन गावप, नाचप, फोग, सुरसुरीं, बाण आनी रसणाय. तरणाट्यांखातीर इश्टांबांगडा गणपती पळोवपाक भोवप, वाड्यार घुमट कासाळे घेवन घराघरांनी आरती करपाक भोवप. मजा करप. तर जाणट्यां खातीर पुजा करप. इश्ट-सोयन्यां वांगडा गजाली करप, भजनां करप. पूण सगल्यांत व्हडली चवथ ती बायलांचीच. पांच दिसांच्या गणपतीक पांच दीस तरतरांचीं जेवणां रांदपाचो आनी जेवपाचो खेरीत अणभव. नेवन्यो, मोदक, लाडू, पांचखाजी, पातोळ्यो, पायस, खीर, शेवयो, दोणे, गोड पोळे, आंबाड्यांचें सांसव, आळूचें फतफतें, मुगांच्यो गांठी, खतखतें, अळसांदयाचें तोंडाक, चण्याचो रोस, वडे, पुरयो, निरपणसाचीं, केळींचीं, बटाटाचीं कापां, सोलकडी, तिवळ, सवराक, पांच पाल्यांच्यो भाज्यो, आटवळ, वरण, मणगणे अशीं तरातरांचीं पकवानां तर गणपती पावपाच्या दिसा पंचखाद आनी काजूचे लाडू अशें जाय तें फक्त चवथीकडे रांदपाचो योग येता. चवथीची उमेदूच इतली आसता की हरशी एक वळें कातपाक वाज येता पूण गणपती पावपाच्या दिसा वाड्यार वांटपाक पंचवीस नाल्लांची पंचखाद करपाखातीर इतले नाल्ल हांव सहज काततां. पुरो जायना. चवथीकडेन रांदपाक म्हाका आवडटाच पूण गणपती मुखार देखावो करपाकच म्हजो चडसो वेळ वता. देखाव्याच्या निमतान आमचे भितरली सृजनशीलताय वाडटा. टाळांच्या गजरान आनी घुमटाच्या वाजपान वातवरण खोशयेन भरता. लाऊड स्पिकराक तर सुशेग नासता.

तु सुखकर्ता.... देवा तुझ्या दारी आलो... गजानना श्री गणराया... ओंकार स्वरूपा... अशा तरतरांच्या गीतांनी वातावरण मंगलमय जाता. पूण कांय गितां हीं खाशेलीं गितां. जीं गणपती हाडटना म्हणाटात.

नाचत आले गणपति, खेळत आले गणपति
आनंद राधे खेळत आले गणपति

भुरगेपणांत हांवे पुण्यांतले सार्वजनिक गणपती खूब पळयले. दगडूशेट हलवाईचो गणपती तर सामको फामाद. थंय जावपी सांस्कृतीक कार्यावळी पळयत म्हज्या भुरगेपणातलीं काय वर्सा गेली. आमगेर इकरा दिसांचो गणपती आसताले. म्हज्या काकाक गणपतीचीं कितलींच पदां येतालीं. एक ताचें खाशेले पद आशिलें तें म्हळ्यार.

गणरायाची स्वारी, आली इंद्रदरबारी
उंदरावरूनी पाय घसरला, चंद्र हासला भारी
चंद्राला या शाप दिला, तुझे तोंड पहाणार नाही
कुणी गणेशचतुर्थीला, बाप्पा मोरया रे...

भुरगेपणान प्रस्न पडटालो, येदो गणपती येद्याशया हुंदराचेर बसलोच कसो? आनी दुसरो पडटकच हांसप हो स्वभाव मनशाचो. तो चंद्राक खंयच्यान आयलो? देव सगल्यांचें बरेंच करता हो म्हजो विश्वास. मागीर गणपती तर देवांचो देव, ताणें चंद्राक स्त्राप कित्याक दिंवचो? बरें एक दीस लोकांनी चंद्राक पळयले ना म्हूण ताका कितें फरक पडटा? अशे असरंग्य प्रस्न तेन्ना मनांत येताले आनी दिसताले. ही कथा आनी ताचे वयले गीत. बरयतना रचनाकार खंयतरी चुकल्यात. तें आसू!

गणपती हो सगल्यांचो रक्षक. तो शिराप दिवप शक्य ना. देव मनशाचें बरेंच करता आनी जें वायट घडटा तें मनीस आपल्या कर्मान घडयता. देखूनच आमी कितें करपाक शकतात आनी शकनात? कितें योग्य आनी अयोग्य इतलेंच समजुपाची तांक त्या देवाकडेन मागची.

गणपतीचेर हांवे खूब गीतां बरयलीं. चडशीं दूरदर्शनाचेर सादर जाल्यांत. 'सांज सुरांची' 'स्वरसंध्या' ह्या संगीत कार्यावळींनी हीं गितां सादर जाल्यांत.

चवथीक बायलं गणपती मुखार फुगडी घालतात तेन्ना एक वेगळेंच वातावरण तयार जाता. आमगेर चवथीक फुगडी घालतात ती म्हळ्यार -

१.

मालवण समुद्रात किल्ला शिवाजी आत कसा शिरला
लाटा येती भयंकर, किल्ला दिसे मनोहर...
मी बाई कोकणचा बाळ, माझा दर्यावरी खेळ
मार्गी हळुहळू चाला मुखाने गजानन बोला...

२.

श्री गणेशा, महादेवा, तुजी गवर जाते माहेरा
जाता जाल्यार जाऊ दे तिला
कपाळभर टीका लाऊ दे...

ह्यो दोन फुगड्यो म्हाका आवडटात. गणेशाचे आगमन म्हणरिजवणीची बरसात.

खरें म्हळ्यार गणपती ही बुधिदेवता. तिची आराधना म्हणज्ञानाची आराधना. गजानन म्हळ्यार देवांचो देव. ह्या देवाक देहांत म्हळ्यार काळजांत प्रस्थापीत केलो जाल्यार सगल्यो सुटटल्यो. जीण उजवाडान आनी गिन्यानान भरतली. संवयसावतलीं. संत तुकाराम म्हणटात, देव खंयचोय आसू ताका देवलांत सोदचो न्हय तर देहमंदिरांत ताची प्रतिष्ठापना करची. म्हेवाक सोदपाक तिर्थस्थानां भोंवचीं पडनात. एका अभंगांत ते म्हणणे

देह देवाचे मंदिर, आत आत्माराम परमेश्वर
जशी ऊसांत हो साखर तसा देहात हो ईश्वर
जसे दुधामध्ये लोणी तसा, देही चक्रपाणि
देव देहात देहात काहो जाता देवलांत
तुका सांगे मूढ जना। देव देही का पाहिना

देखूनच देवाक देवलांत मेळपाक वच्चे प
चवथीक देवूच घरा येता. सगल्यांच्या काळ
रावता.

देह हेंच देऊळ चित्त हेंच ब्रह्म म्हूण दर एकल
स्वताभितरलो परमेश्वर सोदचो. अशे संत तुका
म्हणटात.

मराठी आनी कोंकणी काव्याक जाणी अ
केले जाणी काव्याचो सर्वोच्च आविश्य
संवसाराक भेटयलो, जांच्या लिखणेतला
एकापरस एक सर्वश्रेष्ठ गितां जल्मलीं ते कविता
बाकीबाब बोरकार म्हळ्यार सरस्वतीची सर्वश्रेष्ठ
निर्मिती. ताणी जीणेकडेन पळोवपाचो मनश
दिशीकोणूच बदलून उडयलो. मनशाची बु
लौकिक सुखां आनी सुवार्थ हातूतच बुडिल
आसता तरी एका अध्यात्मिक उंचायेर वचून जी

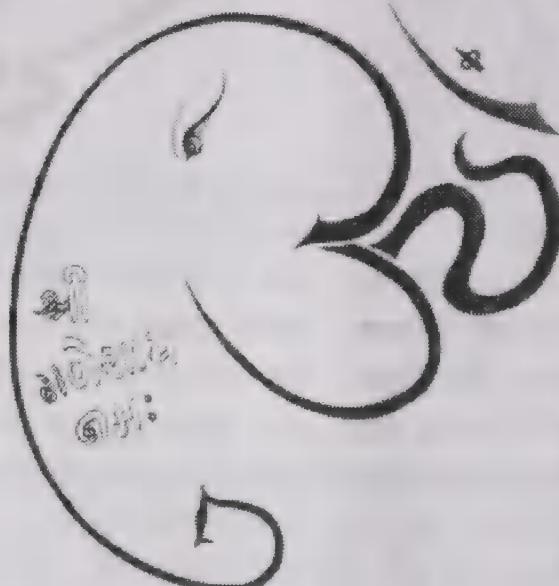
सहजतायेन स्विकारची. मनांत कसलोच सुवार्थ वा पुर्वग्रह दवरिनास
जीण गंगाजळावरी पवित्र करचीं हें सांगतना बाकीबाब म्हणटात.

नाही पुण्याची मोजणी नाही पापाची टोचणी
जीणे गंगौघाचे पाणी जीणे गंगौघाचे पाणी

श्रद्धा आनी भक्तिची सर्वोच्च भावना व्यक्त करतना ते म्हणटा

"पुजेतल्या पानांफुलां मृत्यु सर्वांग सोहळा
धन्य निर्मल्याची कळा धन्य निर्मल्याची कळा"

भक्तिरसाची उत्कृश देख दिवपी ह्यो सुंदर अर्थपूर्ण वळी फ
बाकी बाबूच बरोवंक शकतात. देवाच्या दारार उबें रावन आत्मसु
भगवंताचें दर्शन घडयतात तांका संत म्हणटात. पूण चवथीक तर देव
आमच्या घरांत येता. ताची देहमंदिरांत स्थापना करपाची संद अ
कित्याक वगडावची? तर दिवया न्हय येवकार ह्या आनंद स्वर
ज्ञानसागराक?

— रुपा कोसंबे
शिदोळी, सांकवाळ,
कुदठाळी-गोंय.
फोन-२४५२१५०

हु
ष्टको

“भुरव्यांक तातुंतले
किते कलटा?
तांका फोण
माटपाक तितले
मायज ढीटा
मेळले. भुरव्यांनी
केल्यो आंगवण्यो
पाळव्यो जात्यार
भुरव्यांनी माणीट
वर्णन वर्ट गणपती
द्ववर्या म्हण
आंगवण कटतली:
किते, भुरव्यांची
मजणी खंय, बी ना
भात!” मावशीबाय
कणकणली.

“आजे, अंदू आमगेर पांच दीस
गणपती दवरया गे. आमगेर पांच दीस गणपती
केन्नाच दवरलोना!”

विभा काकुलटेक आयले.

“हय, म्हजी इश्टीण रीनागेरय बी अंदू खंय
पांच दीस.”

“तसो बेठोच गणपती पांच दीस दवरिनात
आ! अनवाळपण आसता ताका.”

आज्जेन विभाचे आनी विनिताचे म्हणणे
खोडून काडले.

तशें विनिता परत पिरपिरपाक लागले.

“तुमी सदांच तशीच! हांगा वाडच्यार
पळयात, तीसालान गणपती दवरतात. म्हज्या
वर्गातली म्हाका वर्सानवर्स विचारतात. कितले
दीस गणपती काय म्हण? आनी देड दीस म्हण
सांगतगीर सदांच हांसतात. ना अंदू आमी
गणपती दवरयाच.”

“आगो बेठोच तसो गणपती दवरूक
मेळना. आंगवण आसल्यारच दवरपाचो”
आज्जेन सांगले.

विभा विनीताक दोळे मोडून म्हणपाक
लागले, “जाणा मगे आई, पोरुं मम्मी
हॉस्पिटलांत आशिल्ली तेना हांवे गणपतीक

सांगून घेतिल्ले, मम्मीक बरी केल्यार पांच दीस
दवरून घेतां म्हण!”

“वगीच कित्याय कितें उलोवनाका आं,
भुरव्यांनी तशी आंगवण बी करूक जायना.”

इतलो वेळ वगीच रावन आयकतले मम्मीन
तोंड घाले आनी विभा-विनीताचे तोंड येदेशें
जाले. “बरें बरें पळोवया. व्हनीबायक
विचारून माणीर कितें तें ठरोवया” आज्जेन
सांगले आनी सगळीं ओगीच रावली

भुरव्यांची उमेद पळोवन नाय म्हळ्यार
आज्जेक गणपती दवरपाचे मनांत आयिल्ले.
पूण चार घरांचो गणपती आनी तातूत ताणीं
आतां राशीच्या घरांतल्यान लागसागच दुसरे
घर बांदून तातूत स्थलांतर केल्ले. हरशीच चार
जाणांच्यो चार रान्नी आसल्यो. घरांतच
आसल्यार एक वेगळे जाता. पूण भुरव्यांनी
सांगून घेतलां खंय गणपती दवरतां म्हण!
भुरव्यांच्या मनांत वचून गणपतीनच गवपाची
इत्सा दाखयलीना मूँ? आज्जेचे मन थतरवितर
जाताले. बयनीक विचारून पळोवया कितें
म्हणटा ती. असो विचार करून ती रोखडीच
भुरव्यांक घेवन आपल्या पोरण्या घराकडेन
गेली. मावशीबाय भायर नेवन्यांखातीर सोय
मुक्त घालताली ती आज्जेक आनी नातगंक
पळोवन तुरतुरीत आयली. व्हनीबाय भितर

काजुबियांचो भाजिल्लो घेऊ म्हूण ढीग घेवन बियो फोडपाक बशिल्ली. एकमेकांची वासपूस जातगीर आज्जेन हळूच विशय काडलो.

“अंदू गणपती दवरया म्हणटालीं भुरगीं. पोरुं आवय बरी नाशिल्ली तेना आंगिल्ले खंय ताणी.”

“भुरग्यांक तातुंतले किंते कळटा? तांका फोग मारपाक तितले मायज दीस मेळटले. भुरग्यांनी केल्ल्यो आंगवण्यो पाळळ्यो जाल्यार भुरगीं मागीर वर्सान वर्स गणपती दवरया म्हण आंगवण करतलीं. किंते, भुरग्यांची मळणी खंय, बी ना भात!” मावशीबाय फणफणली.

व्हनीबाय सामकी देवभीरु. देवाकडचे, रांदपाचे काम सगळे तिंजेच. बाकीची सगळीं आयत्यावेळार येवन तिका कातपा-शिनपाक मजत करतालीं तितलींच. व्हनीबाय आठ दीस पयलींच वावराक लागताली. देवाचीं आयदनां काढून धुवन पुसून दवर, वाती वळ, देवाखातीर वस्त्रां कर, देवकूड निवळ कर, सगळ्या घराक शेण सारय. पूण उमेदीन करताली. केन्नाच पिरंगणी ना. अंदू मात तिची प्रकृती हालिल्ली. दोतोरालीं वखदां आनी श्रावणांतले उपास. खूब अशक्तपणा आयिल्लो तरी पुसून म्हणपाक लागली, “रावता जाल्यार रावूं दी गे गणपतीक. खूब वर्सा जालीं गणपती दवरल्यार. भुरग्यांकय म्हण उमेद आसताच न्ही. सगळीं मेळून करुया गणपतीची सेवा आनी गणपती किंते खाता? सगळे करतात तीं आमी मनशांच खातात. देवा म्हन्यांत पेटता तो फकत दिवो. आसू, जावं दी भुरग्यांच्या मनासारके. वयल्यान, गणपती आसल्यार नुस्त्याचो खर्च तितले वाचतले.” तिं नुस्त्याचे नाव काडिनाफुडे इतले वेळ तिडकीन आयकताली मावशीबाय उल्यली, “हय तुका नाका न्ही गे नुस्ते?” म्हणून रागारागान थंयची उठून गेली.

मावशीबायक नुस्त्या बगर उंडी वचना. तयेचो दीस आनी चवथीचो देड दीस नुस्ते खायनासतना रावपाक चुकना म्हण ती जाणा.

हरशींय म्हण देवाकडेन तिचो वावर कमीच. हें नजो तें नजो म्हण आपल्या घरांतच बसून रावप. फकत आरत्यां वेळार तोंड दाखोवप. शीत जेवनासतना पूण बाकीचें सगळे खावन-पिवन केल्लो तयेचो उपास तिका माल पडटा. मागीर चवथी दिसाक सगळे गरगरता, पित्त जाता, तकली उसळटा. परवत मागीर चवथीचो दीस वता. पूण पंचमी दिसाक मात ती बरी उमेदीन आसता. गणपती पळोवपाक वर्सासिनाचें ज्यांनी, रिंकू येतात. मागीर तांचेकडेन भायर बसून घे खबरो. खबरो कसल्यो तर फकत नुस्त्याच्यो. “ज्यांनी, ह्या दिसांक तुमचो चान्स न्हूरे, कोंकणे कोण नुस्ते खायनात. नुस्ते सवाय आसतले ह्या दिसांनी न्हूरे? कसले कसले नुस्ते येता रे बाजारांत?” जणू काय नुस्ते पळोवन म्हयनोभर जाल्ले भशेन मावशीबाय रुची काडत तांकां विचारता. ते काचाबूल जावन म्हणटात, “किंते गे भाटकान्नी. किंते उल्यता तू? पडवेर गणेस बसला मगे तुमच्या? आनी तूं हिंगा निस्त्याच्यो खबरी उल्यता?” तेच बाबडे पोले फोडून घेतात.

“ना रे बाबा, सांजेचें नुस्ते हाडपाक जाय न्हू, नाजाल्यार म्हाका गांठ जाता.”

ते बाबडे एकामेकाक पळोवन हांसतात.

“म्हळ्यार तुमी नुस्ते खावं जाता तर गे आज?”

तेना मावशीबाय उमेदीन तांका म्हायती दिता.

“आमगेर तशी पध्दतच आसा, पंचमी दीस नुस्ते खावपाकच जाय, नाजाल्यार मागीर पाच दीस नुस्ते खावपाक जायना.”

“आनी नुस्ते हाडलेना जाल्यार?” रिकू मुद्दाम विचारता.

“हाडलेना जाल्यार खारे पूण रानीत, उडोवंक जाय. पुर्वापार चलत आयिल्लीच रीत ती.”

अजाप जावन ज्यांनी आनी रिकू वाटेक लागतात. पंचमिची सांज जावंक तसो मावशीबायचेर बोवाळ पडटा. मार्ग घोवाकडेन पिशवी दिवन बाजारांत धा घोव मागीर काळोख पडलो तसो बाज वचून येवन नुस्त्याची पिशवी फाटल्या द हुमकळ्यता. हेवटेन भुरग्यांच्या आरत भजनांक रंग चडटा, फोग सोपोवपाचो बो पडटा. आनी सांगणे बी करून जालें गणपतीचें विसर्जन करचेखातीर स गणपती घेवन बांयचेर वचपाक वत मावशीबाय गणपती पावोवपाक केन वचना. रातचें तिका पायांकडेन बरें झाळव ओगी पडली-बिडली जाल्यार?

ते परस ती फाटल्या दारांत वता. पिश किंते आसा तें पळ्यता आनी त्या प्रमाणे व काढून वाटटा. नुस्त्याक मोक्ष दिता उ गणपती पावोवन मंडळी घरा येतासर शेगडेर हुमण खतखतता आनी दुसरे शेत तळपाचो आवाज येता. घरांत येत मनशांनी व्हडलो श्वास भितर घेत म्हणटगीर मावशीबायक धन्य धन्य दिस मागीर व्हडलें एक कार्य पार पाडिल्ल्या आनंदांत ती घरभर बोवाळटा. सगळ्य जीब तृप्त करता. गांठी पासून सगळ्य मुक्तताय करता.

अंदू गणपती दवरलो जाल्यार तितल गणपतीची दोन तीन दीस चड सेवा कर मेळटली म्हण व्हनीबाय खूश आसा. तितल पंचमी दीस सगळ्यांची सेवा करपाचे खंडीत उरतले म्हण मावशीबाय चरफड आंगवणेचे बंडल आज्जेकडेन खपले भुरगीं खूश आसात. गणपती दवरलो जालीवेचे किंते करपाचे काय म्हण भुरग्य मम्मी चितूंक पडल्या.

“आतां तुका किंते मनाक येता तशें रे बाबा.” म्हण आजी गणपतीक सद साकडे घालता.

पळोवया किंते जाता तें!

– आशा शनभाग
सादोळशे-काणकोण – गोंय
मो. : ९४०४१४५२३७

हात-पायां वांगडा
उलोवपाची शक्त
वगडावन बशित्त्या
मुथर्याच्या
दोळ्यांत्त्यान दुकांची
दार व्हांकताली.
पिटपिट्यां पातकड्यो
दुकां थारावंक अपेणी
थारताल्यो. द्वनपरां
नर्सी काट्त्यान
जेवणाचो गाडो
धुकलीत जयम्भा
आयलें. द्वारांत्त्यान
पळेत्यार मुथर्याचे
लुंड द्वाराकडेनच
रोट्यून पळेतालें. ताची
ती नदृष्ट पळोवन
जयम्भा मनांत्त्या-
मनांत धुटभट्टालें.

फटींग-फटींग

नेण्टे जयम्भा दुकां व्हांवयत फोट्याचेर हात भोंवडायतालें. 'अम्मा' सोनीचो उलो आयलो. आवयच्या दोळ्यांत्त्यान व्हांवपी दुकांनी सोनी ऊमगलें अम्माक अप्पाची खूब याद येता.

"अम्मा, अप्पाची याद आयली गे? म्हाकाय येता. हांवे तर म्हजे अप्पाक पळेला तोंच ह्या फोटवात." धुवंची उतां आयकून जयम्भा सांवरलें. तेंच अम्मा आनी अप्पाचोय रोल धुवेखातीर जगतालें.

"बाय जे देवाक आवडतात. तांका देव आपलेसरी आपयता. तुजो अप्पाय तसोच. सगल्यांकच आवडालो. घडये देवाकय तोच आवडलो. आनी ताणे ताका आफ्यलो. आमचेर अन्याय जातलो अशें देवान चितले ना. कारण ताका अन्यायाची जाप विचारतलो कोणच ना न्ही?" जयम्भा उल्यलें. धुवेक समादान दिवपाक तें किंतेतरी उल्यतालें. पूण ताका याद जातालो तो.. तो दोस.

सदचेवरी जयम्भा धारावीतले एक झोपडीत आशिललें. जाता तितल्या घाणीमदी नितळसाण दवरपाचो ताचो यत्न चालूच आशिललो. मुथुर्या कामाक गेल्यान दिसभर

झोपडेचे दार बंद करून स्वतःक थंय कोंडून घेंवनच तें जगताले. केन्नाकेन्नाय ताका गांवचो नितळ, सर्गीक सैम येवजतालो. पूण मुथुल्या मोगा सामकार तें सगल्या हेर गजालींक किकोत करताले. अचकीत दनपारचेर हावेळ उठली की रेल्वेस्टेशनाचेर बॉम्बस्फोट आनी फारपेट जाल्या. जयम्माच्या आंगार कांटो शिरशिरलो. ‘‘देवा, अय्यप्पा, मुथुक बरो करून घरा पावय.’’ स म्हयन्याचें पोट घेवन जयम्मा भायर-भितर काढाओडी काडत रावले. तिनसांज जाली तरी मुथु आयलोना. ताचो आवरो उडलो. कसोय तरी धीर करून ताणे एके झोपडेचे दार गडगडायले.

“कौन है?”

“मैंच हुँ जयम्मा.”

“रांड साली. याकुब की सारी कमाई के साथ उसे भी खा गई अब यहाँ क्या करने आई है रंडी?” बडबडत कोणे तरी दार उगडले. युनुसचाचा भरभरून दोन फुलोवपाचे तयारेन भायर सरलो. दारांत मुथुले जयम्मा पळोवन तो निर्शलो.

“माफ करना बेटा. आजा अंदर आजा.”

“चाचा, मुथु अब तक घर नहीं पहुचा. मुझे तो डर है की...”

“आरे बेटा डरना नहीं. मुथुको कुछ नहीं होयगा.”

दुसरे दिसा सकाळी मात जयम्मा सामकेंच पोवशेले. रातभर मुथु आयलो ना. ‘‘अय्यो अय्यप्पा’’ म्हणून तें कळवळले. तरी धीर करून युनुसचाचाक घेवन तें हॉस्पीटलांनी दवरिल्यो बॉडी पळोवपाक भायर सरले. हॉस्पीटलांत ही गर्दी आशिल्ली. जांच्या वळखीच्यांची मडीं मेळिल्लीं ते बाबडे कोसळून रडटाले. जांकां कांयच सुलूस मेळनाशिल्ली ते बाबडे आशेर रावताले. घडये तांचो मनीस खंयतरी जितो आसतलो! थंय मेल्ल्यामर्दी आनी रडतल्यामर्दी हिंदूय आशिल्ले आनी मोयरय आशिल्ले. चाचान एका दोतोराक मुथुचे वर्णन सांगतकीर ताणे दोगांयक्य मळ्यांचे कुडीत

व्हेलीं. दाराआडच्या थंड हवेच्या झोतान जयम्मा कडकडले. दोतोर दाखयतालो, त्या मळ्यांक जयम्मा पळोवन ना अशी तकली हालयताले. अचकीत ताची नदर एके कुडी म्हन्यांतल्या तुटक्या हाताचेर पडली. त्या तुटक्या हाताच्या बोटांतली मुदी तें वळखले. ते मुदयेचेर तमीळ भाशेंत बरयिल्ले मुथु-जया वळखून ताणे आकांत मांडलो. फकत मासांचो गुळो आशिल्ले मुथुचे कुडीक ताणे वेंग मारली. चाचान झोपडपट्टींतल्या हेरांचे मजतीन ती कूड पोतयेंत भरून वस्तेंत हाडली आनी तिचेर निमणे संस्कार केले. चार दिसांनी चाचानच मुथुल्या मरणाचो दाखलो जयम्माक हाडून दिलो.

सरकारी आनी बिगरसरकारी संस्थांचे मजतीन जयम्मा जगताले. ताणे एके चलयेक जल्मय दिलो. अचकीत एक दीस पोश्टमनान एक सरकारी पत्र हाडून ताका दिले. सरकाराकडच्यान बॉम्बस्फोटांत मेल्ल्यांच्या घरच्यांक मजत म्हणून धाडिल्लो एक चेक तातूत आशिल्लो. एका समाजसेवी संस्थेन ताका थळाव्या हॉस्पीटलांत दाईची नोकरी मेळोवन दिली. आनी ताका हो ल्हानसो फ्लॅट घेवंक आर्थिक मजतय दिली. आतां जयम्मा आपल्या पांयार समर्थपणान उंबे जाले.

दीस वताले, म्हयने वताले. वर्साय गेलीं. नाना तरेच्या दुयेसांचे रोगी त्या हॉस्पीटलांत येताले. कांय आपल्या पांयांनी तर कांय बाकीच्यांच्या खांद्यावयल्यान पयस वताले. ताचो वावर सगले हॉस्पीटलभर चलतालो. एक दिसा जनरल वार्डात ते जमीन पुसपाक गेलीं. ताची नदर एक हात-पांय नाशिल्ल्या लुंड मनशाचेर पडली. ताचे फकत दोळे तितले बिटीबिटी हालताले. इतलीच त्या लुंडाची जितेपणाची खूण. जेना तें जमीन पुसत त्या धडा म्हन्यांत पावले तेना ताका त्या चेन्याची वळख पटली शी दिसली. त्या निर्जीव चेन्याचेर मात्शे हांसु शें लिकलिकले आनी तें लुंड आपली मान-तकली आनी हात-पांय

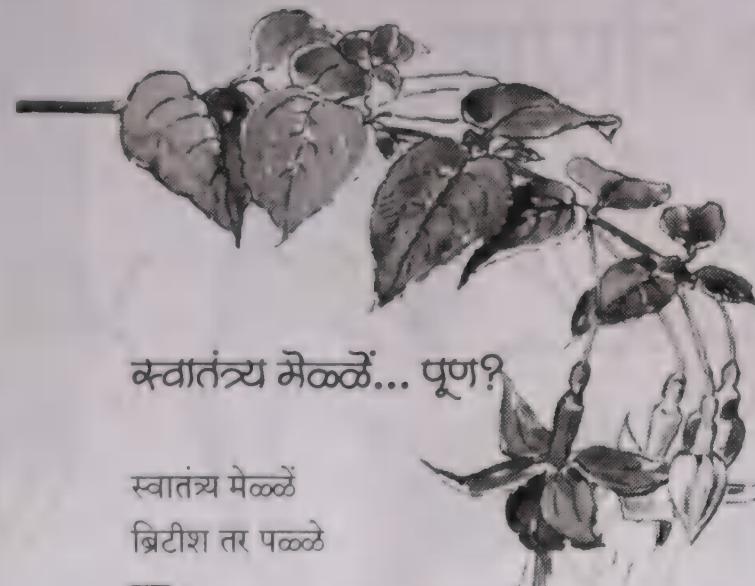
नाशिल्ले धड जोरजोरान हालोवंक ताच्या तोंडांतल्यान मात कांय फुटनाशिल्ले. जयम्मा साप्प भियेले. दखीण ताणे त्या लुंडाच्या चेन्याकडेन हय. वळख पटली. मुथुच तो. जापल्या हातान आपले तोंड धापून अकिळांच थांबयली. वळख दाखोवंक कह्या विचारांच्या झोपाळ्याचेर तधोलताले. हय काय ना? ह्या विआसतना ताचेमुखार चलयेचो! माध्यावेल्या छपराचो आदार, मुथु मरणाची किंमत म्हणून मेळिल्ली शिवीं मुथुयाचो मोग, मोगाचे खीण सगळे झळकले आनी निमणे वेव्हारी न जिखलो. थंडसाणेन उदकाची बालद तें वॉर्डीभायर वचपाक लागले. दरां फाटीं वळून पळेल्यार त्या लुंडाची नदर रोखिल्ली. तें फटाफट भायर गेले.

हात-पायां वांगडा उलोवपाची वगडावन बशिल्ल्या मुथु दोळ्यांतल्यान दुकांची धार व्हांव पिटपिटी पातकड्यो दुकां थारावंक थारताल्यो. दनपरां नसी फाटल्यान जेव्हां गाडो धुकलीत जयम्मा आयले. दारां पळेल्यार मुथुयाचे लुंड दाराकडेनच पळेताले. ताची ती नदर पळोवन जनांतल्या-मनांत घुस्मटाले. नस जेव्हां ताटां वाटत मुथुयासरी पावली. तिंच्या खाटीर दवरून मुथुयाक सारको करपाल लायलो आनी ती एकदम किंलचली.

“आवयस, हो तर केन्नाचो मरून बाबडो.”

तिच्या ह्या उतरांनी जयम्मा थंयच जावन पडले. मुथुची ती नदर जयम्माचेर आरोप करताली.

“फटींग तूं सामके फटींग.”

स्वातंत्र्य मेळळे... पूण?

आमच्या देशांत...
जेन्ना घडटात दुर्घटना
तेना सगळेच जागे जातात
एकदम सुरु जाता राजकारण
आनी बदलता दृश्टीकोण...!
विरोधीपक्ष वार करता
सत्ताधारी पक्षाचे
मंत्री मागीर दितात राजिनामे
टि.व्ही.चेर - पेपरांचेर.. बातम्योच बातम्यो
सगळेच जातात दयेचे पुतळे...
जाहीर जाता मजत
पेपराचेर फोटो...
मागीर थोड्याच दिसांनी
उडिल्लो धुल्ल बसता सकल
सगळेच आपापल्या कामांक
गुल्ल जावन वतात
प्रत्येक वर्साक याद करतात
मेणवाती पेटोवन श्राध..!
दुर्घटना पिडितांची जोरी मात्र
झरत आसतात
सरकारान जाहीर केल्ले मजतीचे
चेक हाडपाक
तेच्या दुकांच्या पावसान
भिजत आसता माती खीण खीण
आमच्या देशांत...!

- उदय नाईक
नगर्णे-काणकोण, गोंय

स्वातंत्र्य मेळळे
ब्रिटीश तर पळळे
पूण...

आतंकवादी जल्मला... तो हांगाच आसा
भ्रष्टाचार मातला... तो हांगाच आसा

स्वातंत्र्य मेळळे
स्वराज्य तर मेळळे
पूण...

म्हारगाय वाडली... ती वचना
बेरोजगारी वाडली... ती सरना

स्वातंत्र्य मेळळे
लोकशाय तर मेळळी
पूण...

लोकसंख्या वाडली... वाडतच आसा
बेमानी वाडली... वाडतच आसा

स्वातंत्र्य मेळळे
ब्रिटिश तर पळळे
इंग्लीश हांगाच आसा... ती वच्ची ना
गरिबी हांगाच आसा... ती वच्ची ना

काजेच्या भळ्यांत

काजेच्या भळ्यांत
दोळे तुज्या दोळ्यांत
वोवळांचो सर
घालून गळ्यांत

सुरंगाचो सडो
मोगन्याचो पुडो
लाजरे पडबिंब
मोगाच्या तळ्यांत

दुकां व्हांवता
कांकणां उलयता
पेपान्याचो सूर
मनाच्या व्हाळ्यांत

हात सुटना
उतर फुटना
दोगांयचो जीव
अन्नाड्या जाळ्यांत

- मेहंदी अनय नायक देसाय

१२वी कॉर्मस,
गोपालनगर,
पर्वरी - गोंय

- इंद्रजीत गणपत घुले
मंगळवेदा, सोलापूर
फोन : ९०२८८४७६२८

दुकांचे महात्म्य

तू तें बोडके झाड शिंप
उदक ना जाल्यार बांय खण
बांय खणुनूय उदक मेळना जाल्यार
तू तुज्या दुकांनी तें शिंप
दुकां येना जाल्यार तू एक काम कर
त्या झाडामुळांत बस
दोळे धाप
आनी तुज्यो सगळ्यो आदल्यो वायट यादी
आठयत चल
दुकां आपशींच,
दोळ्यांतल्यान देवपाक लागतलीं
त्या दुकांनी तू तें झाड शिंप
झाड रोकडेंच पाचवेंचार जातले
चंवरतले.... फुलतले... फळतले
तुज्या दुकांचो परमळ
धाय दिकेन फांकतलो
तुका तुज्या दुकांचे
महात्म्य आपशींच कळतले

कोळफूल

सगळ्यांचे नदरेंतल्यान पयस
खंयतरी रानांत
एका कोनशाक
परमळा एक आगळेंच रानफूल
कोणूच लागीं ताच्या
वचपाक सोदिनांत
परमळांत ताच्या
कुसदटाण भरशिल्ली आसा म्हूण

पोरसांतलीं हेर फुलांय
ताका हांसतात
जल्मापासून आशिल्ल्या
ताच्या ह्या दोशाक लागून
हातूंत ताची बाबड्याची
चूक तरी कशी
देवान दिल्या ताका
जिणूच तशी!

दुख्ख ताकाय जाता
काळजाकय ताच्या किसरां तोपतात
हेर फुलांवरी आपूण
दुसऱ्याक खोस दिना म्हूण
ताकाय मन आसा
ताकाय काळीज आसा
ताचे भितरूय जीव आसा
हें कशे विसरतात
ती पोरसांतलीं फुलां म्हूण

फुलांनो एक पावट
ताचेकडेन मायेन वळून पळयात
ताचे दूख समजून घेयात
जाता जाल्यार तुमचो इल्लो परमळूय
ताचे जिणेंत ओतून पळयात

मागीर ताचो खोशयेन फुटिल्लो
हांसो पयसावतलो
जिणेक लागिल्लो दाग आपसूक
त्यावेळार फुटटलो नवो चंवर
तुमच्या मोगाक लागून

- संतोषी कोळ

राधा पार्क, ए.फ-

बामण वाडो, शिवोले बार्डेस, गों

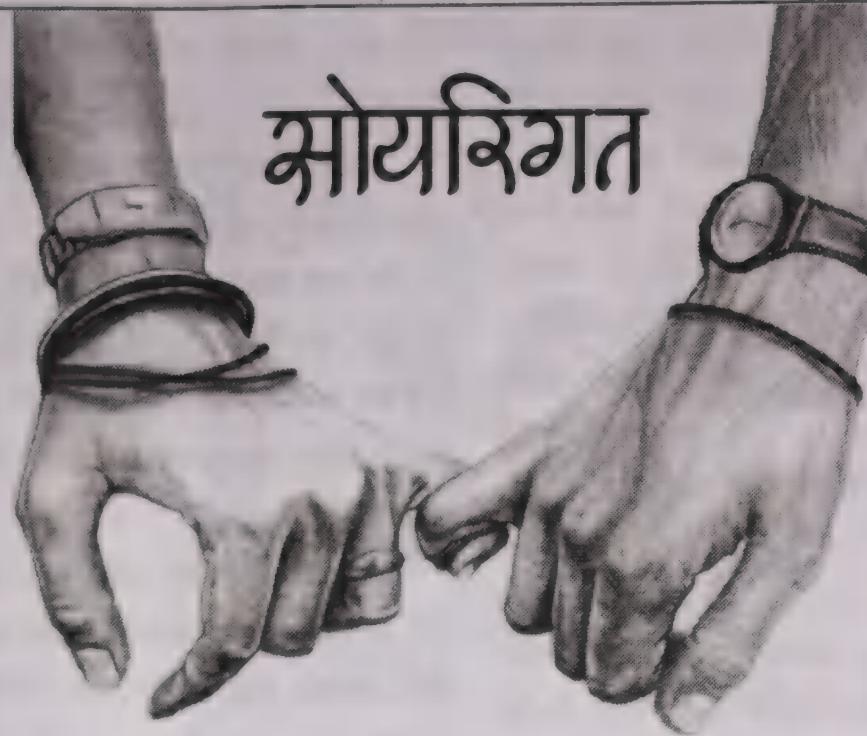

- आर. रामनाथ

एम-ओ-६,
गोवा हाऊजीग बोर्ड,
कुर्टी - फोंडा, गोंय.

— गुरुदास मधुसुदन शेणवी नावेलकार
ओरेल, असोलणे,
साश्टी-गांंय.

मोयविगत

म्हाका एक सोयरिगत आयली. हय. जेन्ना एखाद्यो त्रयस्त सोयरिगत घेवन येतालो तेन्नाची गजाल. ह्या त्रयस्ताक 'मदलो म्हालो' लेगीत म्हणटाले. पूण आपले भितर. ताच्या तोंडार न्हय. व्हंकले-न्हवन्याचे बरें जालें जाल्यार 'मदल्या म्हाल्याक' विसरले. नाजाल्यार सगळे पाप ताच्या बोडार! सोड. आतां चल्येच्यो सोयरिगती येवप म्हळ्यार एक तर ती सामकी शामळू ना जाल्यार अबरगत! आतांच्यो चलयो भायले-भायर जुळोवन घेतात आनी आपल्याल्या 'ताका' घरा हाडून आवय-बापाय म्हळ्यांत उबो करतात. 'मम्मी-डॅडी, हो म्हजो घोव!' जालें! मम्मीची जागच्या जाग्यार 'मम्मी' आनी डॅडी जंयचे थंय डॅड!

म्हाका सोयरिगत आयिल्ली तेन्ना अशो गजाली खंयूय चुकून एक! अशा चलयांक आमी फॉव्हार्ड म्हणटाले. पूण त्यो लेगीत आपल्या 'मोगी'क घरा आपय नासल्यो. हळूच घरांतलो रंग-प्रसंग पळोवन आवय-बापायच्या कानार आपलें कर्तूब घालताल्यो. बापूय मागीर बारिकसाणेन खबर काडटालो आनी हय किंवा ना इतलेंच समंगतालो. हय म्हणले जाल्यार आनंदी आनंद. आनी ना म्हणले जाल्यार अपसरण. चली खंयतरी उजळ्य म्हणसर घरांत! मागीर तिणे जनेलांत बसून फिल्मीस्टायलीन म्हणप 'ओ मैने प्यार किया, क्या जुल्म किया...'

तर म्हाका आयिल्ले सोयरिगती संबंदी सांगतालो. चल्येच्या नक्षत्रा वांगडा तिचो फोटोय आसलो. फोटोत पळेल्यार चली नखेत्र कशी! म्हाका अजाप! अशो नखेत्र कशें चली, आनी म्हाका सोयरिगत! मनांत उमळशीक जाली, पळोवंया तरी कशी आसा ती? पूण ताका कशें आनी खंय पळोवचेले? हॉटेलांत च्या क आपोवचेले? नाका रे बाबा. हॉटेलांत आपयले म्हणूनच म्हज्या नांवान शंख मारतले. म्हणटकच म्हळे आनीक कसलीय मांडणी करुया. चल्येच्या नक्षत्रा वांगडा एक फोल आसली. तिचेर तिची म्हायती आसली.

नांव : कु. सुरेखा राजन वाबगांवकार

जन्म : १५ ऑगस्ट १९४७

उंची : ५ फूट ७ इंच

शिक्षण : बि. ए.

वेवसाय : नोकरी - स्टेटफोर्ड इंटरनेशनल बँक, मडगांव शाखा.

नांव सुरेख, दिसता नखेत्र कशी, जल्म भारताच्या स्वातंत्र्या दिसा - म्हजे स्वातंत्र्य ना करूक म्हजे जिणेत येवंक सोदपी - 'नारायण बँकेत' काम करता? नारायण बँक म्हळ्यार दिवाळें काडपी बँक न्हय तर दुसऱ्यांक दिवाळें काढूक लावपी धंदयाची नदर दवरून

आयिल्ली मल्टीनेशनल बँक. असले बँकेत काम करपी मनीस कसले आसतले काय? म्हजे विचार चक्र चालू! खाश्ट आसूक कुस्तार. कित्याक काय म्हूण विचारा. किते आसता? जेन्ना दुसऱ्यांक दिवाळें काढूक लायता, तेन्ना थंय गोड गोड उलोवपी मनीस जाय. हांयस दाखोवन गरयेक फारावपाची तांक आशिल्लो मनीस तांकां जाय आसतलो. असल्यांक हांव 'साखरे सुरी' म्हणां. गोड गोड उलोवन कळनासतना गळो कापपी! असलीच साखरे सुरी आसतली ही! पळोवया तरी- म्हणून भायर सरलो. बँकेचे नांव, चल्येचे नांव सारके पाठ केले आनी गेलो मडगांवा. हाका ताका विचारून सांपडली एकदांची बँक. पळेत जाल्यार बँकेत वचूक सात आठ सोपणा - सगळीं सामकीं चकचकीत - सामके आपले तोंड तातूत पळे - जणूकाय, आमच्या नारायण बँकेत येतलो जाल्यार, तुजें तोंड पळे, तांक पळे आनी यो. - अशेंच मुचयता. भीत भीत सपणा चडलो, दरवटच्याकडेन पावत जाल्यार तो लेगीत अवाढव्य - व्हडले हारशे-पारदर्शक. पूण भायल्या उजवाडाक लागून भितरले काय दिसना, फकत आपलेंच रूप तातूत दिसता -

परत म्हाका येदोळचोच भास जालो. तितल्यान दारांत आशिल्या गुरुख्यान खडक करून सलाम ठोकलो आनी दार उगडले - म्हज्या काळजांत कच्च जाले. तसोच भितर घुसले आनी भितर नदर मारली. बापरे! भितरूय सामके चकचकीत - पूण हें कितें? ही बँक काय मिनेराचें ऑफिस? भितर सगळी एसी. एक एकलो टाय लावन एकाएका टेबलार बसला आनी तांच्या सामकार बोकडे बसल्यात. तितल्यान तें नखेत्र लिक्क जाले. फायलीत तकली घालून बशिल्ले. मुखार कोण्ण बोकडो नासलो. मनांत विचार आयलो. हांव तर ताका पळोवपाक आयलां. कितेय तरी निमित्य करून ताचे मुखामळ सारके पळोवंक जाय, कशें उल्यता तें कळूंक जाय, कितें करूया? चल, हांवूय बी बोकडो जातां. अँकावंट उगतो करूया - अशें चिंतून ताच्या सामकार बसलो. ताच्या मेजार ताच्या नांवाची पाटी आसली आनी गळ्यांत रेबीन आनी ताची ओळख दाखोवपी तकटो. ताणे तकली वयर काढून म्हजेकडेन पळेले. स्मार्ट दिसले - तोंडार एक वेगळेंच तेज दिसले. तुमकां सांगतां, हें चली आतांच्या तेंपार जाल्यार, अशें सोयरीगतीक उरचें नासले. कोणूय बि.ए.-एम.ए. करपी नाजाल्यार बँकेतलोच मॅनेजर ताका उखलून व्हरून आपल्या बापाय फुड्यांत उवें करतलो आसलो, 'डॅडी, ही म्हजी बायल!'

तर ते चलयेन तकली वयर करून म्हळे, "गूड मॉर्निंग.. वॉट कॅन आय दू फॉर यू?"

मंजूळ, पुजेची कीणी तीणी घांट वाजिल्ले भशेन! आवाजान कान सुखावले.

"आंड, हां. अँकावंट उक्तो करचो आसलो."

"कसलो?"

"म्हणजे?" हांव गोंदळलो.

"सेव्हींग काय करंट? काय टर्म डॅपोझीट?" ताणे हांसून विचारले.

"हांड, हयी. बरोबर. सेव्हींग बँक अँकावंट."

"हें फॉर्म भरून दियात. आतांच यस्. बी. अँकावंट ओपन करूया."

तीन-चार पानांचे तें फॉर्म पळोवन हांव गोंदळलो. खंय कितें बरोवंचे तें समजना जाले. फॉर्म परत ताचेकडेन दिवन म्हळे, "रागार जाव नाका. म्हाका हें कांयच समजना. मातशें तुवेंच भरल्यार बरें."

"सारी. फॉर्म तुमच्याच अक्षरान भरचेलो. तुमी हीं पळे हीं इन्स्ट्रक्शनां वाचात आनी भरात. सामके सोरें. आनी तुमचे ओळखी खातीर ह्यो गजाली जाय. बँके च्या ओळखीच्या मनशाची हांगां निशाणी घेयात." ताणे थंडसाणेन पूण खर आवाजान सांगले. आनी म्हजी बोलती बंद केली. खरें म्हणल्यार म्हाका ताचे अक्षर पळोवंक जाय आसले. पूण ताणे ती संदच दिली ना.

दुसरे दीस तें फॉर्म भरून हांव परत ताचे लागीं गेलों. फॉर्मचेर ताणे बारिकसाणेन नदर मारली आनी सांगले, "हांगां कोणायचेय इन्ट्रॉडक्शन जाय."

"कोणायचे म्हणचे?" म्हाका कळूंक नाशिल्ले भशेन म्हळे.

"कोणायचे म्हणल्यार जाका बँक वळखता अशा मनशाची निशाणी घेयात."

"जाल्यार तुमीच करात. हांव हांगा कोणाकूच वळखना."

"सारी सर. बँकेचे मनीस इंट्रॉडक्शन करूंक शकना. जो मनीस बँकेचो अँकावंट होल्डर आसा, अशा मनशाची निशाणी घेवंची." ताणे स्पश्ट केले. तितल्यान सचिवाल्यांत काम करपी एक व्हड अधिकारी भितर सरलो. म्हाका पळेल्या बरोबर तो म्हजे म्हन्यांत आयलो आनी म्हाका हटकिलो. म्हजी खबर घेतली. हांवें मागीर तांकां म्हजे

फॉर्मचेर निशाणी करचेली विनवणी केली ताणी व्हडा खोशयेन निशाणी करून आपां ओळख बरयली. येद्या व्हड मनशान सह म्हाका इन्ट्रॉडक्शन दिल्ले पळोवन ते चल बेगोबेग फुडल्यो फार्मालिदादी रोखड्योच कर म्हाका पासबूक दिलो.

दोन्यू दीस जरी हांव ताच्या म्हन्यांत गेती, ताका संशय आयलोना. ताची सोयर्ह जाचेकडेन गेल्या तोच हांव म्हणपाचे ताच खबर ना शें दिसता. एक दीस पणजे, दोन दिवांपरांत, सांजेचो वचपाक भायर सरलों. बर्शी गर्दी आसली. कुट्ठाळे देवंवन फेरीकडेन वत फाटल्यान बँककार चली दिसले. हय फेत्या काळार फेरी बोटी चलताल्यो. बशींतल्यार गडगडीत देवंचेले आनी धांवून फेरीबोट धरचेली. एक फेरीबोट चुकली जाल्यात तितलोच वेळ जाता. सुरु जाल्ले फेरीबोट उडी मारली म्हणून जायना, पलतडीं पावतक परत फुडे वचपी बशीर उडी मारून सीटी घालून घेवंक जाय आशिल्ले. पूण आय म्हाका घाई नाशिल्ली. म्हणून हांव सुशेग चलतालो. फाटल्यान पळेल्यार तें मांवांताले. हांव दिसल्या बरोबर मातशें थबक आनी परत म्हाका पळेत फेरीकडेन बेगीबेगी पावलां मारीत रावले. कदाचीत ताका हांव कोण तो कळळां आसतलें म्हून तोच हांव काय म्हून तेळटालें आसतलें! हांवें तांचे बँकें वचून खातें उगडपा निमतान ताका पळेले आनी त्या दिसा म्हजी पसंती तांच्या घरच्यांव कळयल्ली. पूण फाटल्यान पळेत वत म्हणल्यार फेरीबोटीकडेन पावपा सोडून सरत्नंयत कपाळमोक्ष जावपाचे. हांवें धावन वचून ताका घट्ट हाताक धरलें आनी म्हळे, "बागो, कितें? जीव दिता? जाय तो म्हाका!"

ते बराबर तें खुळ्ल करून गोड हांसले.

- रमेश भगवंत बेलुस्कार
पालं, शिरदोन - गोंय.
मो.: ९४२०६८४६९

झुकती घटा गाती हवा सपने जगाए ?

दोंगर उंचांचेर पाच पाच ही सालंकृत जाल्या
चिप्प ओल्या दडकांनीं तिका आकर्शक केल्या
पांयां पौंदची माती जाल्या हरयाळी लुसलुशीत
पानांवयल्या थेंबां थेंबां सूर्यकिरण घसघसशीत

हीं उतरां अशीं कित्याक अशे तरेन एकठांय जायत वयता तें कळना.
माची अवस्थाच अशे अळंग लयेत येता. आनी आपल्याक जाय तें
जे लिखणेतल्यान बरोवन घेता. मागीर हांवूय ह्या विशयाचेर विशेश
तपाक वचना कारण मनाच्या विश्वात दंवलों की थंयच्या आमका
बर नासलेल्या नेमांक लागून त्या सगळ्यांचो अर्थ कसो लावप तें कळना.
गा तें मन भुल्यणे आसता हातूत मात लेगीत दुभाव ना.

श्रावण येता

मनात आता

जावन हरव रांगोळी

गगन बतां

दडक गितां

भरता आनंदान झोळी

अशीं उतरां आपाप मनांत घोळत येतात. श्रावण असो थोडोसो
ोळखिच्या साहित्याकडल्यान आमच्या मनांत फुलंक लागता. हांव
मच्या अशे म्हण्टां तेना तो जांकां जांकां ह्या पावसाचो सहज संसर्ग
वन वयता तांच्या मनात तो अशे तरेन सहज उदेवन येवंक लागता.

पावस हो जसो निसर्गीक तशेंच मन हेंय निसर्गीक. हीं दोंगांय
कामेकांक मेळटा तेना कितें अजाप जायत सांगूं नजो. म्हाकां एका
गाली गाण्याची याद जाता. कोणे हें गीत बरयलों हें मात म्हाकां खबर
. पूण हें गीत आयकलें आनी हांव ह्या गितार सामको पिसो जालों.
उरण ह्या गिताच्यो ओळीच अशो ओडलायण्यो जाल्या.

टापूर दुपूर शारा दुपूर नुपूर बाजाय के

जेनो एक काजला मेये

काजोल काजोल मेघेर आँचोल शुधुई उडाय के

जेनो एक काजला मेये

प्रत्येक भाशेंत आपापल्या उतरांची एक गोडी आसता ती हांगा
येवंक गावता. ही भास बंगाली. कोंकणी भाशेवरी गोड. हे कवितेचो
अणकार :

झरझरझर दनपारभर

नुपूर वाजय कोण...

जशी एक काजळी चली...

काजळ काजळ कुपाळ पदर

असो सळसळाय कोण...

जशी एक काजळी चली...

हीं उतरां कशीं येतात तें मात म्हाकां केन्नाच कळना. तशीं उतरां
आमचे भाशेंत तयारूच आसतात. पूण कांय जाणांक ही सदची उतरावळ
नाका आसता. तें उतरांक नवी झळाळी आनी नवी अर्थकव्या दितात.
देखून ही उतरावळ्य म्हाका वेगळेच तरेन जाणवली. ‘झरझर दनपारभर
नुपूर कोण वाजयता’ ह्या उतरांतल्यान अचळय जाणवत वयता ती तरुणायेची
नवी, स्वप्नील आनी गोड, रसाळ भावाव्यक्ती. पावस ही गजाल मनशाचे
जिणेत क्रांतिकारक बदल घडोवन हाडटा. पयल्या पावसात नाचपाखार्तार
ल्हान भुरगीं इतलीं उताबीळ कित्याक जातात तें मातशें निर्खिल्यार आपशींच
उकतें जाता. एक पोने गीत आजून ल्हान भुरगीं गायतात तें आयकूक
येता.

यो रे यो रे पावसा

तुकां दितां पयसा

पावस आयलो मोट्रो

पयसो जालो खोट्रो

अशे तरेन ल्हान ल्हान भुरगीं पावसाक फटयतना दिसतात. ख्वें म्हटल्यार
तांकां पावसाक फटोवपाचें नासता. पूण तांचेकडेन हें एकूच गीत. आनीक
दुसरी गीतां तांचेकडे नाच्च.

यो रे यो रे पावसा
तुका नाका पवसा
हड्डे पलतडीं व्हर
है स्सा है स्सा

ह्या लोकगीतात्मक बालकवितेक एक बरो ताल तर आसाच, पूण पावसांतूय आपलीं व्हडीं बरे तरेन पलतडीन पावर्चीं अशी एक सुंदर विचार संगती आसा. भुर्गीं तर पावसा दिसांनी आपलीं व्हडीं उदकांत सोडून सदांच पलतडीं पावपाची वाट पळ्यत आसतात. तरें हें लोकगीत न्हय. लोकगीताक जाय आसलेले सगळे घटक आमकां हांगसर पळोवपाक मेळटा. हातूंत आसलेली पावसाची ओड म्हत्वाची आसा हातूंत दुभाव ना.

आमच्या लोकगीतांनी भुरग्यांचीं गीतां खूब आसात पूण नव्या जगांतल्या भुरग्यांक नव्यो विधायक जाणिवो दिवपाचें काम करपी रचनांचो अभाव आसा हीय तितलीच खरी खबर आसा. कोणे तरी हें काम आपल्याच मालवजार करपाची गरज आसता. कारण ज्यो संस्था भाशेच्या कार्याक ओंपलेल्यो आसतात ताणी सातत्यान बरें बरोवपी साहित्यिकांक तांकां जाय तसले प्रोजेक्ट करपाक दिवपाक जाय. जाका लागून मौलिक साहित्य प्रकार आपाप निर्माण जावन येतले. सृजनशील लेखकांकडल्यान बरें साहित्य कशें भायर काढूक येत हाचेर विचार जावंक जाय. आयज संस्थांकडें पयसो आसा पूण फावोशें काम करून घेवपाची बुदवंतकाय दिश्टी पडना.

पावसाचें अस्तित्व मनशाक अंतरांतल्यान हालयता. पावस किंतें फकत भायरच पडना. तो आमच्या अंतरांत आनी अंतर्मनात एकसारको झडत आसता. ह्या पावसाचो अंश आमच्या आंगांत खिणा खिणाक सळसळत आसता. पूण ताची जाणीव आमकां नासता. उदक हो घटक ह्या संवसारांत अशे तरेन एकरूप जाल्लो आसा की सैमान निर्मिल्ले जण एके वस्तीत उदक आसा. जमनींत तर उदक आसाच. झाडांपेडांनी तर उदकूच उदक. आमकां खबर आसा की घणघट खडपांकूय झन्यांचे पाझर फुटटात. आनी संवसारांतलो एकूय जीव उदकाबगर अस्तित्वाक येवंक ना हेंच सत आसू येता. देखुनूच पावस शिरशिरूंक लागतांच आमच्या आंगांतलें उदक अंतरांतल्यान शिरशिरूंक लागता. माणकुल्यांक तर एक अनामिक हुरहूर आसता ह्या मळबांतल्यान झडत येवपी पावसाविशी. वारोय येता ह्या पावसावांगडा मिरोवपाक येता. जमीन, वारो, मळब, उजवाड आनी उदक म्हटल्यार पावस अशा पांच पंचिश्टांच्या सांगातान नाचपाचो उत्सव मनोवपाचो हो खीण त्या माणकुल्या भुरग्यांतलें जीव-सैम मनशान निर्मिल्ल्या आपल्या कल्पनांच्या चौकटींतल्यान आरातून पारातून बांदलेल्या घरांत कशें रावूक शकत? तें आपशींच भायर येता आनी पावसावांगडा किरोवंक लागता. आनी हीं भुर्गीं पावसांत सैमिक संगीताच्या तालार नाचता तें पळोवप हो तर सौंदर्य दर्शनाचो एक उत्तम योगायोग म्हणचो पडल्लो. शिवाच्या आदिम तांडव नृत्याची बैठकूय अशाच तरेच्या शिशुनृत्यांत दडलेली आसपाचीच चड शक्यताय आसा. शिवाक नागेश अशेंय नांव आसा. नागेश म्हटल्यार नागाचो ईश वा नागेश म्हटल्यार नगांचो ईश. नग म्हणचे पर्वत. म्हणून ताका आनी एक नांव आसा. नगाधिराज. भारतीय लोकांची श्रावण म्हयन्यांतली सर्पपूजा आनी शिवान आपल्या मस्तकार मिरोवपाखातीर आपणायल्लें चिन्ह म्हटल्यार सोरोप. एक पावट हांवें एके फुगडेंत आयकल्लें.

कशी करू
कशी करू
लिंगाची पुजा हो
नागाची पुजा

श्रावणांतली नागाची पुजा आनी ह्या लोकगितांतली नागा हातूंत फरक करपाची गरज ना. पूण ह्या उतरांतल्यान भायर सरता समुहाच्या मनांत खोल रुजलेल्या सार्वजनीक जाणिवांच्या मुल्य हांगा लिंग आनी नाग हातूंलें साम्य व्यक्त जाता काय पर्वतपुरीस वा न्हांच्या चिन्हांचे उदात्तीकरण जाता तें पळ्यात. काय दोन्यु ग अविश्करण हांगा जाता? लोकगितांनी लोकमनाचें मर्मूच अचळ जाता. हें सगळे खूबच जटिल वा कोंपलेक्स आसू येता. शिवलिं नाग हांच्या माध्यमांतल्यान कितल्योशोच गजाली व्यक्त जायत श्रावणांतल्या पावसावांगडा येतलो हो समाज मनाचो हुंकारूय म्हाव हेरांकूय जे हाचे अभ्यासक आसतात तांकां खूब केलोवन व्यत बराबरूच कितलीशींच नवीं जनेलां उक्तीं करून व्यता.

याद आयली म्हण कृशणाची, पावस घोग्यानी घे पडले

साळीकसंवळ्या पावलांनी घे, श्रावण झिरझिर झडले

म्हाका हांगा साळीक संवळ्या पांवलांनीय झडपी श्रावणाचें अनवळखी दर्शन जाता. ताचीं साळीक संवळीं पांवलां हांव जेन करतां तें ताचें दर्शन कितलें सुंदर आसा ताची जाणीव जाता. साहित्य नदरेकूय हें सामकें नवें आसा. आनी एकूण गजलेच्या सं नवें आसा. आनी हो पावसूय असो की जो कृशणाचे यादीन झडटा. म कृशण जन्माचे यादीन झडटा. तो झडटा आनी श्रावण पावस जाता. पावसाचे धारेच्या पावलांचो रंग कितलो सुंदर आसतलो? मात्स्य पळोवया! हरशींच धार तर सामकी नितळ आनी आरपार, पारदर्शी अ आनी जिचें आंग अशें पारदर्शी आसा तिचीं पांवलां कशीं आर आतां सांगा, आसा काय ना ही कोंकणी कवितेन भारतीय कवितेक नूतन प्रतिमा? आनी ही प्रतिमा घेवन येता तो श्रावण. ह्या श्रावणाचें अशें वेगळे तरेन जाणवत व्यता आनी मागीर तो कविता रुपान झ जाता.

म्हाका पावस आनी उदक आनी श्रावण हातूंत वेगळेपण जा

नदी नारे ना जाओ शाम पैंया पडू

अशें म्हणून कृशणाची आवय ताका पराथता तेना आमचे मुख जाता तो न्हयच्या पाण्याचो पाट. हांतल्यान उबो जाता तो अ मोग, आवयची लक्तुबाय आनी कृशणाचीय. ह्या उदकावयली माय आमीय मस्तील्या पाण्याची याद. अशा वेळार आपशींच याद ज

रिम झिम पाऊस पडे सारखा

यमुनेला ही पूर चढे

पाणीच पाणी चहुकडे

ग बाई गेला मोहन कुणीकडे ह्या गाण्याची.

कृशणाचो हो रिम झिम पावस मोग, उदक मोग तसो सवन भारत मनांत सामको संवकळीचो आनी जावो जावो जावोसो. भारतांतल्या ते कृशण हो एक असो देव जाका उदकाचो मोग चड. ताका यमुनेच्या उ किरोवपाक आवडटा. तेंय बी राधे वांगडा, गौळणी वांगडा. मनश

कसहज प्रवृत्ती आसा ताका सामकी लागीं अशी ही वृत्ती. देखून ही कृष्णाची व्यक्तिरेखा आमका चढ लागींचीशी दिसता. आता हेच पठ्यात नी वयल्या उतरांनी श्रावण हेच उतरा ना. पूण ताची गरज ना. रिम झिम ह्या उतरांनीच तें काम करून दवरलां. श्रावण हो अशे तरेन आमच्या मनांत प्रानी साहित्यांत आपाप येता.

हिंदी साहित्यांत अस्तुरी आपल्या मोगाक उक्तेपणान खेळ्यतना दिसता. ती आपल्या मनाचे भाव सहज उतरांनी व्यक्त करता. हिंदी लोकसाहित्यांत आमका वयले वयर पठोवपाक मेळटा.

कैसे खेलन जैबो सावन में कर्जारिया
बदरिया घर आई ननदी
तुम तो जात अकेली कौनो संग न सहेली
कान्हा रोक लैहे तोहरी डगरिया
बदरिया घर आई ननदी

ह्या गितांतली भावज आपले नण्डेक चतरायता की ह्या श्रावणांत ती कंजरी गावपाक आनी खेळपाक वयता, पूण भायर तर पावस दाटून आयला. पण्डे तू कशी वयतली? ते भायर तू एकटीच वयता. वांगडाय कोण ना. वाटेक तुकां कान्हा आडयतलो. भावजयेचीं उतरा आयकून अशें दिसता की भावजयेन हें सगळे पयलीं भोगलां म्हण ती हें सगळे इतल्या स्पृश्यपणान सांगूक शकता. नण्डेचेर हो प्रसंग येवंचो न्यु अशें तिका दिसता. श्रावण आनी कृश्ण नाट्याचें मुख्य पात्र आसा. झोपाळ्याचेर बसून गायत गायत गायत अस्तुर्यो आपले मन मोकळे करतात. श्रावणांतल्या ह्या झोपाळ्यार गांवच्या गीतांक कंजरी म्हणटात.

हांगासर कैसे खेलन जैबो सावन में कर्जरिया अशें म्हटलां. उत्तर भारतांत श्रावण म्हयन्यांत व्हडले व्हडले झोपाळे बांदतात आनी चलयो, सवाशिणी बायलो, नव्यो व्हंकलो झोपाळ्यार बसून धोलत गाणीं म्हणटात. श्रावण म्हयन्यांत तरा तरांचे सण उत्सव आसतात. कामा निमतान जेना घरकर भायर आसता तेना ह्या सणावेळार अस्तुरेक घरकाराची याद जावन ती सामकी निहळटा. माणीर ती आपल्या काळजाचे उलास आपले लागशिल्ले इश्टिणीक सांगता वा सरळ आपल्या घरकाराकूच सांगता. कांय दिसां पयलीं हांव श्रवणांतच गुरुगुजपूर नावाच्या उत्तर प्रदेशांतल्या एका गांवांत पावलों. रायबरेली ते गुरुगुजपूर म्हटल्यार मर्दीं पांच स गांव लागतात. थय आंब्यांक वा कळूलिंबांच्या झाडांक बांदलेले झोपाळे पल्यले. कांय झोपाळ्याचेर चलयो बायलो धोलतानाय पल्यल्यो. रायबरेली परततना एका झोपाळ्याकडे भांगार पिंजर भल्लेली एक मोन्यानी उबी आसलेली अस्तुरी पल्यली. पावस नासलो पूण पावस अर्दवरा पयलीं झाडून गेल्लो. पूण हांगासर आता ही सगळी दडक तिच्या दोल्यांत उबी जालली.

झिरझिर बरसे सावनी आँखियाँ
साँवरिया घर आ....
तेरे संग सब रंग बसंती
तुझ बिन सब सुखा

हांगासरली प्रिया आपल्या घरकाराकूच हें गाराणे सांगता. तिचीं दुकांच श्रावण जाला. कारण तिचो सांवरियाच तिच्या फुड्यांत ना. ताका लागून तिचे सगळे बसंती रंग फुलतात. पूण तोच ना जाल्या कारणान तिची सगळी जीण सुकी जाल्या. एके वर्टन श्रावण आनंदाच्यो धारो घेवन येता जाल्यार दुसरे वटेन आपलो वांगड ना जाल्यार होच श्रावण दूख देणो जाता.

अजहूं न आए बालमा
सावन बीता जाए

ह्याय गितांत आमकां अस्तुरेचें दुःख पठोवपाक मेळटा. हिंदीत श्रावण जसो उमेदिच्या धारांनी झडटा तसोच तो अस्तुरेच्या मनांतल्या दुकांनीय झडटा. सावन के झूले पडे... तुम चले आओ हे काळीज कातरून वचपी तळमळे आमकां वगीच भावनांत! आँचल न छोडे मेरा / पागल हुई है पवन / अब क्या करूं मैं जतन / धडके जिया जैसे पंछी उडे हो भावनांचो कल्लोळ लता मंगेशकरान आपल्या संवेदनशील आवाजान सामको जिवंत करून सोडला. फिशाल गायका कडेंच अशें शब्दांक जिवंत करपाचें सामर्थ्य आसता.

म्हाका हे वेळार याद जाता ती आमच्या विश्वकवींची, टागोरांची. पावसाचेर तांच्यो घे म्हण कविता आसात. पूण

पागला हाऊवार बादोल दिने
पागोल आमार मोन जेगे उठे
चेनाशोनार कोनो बाझी
जेखाने पांथ नाई नाई रे
शेखाने अकारांने जाय छुटे

टागोर म्हणटात की मळब कुपांनी भल्लां, वाच्याक पिशें लागलां, आपलेय पिशें मन जागें जालां आनी तें जाची बळख ना पाळख अशे सुवातेर जंय वचपाक रस्तो लेगीत ना थयं कांयच कारण नासतना वचूक सुटलां. पावसाच्या धुंदीच्या परिणामान जातली मनाची अवस्था कवीन अचल्य आपल्या फाबो त्याच उतरांनी व्यक्त केल्या.

झुकती घटा गाती हवा सपने जगाए
नन्हा सा दिल मेरा मचल मचल जाए
महके हुए बहके हुए मस्त नजारे
निखरे हुए बिखरे हुए रंग के धारे
आज गगन हो के मगन हमको बुलाए
नन्हासा दिल मेरा मचल मचल जाए

हें गीत साहिराचें. तशें तें धूल का फूल ह्या फिल्मांतलें आसा. पूण हें गीत आयकतां आयकतां आमी पावसाळ्या आसमांत पावतात. गडद काळीं कुपां, सामकीं तुमचे लागीं येवपी, मनाचेर जादू करपी सैम आनी रावून रावून येवपी पावसाच्यो दडको तशेंच सांगाताक आसलेलें जुवानपण वा हे जिणेक जुवानपण दिवपी पावस. हें सगळे स्वर्गीय आसता. हांवें जुल्यच्या म्हयन्यांत हिमालयाच्या वाटारांत ह्या झुकती घटांचो गाती हवांचो अणभव सतत झडत वयतल्या दडकांनी एक पावट घेतला. ताका लागून ही पावसाळी उतरावळ सदांच ओऱून घेता.

पावस वा श्रावण हे जिणेंतच आमकां स्वर्गीय आनंद दिता. बाकीबाब हें पर्जन्य धन सामको मनमुराद जगला. म्हाका तांची एक मराठी कविता याद जाता.

घन लवला रे घन लवला
क्षणभर श्रावण म्ब्रवला रे
जरतारांचा फुलून मांडव
बनल जिवींचा निवला रे

श्रावण हो मनशाचे जिणेंतलो एक अमृतानुभव. जाका तो सांपडलो तो अमर्त्य जालो अशेंच म्हणपाक जाय. काणण पावसांत ताका हांगाच, हेच धरतीर स्वर्ग पठोवांक गावता. पावसूच आमची जीण परिपूर्ण करता.

बिहार सप्टेंबर ११

आडवे

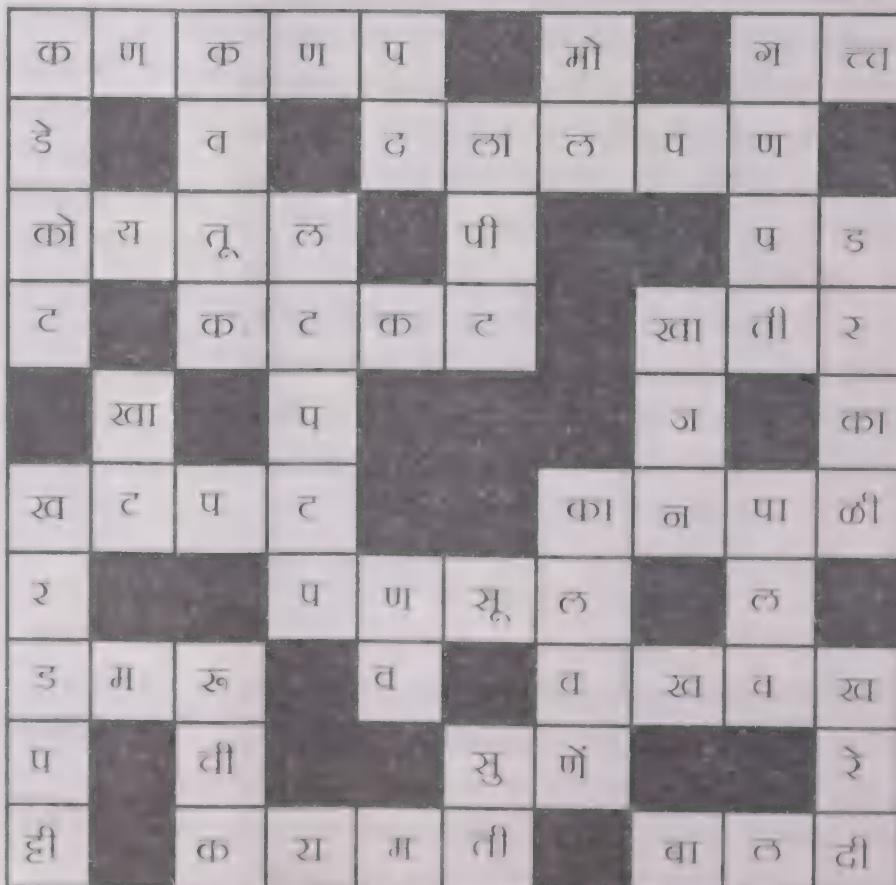
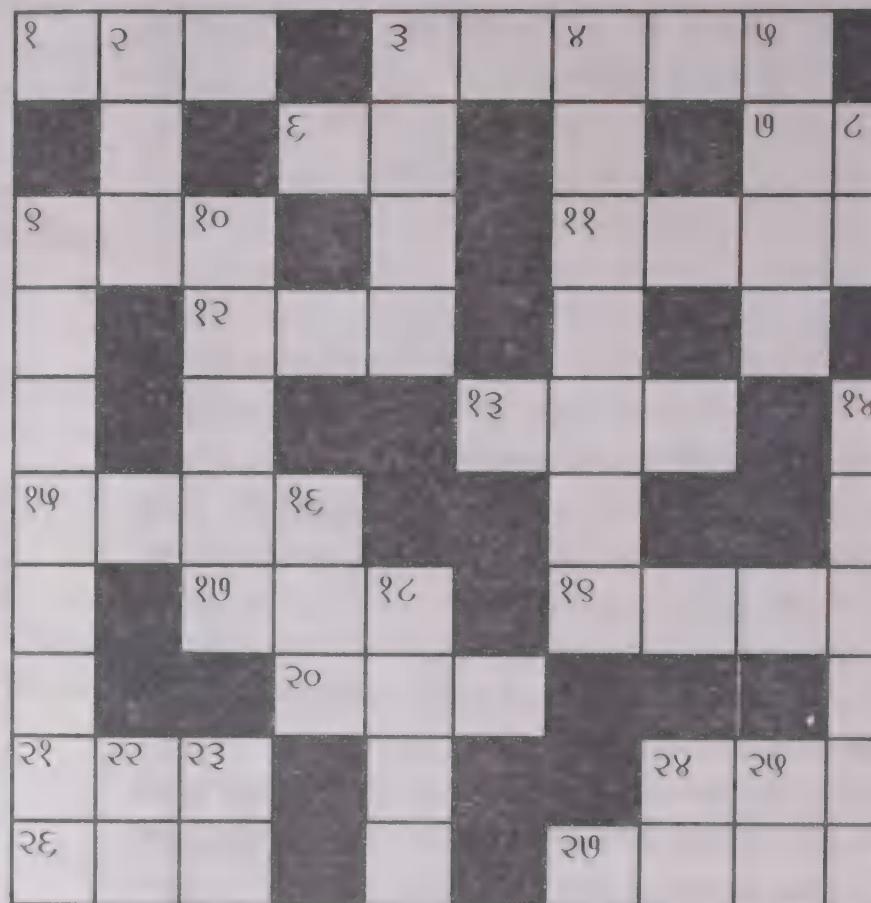
१. फटिंगपण, नाडपण
३. गणेश, गणपती
६. गुरवारपणांतले पोटांतले भुग्गे
७. लक्ष्मी
९. कानांत हुमकळावपाचो भांगराचो दागिनो
११. काकुक्कट, मोग-माया
१२. उंच सुवातेर वसयल्ले शेत
१३. आर्य वंशाचो न्हय तो
१५. भायरावप, भायर दवगप
१७. दुकान
१९. वायट कर्मचे फळ, नशिबांतलो भोग
२०. उबार कांठ नाशिल्लो थाळो
२१. भावाची बायल
२४. नटप, भेस करप
२५. मोडण, वळसो
२६. गणेश, मंगलमूर्ती

उ बे

२. काकय, गोडाचो पंक
३. देवाची म्हर्त बसयल्ली देवळांतली भितरली कूड
४. अष्टविनायकां मदलो एक गणपती
५. मोवसाण
८. मोग वा दुडवां गांठ
९. व्हडलेंशी नातें नासून सोयरे म्हणून मिरोवपी
१०. हुमकळप
१४. रांजणगांवच्या गणपतीचे नांव
१६. खातीर
१८. पिडेखोर, पिडेस्त
२२. रिस्क, रेग
२३. दर एकलो मनीस
२४. धर्मीक उत्सवाचो दीस
२५. परत परत देवाचें नांव घेवप

- संतोष शिवराम हळदंडे-
फोडा-गोवा ४०३

अरुण र. पंडित
मुंगांव, गोंय

हुंदूराज दर्शन दिलें पूजा...!

श्रावण महिनो सोंपलो, भाद्रपद उदेलो. गांवांत बोवाळ सुरु जालो. लोक वर्गाणी एकठांय करूक लागले. सजयिल्ले माटोव वाड्यावाड्यार दिसूक लागले. लावडस्पीकरावयल्यान भावगितां आनी सिनेमांतलीं गितां कानार पडूक लागलीं. चवथीक लागपी वस्तुंनी दुकानां सजूक लागलीं. चित्रशाळांतल्यान गणपती हाडपाची सर्त सुरु जाली. कोण गणपतीक पाटार बसोवन हाडटाले. कोण मोटारीनी हाडटाले, कोण स्कुटरीचेर बसोवन जाल्यार कोण रिक्षांनी घालून गणपतीक हाडटाले. कोणे गणपतीक संत तुकाराम केल्लो, कोणे मारूतीच्या रूपांत गणपती तयार केल्लो, कोणे गणपतीक साईबाबाचे रूप दिल्ले जाल्यार कोणे गणपतीक गांधीजी केल्लो. कोणे गणपतीक पृथ्वीचेर बसयल्लो, कोणे वागाचेर, कोणे मोराचेर जाल्यार कोणे गणपतीक गरुडाचेर बसयिल्लो.

आमच्या गणपतवाड्यावयल्या श्री वक्रतूंड भौशीक गणेशोत्सव मंडळाचो गणपती अंदू मोटो म्हणल्यार सामकोच मोटो आसलो. गोंयांतल्या भौशीक गणपती परस आमचो गणपती सगल्यांत लांब आनी मोटो आसचो असो आमी संकल्प केल्लो. त्या प्रमाण मुर्तीकारान गणपती 'लांबरूंद' केलो. हो गणपती तयार करपा खातीर मुर्तीकारान

खास अशी निसण तयार केली. गणपतीक वाजयत-गाजयत माटवांत हाडलो आनी कमळाच्या शिवासनार ताका बसयलो. त्या व्हड गणपतीक पळोवपाक लोकांनी खूब गर्दी केली. खिणभरयांत कितलेशेच हार गणपतीच्या पांयार पडले. दुडवांची रास पडली. मिठायेच्या काशीनी सुवात भरली. भटान निसणीचेर चळून गणपतीच्या गळ्यांत दुर्वाचो व्हड हार घालो. फुलांच्या हारांनी गणपतीचे चारूय हात भरले. लोक लक्तुबायेन आनी अजापान गणपतीक पळ्यताले.

सकाळचो वेळ आसलो. हुंदीर नटून थरून रस्त्या वयल्यान हालत धोलत वतालो. ताच्या कपलार व्हड कुकूम लायिल्लो. हुंदीर बाजारांत पावलो. सकाळीं सकाळीं हुंदराचे दर्शन घडलें म्हणून दुकानदार खूश जाले. कोणे पेढे दिले, कोणे जिलबी दिली, कोणे बर्फी दिली जाल्यार कोणे गुलाबजाम हुंदरा मुखार दवरले. गणेशभक्त हुंदराक भक्तीभावान नमस्कार करताले. हुंदीर अगत्यान रावतालो आनी लोकांच्यो प्रेमाच्यो भेटी स्वीकारताले.

असोच भोंवन भोंवन तो गणपती वाड्यार आयलो. लोकांचे नमस्कार स्वीकारीत तो माटवाकडेन आयलो. थंय आमचो भौशीक

गणपती ओराद मखरांत बशिल्लो. भटान सकाळींच गणपतीची विधीपूर्वक पुजा केल्ली. चकचकीत दिवलेंतल्यो वाती पेदटाल्यो, धुपाचो परमळ सगल्याक फांकिल्लो. भट व्हडव्हडान मंत्रपुष्पांजली म्हणटालो. अशा वेळार गणपतीचो हुंदीर माटवांत आयलो. थंयच रावलो. ताणे मान घुंबडायली आनी थंयच बसकण मारली. ताणे दोळे मोटे केले आनी गणपतीचे मुर्तीक एकटक पळ्यत रावलो.

कितलोसोच वेळ तो थंयच बसून रावलो. भटान कितलें सांगलें, लोकांनी कितलें विनयलें, बायलांनी कितलें समजायलें. पूण हुंदीर थंयच्यान हालूकच तयार ना. त्या हुंदरान ज्युस्त गणपतीच्या पांयांकडेनूच बसकण मारिल्यान गणपतीचे दर्शन घेवपी लोकांची धांदळ जाली. गणपतीच्या पायांक हात लावन ताका पांय पडप कोणाक जमनासलें. भटाकूय गणपतीच्या पांयार फुलां दवरूक मेळनासलें. सगल्यांनी सगळे यत्न करून पळ्यले पूण वर्थ! हुंदीर थंयच्यान हालपाचे नाव काडिनासलो. किंते करचे तेंच कोणाक कळनासलें. हुंदराक समजावन सगळे थकिल्ले.

निमाणे मंडळाचो अध्यक्ष ह्या नात्यान हांवे हुंदराक समजावचे अशें थारलें. भीत भीत हांव

हुंदरा महन्यांत गेलों. ताका हात जोडले आनी म्हणले, 'हुंदीर मामा...' हांवें इतलें म्हणलां मात हुंदीर तापलो.

"शट अप. म्हाका मामा म्हणिलें आवडना. तुमी म्हाका उठसूठ मामा म्हणटा तो हांव तुमकां कितें गोंयांत कश्ट करून जियेवपी कन्ड मनीस सो दिसता रे? गणपतीक तुमी गणपतीबाप्पा म्हणटात, मडगांवच्या श्री दामोदराक दामबाब म्हणटात मागीर म्हाकाच मामा कित्याक?"

"चूक जाली."

"तुका खरें सांगू, हुंदीरमामा आयलो, खाटीपोंदां लिपलो, त्या माजोरीच्या पिलान ताका एका घांसान खायलो. हें पद आयकून आयकून कान सामके विटले. गणपतीचेर तुमी हजारांनी गितां रचलीं, म्हजेर एक बरेशें गीत रचूक तुमकां जमना?"

"सर्ही हुंदीरमाम..."

"परत तेंच, मामा, मामा म्हणून म्हाका तुमी मामा करतात तितलें पुरो. हाचे फुडे आनी मामा नाका."

"बरें, तुका मूषकराव अशें संबोधल्यार चलतलें?"

"वा! व्हेरी गूड! आतां कशें जालें? एक सांग रे, तुमी गणपतीक आवडटात म्हणून ताका लाडू, मोदक आनी खीर दितात. म्हजे आवडीचे एकूय जिनस तुमकां करूक येना?"

"मूषकराव तूं फकत ऑर्डर दी. तुका जाय तें हाडून घालतां."

"तुडका जाय तें हाडून घालता खंय? तुमी मनीस सामके फटींग. ह्या बोटा वयली थुकी त्या बोटार केन्ना करतीत सांगू नज. पयरचीच गजाल. पोटाक भूक सोंसूक नज जाल्यान पांटल्यांत आशिल्ल्या आपोलाचो एक ल्हानसो कुडको काडलो जाल्यार तुजे बायलेन रोखडेंच दुसऱ्या दिसा म्हाका जिवेशीं मारपाचें वखद हाडून दवरलें. आपोलाचो ल्हानसो कुडको काडल्यार येदो व्हडलो बोवाळ! तुमी म्हाका जाय तें करून कितें घालतलीं. पाचवी बर्फी दिसली. म्हणून रुच घेवन पळोवया म्हणून गेल्लों, ज्युस्त त्याच वेळार गणपतीन म्हाका फाटीं ओडलो नाजाल्यार हांव येनादर सर्गात पावतलों आसलों. ती विखारी बर्फी हें गणपतीनूच म्हाका सांगलें. म्हाका तुमचें अजापूच दिसता. आमी काय तुमचे वाटेक वचनात, तुमी आमच्या जिवार कित्याक उठल्यात?"

"मूषकराव हाचेफुडे तुमचो जीव वचपाचें कसलेंच वखद आमी दवरचीं नांत."

"बरें आसा."

"मूषकराव, आतां तरी हांगच्यान कुशीक सर न्हय. भटाची आनी भक्तांची खूब कुचंबणा जाता."

"हय. तांची जाणविकाय आसा म्हाका. पूण जे मेरेन म्हजेर ज अन्याय पयस करपाचें उतर तुमी दिवंचे नात ते मेरेन हांव हांहालचों ना."

"कसलो अन्याय?"

"तुमी गणपतीक जे मोदक दवरतात तसलेच मोदक म्हादवरूक जाय. गणपतीची जशी पुजा करतात तशी म्हजीय व जाय. गणपतीक जशी आरत दाखयतात तशी म्हाकाय दाखोवंक दनपरा आरती वेळार गणपती मुखार जशें जेवणाचें पान दवरतात म्हजे मुखारूय दवरूक जाय. गणपतीक जशे हार घालतात तशेच म्हाकाय घालूक जाय. आसा मान्य?"

"विचार करचो पडटलो."

"हांव गणपती परस ल्हान म्हणून म्हाका हिणसावं नाका. म्हजे कितें करूं येता? असोय, विचार तकलेंत हाडिनाकात. र आत्मलिंग घेवन लंकेक वतना ताचें आत्मलिंग जमनीर दवरपा ख गणपतीन जशें गोरवां राखण्याचें रूप घेतिलें तशें रूप हांवूय घेशकतां. हांव खंयच्याय वेळार कोणालेय रूप घेवंक शकतां. ल्हान अर्भक जावंक शकतां तशेंच नरकासूर्य जावंक शकतां. गण वांगडा रावन तशी विद्या शिकलां हांव."

"ना. मूषकराव, हाचे फुडे तुजेर कसलोच अन्याय जावचो म्हजें उतर मर्तीत धर."

"पळय, उतराक नेगार जाल्यार मात ओगी रावचों ना. म्हफटींगपणां सोंसनांत. तूं जर नेगार गेलो जाल्यार देवाकुडींत मंगेशाच्या पांयजेला फाटल्यान आशिल्ल्या कत्रेलांत तुवें लिपे दवरिल्ले तीन लाख ७० हजार ३४० रुपया खावन उड्यतलों."

"नाका, नाका तशें करिनाका. म्हजो काळो पयसो तो. मूषकराव तुजेर अन्याय जायत, तुजो अपमान जायत, तुका वायट दिसत हांव कांयच करचों ना. पूण तूं एकदांचो हांगाच्यान हाल." हांवें जोडून हुंदराक सांगलें.

"बरें आसा. येतां हांव. पूण दिल्लें उतर मात पाळ, नाजाल्या काळ्या पयशांचेर उदक सोड." हुंदरान म्हणलें.

"नाका नाका मूषकराव तशें करिनाका. म्हज्या काळ्या, पयश हात लायनाका. हांव तूं सांगता तें सगळें आयकतां, सगळें आयकत हांव एकलोच बडबडटालों आनी बायल धोमसून म्हाका उठयता

हांव उठलों. हुंदराक सोंदूक लागलों. मखरांत बशिल्ल्या गणपती पांयांकडेन हुंदीर आसलो आनी पांय वयर करून म्हाका कूय करतालो. म्हजे कडेन काळो पयसो आसा हें बायलेक कळ्लें अ हांव वराचीं वरां देवाकुडींत कित्याक बसून आसतां हाचें बिंग फुट

પ્રિય સખી,

તુંબે પત્ર પાવલેં, પત્ર પાવલેં કાય તૂં યેવન ગેલેં? પત્રાચેર પોસ્ટાચો સ્ટંપ ના. કુરિયરાન આયલાં અશેંય દિસના. મ્હણટકચ તૂંચ યેવન ગેલાં અશી મ્હાકા ખાત્રી આસા.

કિન્યાક હુંબન્યાર તુંજો ગંધ રેંગાળટાલો. દાર અજૂન કોણેતરી દારાર મારિલ્લયાર્ચીં કંપના સોડટાલો. હાચોચ અર્થ તૂં યેવન ગેલાં. અશેં કશેં તૂં યેતા, પત્ર ભિતર ઉડયતા આની વતા! યેતા તેના મેલુંકચ યેવંક જાય ન્હય! તશે આતા કોણ કોણાક મેલું નાત. જીવન સામકે ફાસ્ટ ફાસ્ટ જાલાં. કિતલેચ લોક ફકત ધાંવત આસતાત ધાંવત આસતાત. કેન્નાય બયર તેર્સાચેર ઉબે રાવ આની સકયલ પલ્ય. લોક ધાંવત આસતાત આની માગીર પ્રસ્ન પડટા હે લોક અશે ધાવૂન ધાવૂન બતાત ખંય? તે ફરસ મુયો બન્યો. ત્યો મુખાવેલ્યાન આયિલ્લે મુયેકડેન ઉલ્યતાત. કિતેં ઉલ્યતાત દેવાક ખબર! પૂણ ઉલ્યતાત તરી નક્કી. મનીસ અશે ઉલોવપી ક્વચીત દિસતાત. લાર્ગી લાર્ગીના ચ મ્હલ્યાર જાતા.

આતા તુંબેચ પલ્ય. તૂં આયલેં તુજ્યા સખાક મેલ્લૂક. યેવન તુવેં દાર ધોડાયલેં. માગીર હાતાંતલેં પત્ર દારાચે ખિલ્યેક લાયલેં આની ગેલેં. આપૂણ યેતાં અશેં તુજ્યાન ફોનાર કળીત કરું યેતાલેં! હાંવ વાટ પણોવપાચો. પૂણ તૂં મેલ્લ્યાર મેલ્લો, ના તર પત્ર દવરુન વતલેં અશેં યેવજૂનચ આયલાં આસતલેં! રસ્ત્યાર ઘર આસલેં મ્હણટકચ રસ્ત્યાવયલ્યાન વતના હેં અશેં સહજ ભિતર સરપ એક બન્યાક પડટા.

હાંવ જાણાં, તૂં મ્હાકા મેલ્લૂક યેવંક નાશિલ્લેં. આમચેં મેલ્પણ

અદીં મર્દીં ફોનાચેર જાતાચ. ફોન મ્હલ્યારૂય એક પત્રૂચ ન્હય? પયલી જશેં ભોજપત્ર આસતાલેં તશેંચ હેં ફોનપત્ર. કશેં લાગલેં મ્હજેં? તર તુકા યેવંક જાય આશિલ્લેં તેં મ્હાકા જાયો ઘેવન. મ્હાકા જાયો આવડટાત હેં તૂં જાણાં. દેખૂન દર જાયાંચ્યા મોસમાત તૂં મ્હાકા જાયો હાદૂન દિતા વો ધાદૂન તરી દિતા. હે ખેપ જાયો ફુલલ્યો તરી તુજો પન્નો ના. મ્હણટકચ હાંવેં ચિતલેં એક તર હે ખેપ જાયો ફુલલ્યો નાંત વો તૂં તરી ગોંયાંત ના. હય ગો, હાંવ જાણાં. તૂં સદ્યા મુંબય. પુતા ખાતીર યો વચ કરતા. દેખૂન જાયોય અશ્યો ઉસરાંચ ફુલલ્યો. જાયો જાયો જાવન્ય નાકા નાકા મ્હણપ હેં અશેંચ જાતા પલ્ય.

જાયો મ્હલ્યાર શ્રાવણાચેં હાંસપ. આમી કવી લોક મ્હણટાત પલ્ય, તૂં હાંસલેં આની ચાન્ને શિવરલેં! તશેં હો શ્રાવણ આયલો, શ્રાવણ હાંસલો જાયો શિંપડલ્યો! હો જાયાંચો ગંધૂચ ધુંદ કરુન ઉડોવપી. ગેલાં કેન્ના જાયાંચ્યા માટવાંતન્યાન? જાયો ખુંટન્ના તો ભાગ્યવાનુંચ મહંંક જાય. જાયાંચ્યા ગંધધુંદ વાતાવરણાત તાણે એકેક કળી ખુંટપ આની આપણેંચ ગંધ ન્હાણ ઘેવપ હેં આગળેંચ સૂખ. સર્ગમૂરુ મ્હણ જાય જાલ્યાર. પૂણ સખી, તૂં જેના જાયો માદૂન યેતા તેના જાયાંચ્યા ગંધાંત તુજોય સુગંધ મિસાલ્લિલો આસતા આની જાયાંચ્યા ગંધાચો ગ્રાવ અદીકૂચ વાડટા. તુકા મ્હજેં હેં બરોવપ કાવ્યમય દિસતા આસુંયે વો પિશેપણાચેંય દિસતા આસુંયે! પૂણ તુકા સાંગલાં દિસતા હાંવેં કી મ્હાકા ગંધજ્ઞાન રોખદેંચ જાતા હેં!

મનશાક ખંય વેગવેગલ્યો યોની આસતાત. કોણાચી યોની ઘોડ્યાચી, કોણાચી ગાયચી તશી મહીજી યોની સુણ્યાચી ખંય! અશેં મહીજી આવય મ્હાકા સાંગતાલી. તાતૂત તથ્યૂય આમું યેતા. કિન્યાચોચ

वास घेवपाक जाय जाल्यार सुण्याक व्हरतात हुंगपा खातीर. ताका रोखडोच वास वळखूक येता. म्हाकाय तसोच रोखडोच वास येता. हांव वळखतां तो वास कसलो तो! म्हाका आनीकूय खूबशो गजाली कळटात. आपल्याचेंच व्हडपण सांगू नये म्हणटात, पूण तुका सांगले बगर रावू नज! ह्या दिसांनीं कित्याक कोण जाणा, मनांत येता तें सागून उडोवंचें, बरोवन उडोवंचें दिसता. अशेंय जावं येता की म्हज्या अकस्मात येवपी दुयेंसां खातीर म्हाका कोणाक कितें सांगूक मेळटलें काय ना, बरोवंक मेळटलें काय ना अशें दिसता जावये! देखून हांव तशें करतां!

हेंच पळ्य आतां, कसलेच सिमटम नासतना म्हजी तकली उसोवची पडली. कसलीच सुलूस लागूक दिवंक नासतना काळजान धोको दिलो. दोतोर सांगता म्हाका आताक येवन गेल्लो म्हूण! आतां म्हज्या कानांतलें उदकशें सुकलां खंय! ते पासत चलतना म्हजो तोल वता. गुळयो घेवप चालू आसात. पूण दाव्या कानांतल्यान विचित्र आवाज येता. मदीं मदीं तर कोण गुणगुणटा, कोण तरी वेगवेगळे लोक पयसुल्ल्यान उल्यतात अशें आयकूक येता. हांवें सुर्वेक दाराचें कंपन, तुवें दारार मारिलें ताचें कंपन म्हळां तो तोच प्रकार अशें मात म्हणून नाका आं! तें खरें तुवें दारार मारिलें ताचें कंपन! म्हुण्णूच हांव म्हणटां म्हाका एक वेगळो गूण प्राप्त जाला जाका लागून म्हजे बाबर्तीत कितें घडपाचें आसा ताची सुलूस म्हाका पयलींच लागता. तेच पासत म्हाका कित्याचोच भंय दिसना, कित्याचोच हुस्को दिसना. हांव निश्चिंत जावन, मुखावयलो दरेक खीण हो निमणो खीण मानून दरेक खीण यथेच्छ जियेतां. तोच खीण हो निमणोय खीण आसू येता असो विचार करून तोंडार हांसो खेल्यतां.

तुवें पत्रांत ही काकी कोण काय विचारलां. म्हणचे तुवें क्रिशम वाचलां. काकी कोण हें तुका खबर आसा. सगळ्यांक खबर आसा. ती म्हजी सखी हाचीय तुका कल्पना आसा. पूण आतां तुवें विचारलांच म्हूण काकीची नवी वळख तुका दितां. तशी ती आत्मचरित्रांत येतलीच. पूण एकवेळ तें बरयनासतना उरलें जाल्यार तुजो प्रस्न अनुत्तरीतूच उरत म्हूण मातशी धांवती जाप तुका दितां.

तुका जशें म्हणलां हांवें हे आदीं तशे म्हज्यांत काय आगळे गूण आसात. म्हजें मुखार कितें जातलें तें सुचीत करपी सपन म्हाका पडटा. एकूच सपन तीन खेप म्हाका पडलें म्हणटकच म्हज्या जिवीतांत ती घडणूक खरी जावन येता.

म्हाका मगो एक सपन पडप. हांव दक्षीणे कडेन म्हळ्यार कर्नाटक, केरळ बी ह्या वाठारांत वतां. म्हजे वांगडा कोणूच ना. एकटोच हांव. तातूत हांव गुरवार. म्हजें मोदूठे पोट घेवन हांव चलतां. म्हजी केन्ना डिलीवरी जायत तें सांगू येना. खंयच्याय खिणाक हांव सुटूक शकतां. सुटलों म्हणटकच मागीर कितें? हें जबरदस्त टेन्शन म्हजेर आसता. त्याच टेन्शनांत हांव एका फुटपाथार चळूक पांय वयर उबारतां आनी म्हजी डिलीवरी जाता. त्या फुटपाथार सगळेकडेन

रक्तूच रक्त. त्या रक्तांत एक जीव आसता. म्हजें भुर्गें. आतां भुरग्याचें करप कितें? कांयच कळना. हांव सामको दिग्ग उबो आसता तेनाच एक बायल मनीस मुखार सरता. म्हणटा भिवूं नाका. आसां. ती बायलमनीस त्या भुरग्याक उखलता. साफ करता. म्हजेव दिता. म्हजेवयलें टेन्शन वता. ती बायल कोण? कितें? खंय हाची म्हाका मातूय कल्पना ना. सतत तीन खेप काय म्हयन्यान वर्सच्या अंतरान म्हाका हें सपन पडलें.

सखी तुका सांगतां, म्हाका साहित्य अकादेमी पुरस्कर मेळ उप्रांत तो पुरस्कार म्हाका बंगळूर भेट्यलो. म्हजो सत्कार असां भारतीय साहित्य संमेलनांत कोचीनांत जालो. पयलो भव्य सत्कार मंगळूर विश्व कोंकणी संमेलनांत जालो. आनी दुसरी गजाल म्हळ्यार म्हजें तकलेचें ऑपरेशन जालें तेन्ना हांव कोची वचूंक भायर सरिल बस सांजची आशिल्ली तेन्ना काकी म्हणूक लागली तूं तकली दुर्लक्ष म्हूण तक्रार करता, आतां सकाळचो वेळ आसा. दोतोराकडेन दोतोरान तपासलें, स्कॅनींग जालें. म्हजी रवानगी हॉस्पिटलांत. जेव्हा कोचीक संमेलन चलतालें तेन्ना दोतोर म्हजी तकली उसयताले. म्हजें ऑपरेशन थेटरांत व्हरता आसतना काकी दोळ्यांत प्राण हात पल्यताली. तिचेरे तेन्ना हांवें नदर घाली तेन्ना म्हाका सहज जाणवता आरे ही बायल म्हाका खूब पयलीं खंय तरी मेळळ्या. खंय काय?

मागीर एकदां काकी आनी हांव मंगळूर वतालीं. वाटेर सांग तपासतकच कळळें आताक येवन गेला. बायपास करप गरजेव तपासतकच कळळें, करून घेवं गो? ताणें म्हळें करूंक जाय. डॉ वरी. हांव आसां. कसल्याच भंया विरयत हांव ओ. टी. त गेतना काकीचेर नदर घाली तेन्नाय म्हाका जाणवलें हिका हांवें खंयता आदीं... आदीं पळयल्या... खंय काय? त्याच विचारांत हांव ओटोर आशिल्लो. दोतोरान म्हाका गुंगी दितात आं तुका अशें सांग आसतनाच म्हाका सट करून येवजलें... आरे काकीक हांवें खंय तरी पयलीं खंय तरी पळयल्या अशें दिसतालें पळय ती तीच बायल, जेव्हा म्हजी डिलीवरी जाल्ली आनी त्या भुरग्याक रक्तांतल्यान काढून पुरुष म्हज्या हातांत दिवपी - भिवूं नाका तूं आपूण आसां अशें म्हणपी. म्हज्या सपनांत तीन खेप आयिल्ली ती संरक्षक देवता... तीच काकी... म्हजी सखी... कळळें?

ही गजाल हांवें रवीन्द्र केळेकाराक सांगिल्ली. मागीर म्हाका दिसता रमेश वेळुस्काराक सांगिल्ली. कळळें मूं तुका, हांवें फाट पत्र तुका कित्याक बरोवंक ना, रमेशाक बरयलें तें? आतां हीच गजाल तुका सांगली. कोण उरूंक ना गो आतां मनांतल्यो गजाली उक्त करूंक... देखून तुका सांगली...

रोजगार संदी निर्माण करण हेंग आपले ध्येय - मनोज काकुले

पण जे मात इनेज वाठारातल्यान तोकार वता आसतना गोंय सरकारच्या फायर ब्रिगेड खात्या मुखार आपर्शीच नदर वचून चलपाची गती मातशी उणी जाता ती थंय आशिल्ल्या प्रशस्त मॉलाखातीर. त्या मॉलाकडे पल्यतकच आपसूक मनात प्रश्नचिन्ह उवें रावता, गोंयात आनी येदे व्हडले मॉल? गोंयात मॉल संस्कृताय वाढीक लागू येता? कोणे काय हें येदे व्हडले धाडस केलां? आनी मागीर दोळ्यांत भरता तें नांव. 'काकुले मॉल'. कोण काय हो काकुले?

गोंयात जीं उद्योजक मलार मोजकीच नांवां पुर्तुगेज काळासावन कानार पडटात तातूत 'काकुले' हें नांव आयले बगर रावना. 'फॉर्ड' हे गाडयेच्या डिलरशीपी खातीर म्हणा वो बांदकाम क्षेत्रांत म्हणा 'काकुले उद्योग समुह' हें नांव गोंयकारांक संवकठीचे आशिल्ले.

सर्गेस्त एस. बी. काकुले हे द्रश्टे गोंयकार व्यक्तीन १९१० सालांत 'काकुले उद्योग समुह' ची बुन्याद घाली. पुर्तुगेज काळा सावन काकुलोचो उद्योग जसो जेटी, रस्ते, पूल, सरकारी इमारती बांदप चालूच आशिल्ले. सद्या ऑटोमोबायल डिलरशीप मलार नामना आशिल्ल्या ह्या उद्योग समुहाचो सामको २०व्या शेकड्याच्या आरंभाक लेगीत 'वाहन विक्री' मलार इंटरेस्ट आशिल्लो दिसता. तेन्ना ते गोंय मुक्ती काळामेरैन ट्रक, मोटरसायकली बी आयात करताले म्हणपाचे आमकां खबर आशिल्ले.

हाच उद्योग समुहाची धुरां मुखार व्हेली ती सर्गेस्त मोहनबाब काकुलो हाणीं. कंज्युमर इन्युरेबल्स, मोटरसायकल, लुब्रीकान्ट्स, अर्थ मुर्वींग मशीनरी हातूत तार्णी गोंयांत खाशेली सुवात सुगूर केली. तांची ही बळख हालीहालीची आसतनाच 'काकुले मॉल' ची नवी बळख आमचे मुखार आयिल्ली पळोवन पावलां आपसूक मॉलाच्टन वळली.

भितर सरात्या बगाबग मॉलांत पयल्या, दुम्न्या माळ्येंग वनृक लिफ्ट आशिल्ली दिसली. ते भायग एक्स्क्लेटर - फिरत्या पायऱ्यो आशिल्ल्यो पळोवंक मेळ्यां. जे कोण गोंयच्या भायग शारांतल्या मॉलांनी बी गेल्यात तांकां हे एक्स्क्लेटर नविदाद न्हय. दाबोले विमानतळारूप्य एक आसा. पून गोंयकारांक ही नविदाद. सर्वसामान्य मनज्ञाक गोंयच्या गोंयांत आगभव घंवणाक मंजिल्ली ही मनवात. भग्यांक आपले लागी ओडपी ही मुवात म्हणपाचे पयलेच नदरेक कळिल्ले. थंयच भेट जाली बाब

मनोज काकुल्याची. मनोजबाबाची वळख रोटरियन म्हण आशिल्लीच. ताणे आपल्या सर्गेस्त बापायच्या मोहनबाबांच्या नांवान 'स्वरांजली' म्हूण जी संगीताची कार्याविळ गोंयांत सुरु केल्या ते कार्यावर्णीतय तो मेळळा. होसत्या मुखायमळान उमेदीन आनी चैतन्यान भरिल्लो असो हो तरनाटो! वळखीचो कोणूय दिसल्यार तोंडभर हांसून हटकुपी. ताकाच विचारले, 'हें तुजे मॉल?' तर तेच अभिमानान भरिल्ले उमेदीन ताणे हय म्हळें. ताचेच वांगडा मॉल फिरताना ताच्या उलोवपांतल्यान खूबश्यो गजाली कळळ्यो. आयज गोंयचो तरनाटो व्हडल्यो व्हडल्यो डिग्रो घेवन नोकरी सोदपाखातीर भोवता. बरी पगाराची नोकरी हातासपाक मंत्रां-संत्रांक लाखानी रूपया खावयता. ह्या तरनाट्यानी ह्या मनोज काकुलेची देख घेवंची. ताणी नोकरे फाटल्यान धांवनासतना आपल्या पांयार उद्येग उबारचो असो किंतु तरी विचार त्या वेळार आयलो. आनी मनोजबाबानूय सांगले, जर कोण असो विचार करता जाल्यार ताका सगळी मजत करूक, मार्गदर्शन करूक हांव आसां, चेंबर ऑफ कॉमर्स ॲण्ड इंडस्ट्रीज आसा. पूण जाय ती आपल्या पांयार साप्राज्य उबारपाची हिम्मत आनी मनाची तयारी.

'काकुलो उद्योग समुहा'चो मनोज काकुलो सद्या चे अरमन आनी मैनेजींग डायरेक्टर आसा. मनोजाची काकुलो उद्योग समुहांतली चवथी पिळगी. १९९१ त ताणे इंजिनिअरींगची पदवी संपादन केली. मनोज सांगता - जेन्ना आपणे इंजिनियरींग सोपयले तेन्ना काळ खूब वेगळो आशिल्लो. जागतिकिकरणाक गती आयिल्ली. मुक्त बाजारपेठेचे युग सुरु जालें. हें वातावरण आपले आदले पिळगेक मेळळें ना. ते नदरेन हांव म्हाका नशिबवान समजतां. मुक्त बाजारपेठेचो लाव घेवपाचे नदरेन हांवें आमचो जो पारंपारिक उद्येग आशिल्लो तातूत बदल घडोवन हाडलो. हांव ऑटोमोबायल मळार देवलों.

मनोजाक आपल्या कुटुंबाचो भारी अभिमान दिसलो. चलतां चलतां तो उल्यतालो. - आमचो पुरुंग उद्योग काळार मुखेल वेवसाय विदेशी म्हालाची आयात होच आशिल्लो. आमी युरोपी देशांतल्यान म्हाल हाडून भारतांत विकताले. आमी फोर्ड हे मोटर कंपनीचे भारतांत एकमेव अशे एजंट आशिल्ले. युरोप, अमेरिकेतल्यान फोर्ड गाड्यो हाडून आमी विकताले. हें १९६१ मेरेन चलें.

गोंय मुक्ती उपरांत बांदकाम, रिअल इस्टेट आनी काकुलो स्माल स्केल इंडस्ट्रीज असो आमचो उद्योग चलतालो. १९९० मेरेन. आमचो हो वेवसाय-उद्येग म्हळ्यार एक टीमवर्क. जर कुटुंबाचें सहकार्य नाशिलें जाल्यार हें यश शक्य नाशिलें. म्हजो धाकटो भाव सूरज म्हज्या उपरांत तीन वर्सानी ह्या धंद्यांत आयलो. ताच्यो स्वताच्यो येवजण्यो आनी तांक, म्हज्यो येवजण्यो आनी तांक ह्यो गजाली आमी एकठांय हाडून वापर केलो. मुखार वचत रावले.

आमी वेवसायीक कुशल मनीसबळाचो आदार घेतलो. तांचेर विस्वास दवरून तांकां चड अधिकार दिल्ल्यानूच हें जावप शक्य जालें. आयज आपल्या आस्थापनांनी सुमार ८०० लोक काम करतात. हो आटाप सूरज आनी म्हजेकडेन पेलपाचो नाशिल्लो. आमी कुशल तज मनीसबळाची नेमणूक करून तांचेर विस्वास दवरलो. तेय आपल्या विस्वासाक जागले. तांचेर नियंत्रण दवरपा वांगडाच आमी तांची पुराय काळजी घेतात.

मनोज काकुलेच्या आवाजांत आपल्या कुटुंबाच्या कर्तव्याचो अभिमान निशेतालो.

खंयचोय वेवसाय सोपेपणी वयर सरप शक्य ना. ते खातीर खूब कश्ट उसपुचे

सुरज काकुलो

पडटात. जेन्ना १९९८त आमचे कडेन फोर्डाची डिलरशीप आशिल्ली तेन्ना सूरज आनी आमचे बापूय तिग्रूय व्यक्तीशा दिसरात मेहनत करताले. उआमी २००० वर्सा होंडाची डिलरशीप चालू केली. उपरांत २००८त वॉगनची डिलरशीप आमकां मेळळी. आमच्यो ह्यो डिलरशीपी आंतरराष्ट्रीय नामनेच्यो. आमी हें कशो सांबाळटाले असो लोकांक प्रस्न पडप साहजिकच.

एक्स्कलेटराचेर उबो राविल्ले कडेन मनोजान म्हळें. वयर वतां वत सांगतालो-

आमी जसो आपल्या कुशल मनीस बळाचेर विस्वास दवरलो तसोच जे व आमचे ग्राहक येतात तांकां चडांत चड खोस कशी दिवं येता ताचेरुय लक्ष दवर

जो कोण वाहन खरेदी करता तो आपले पयले गाडये सावन निवृत्त जाय निदान आठ गाडयो खरेदी करता. तेन्ना आमी आमचे कडेन आयिल्ले ग्राहक फक्त एकूच गाडी घेतलो हे नदरेन पळयना तर फुडाराक आनीक आठ घेतल मर्तींत दवरून तांकां सेवा दिता. हांवें हें आपल्या कामगारांच्या तकलेत घाला. नदरेन वावरत चलला. खूब समादानी आसात आमी आमचे ग्राहकय.

आमी आता मॉलाचेर उल्यतालीं. १४ मार्च २०११ हे दिसा मॉल सुरु ज मनोज सांगतालो. हें आमचे मॉल न्हय तर पुराय गोंयकारांचे मॉल हो विचार अ रुजयला. जी अपेक्षा ह्या मॉलाविरशी आमी बाळगिल्ली ताचे परस खूब आमकां मेळळें.

मॉल ही आंतरराष्ट्रीय संकल्पना. मॉल ही फक्त सामान विकत घेवप सुवात अशें मानूक फावना. ही सुवात मनरिजवण करपाची, ही सुवात लोक मेळपाची. ही सुवात आपल्या मनशांक घेवन बसून खावपाची. हांवें जेन्ना मॉलाची कल्पना मांडली तेन्ना सगळ्यांनी म्हाका पिशांत काडत पूण म्हजी घरकान्न मेघना आनी भाव सूरज हाणीं म्हाका पुराय तें दिलो.

म्हज्या बापायन म्हणिलें, खंयचीय गजाल करपाची इ जाता आनी तिका खांद मारूक सोदता तेन्ना तिचेर काळजांतल्य विस्वास दवरूक जाय. तेन्नाच तातूत यश मेळटा. आमचे जाण्टेल्यांच्या आशिर्वादाचेर आनी लोकांच्या प्रेमाचेर आमी त मारूक पावले. आयज हें 'काकुलो मॉल' गोंयकारांचे आनी गोंय पयले मॉल थारलां.

मनोजाक आपली घरकान्न मेघना, भाव सूरज आनी ताघरकान्न म्हळ्यार आपली भावजय हाचेविरशी भारी अभिमानी आपली बायल आनी सूरजाची बायल हाणीं आतां मॉलाची जापसालदार घेतल्या. तीं दोगांय समर्थपणान ती पेलतात. वेस्ट सायड फ्रेंचायज् पळयत म्हणपाचे मोठ्या अभिमानान मनोज सांगता.

मनोज म्हणटा असल्या उद्योगांतल्यान रोजगार संदी निर्माण करप हेंच आप धेय. हातुंतल्यान बेकारीय पयस जावंक पावता.

मनोज फक्त वेवसायांत्रूच ना. तो सांस्कृतिक भान आनी जाण आशिल्ले उद्योजक. दर वर्सा मनोज 'स्वरांजली' ही संगीताची कार्याविळ आयोजित करणी आपल्या बापायचे यादीक. नामनेचे कलाकार हे कार्यावर्णीत वांटो घेतात कांदोळे, तांच्या मूळ गांवांत गांवच्या लोकांपासत ताणे 'मोहन काकुलो म्हजी अकादमी' सुरु केल्या.

मॉल संस्कृताय गोंयांत रुजवणाक घालतनाच गोंयची संस्कृतायूय मनोज आनी काकुलो उद्योग समूह वाडीक लावपाचो यत्न करता. ताका खन्याचीच मोना नाशेंय म्हणले बगर रावं नज!

वर्खदांचे सायड इफेक्ट्स

खंच्याच वर्खदाक सायड-इफेक्ट्स ना अशे महणूकच जायना. जावं तें अलोपेथीक वर्खद आसू, वा तें आयुर्वेदीक. किंवा होमियोपेथीक वर्खद आसू!

थोड्या वर्खदांचे दुश्परिणाम जावपाची शक्यताय चड आसता. सर्वसामान्य दुश्परिणाम म्हणचे, तें वर्खद जर १० जाणांनी घेतलें जाल्यार तातुंतल्या एकट्याक सायड-इफेक्ट जातलो. दुसऱ्या पोताक, थोड्या वर्खदांक सायड-इफेक्ट जावपाची शक्यता खूब कमी आसता. सायड-इफेक्ट म्हणचे, तें वर्खद जर १०,००० जाणांनी घेतलें जाल्यार तातुंतल्या एकापरस कमी जाणांक सायड-इफेक्ट जातलो. पूण, ज्या मनशाक तातल्यातातूंत सुरक्षीत वर्खदांचो पासून सायड-इफेक्ट जाता, जाल्यार तें ताचें बँड लक!

थोडे सायड-इफेक्ट एकूच डोस घेवन अनुभवूक शकता - उदा : अस्पिरीनचे गुळयेन पोटांत त्रास किंवा रक्तस्त्राव जावं येता, अलर्जीची वर्खदां घेतकूच झेमशी येवंक शकता; पॅरासिटामोल घेतल्यार थोड्यांक पोटांत मळमळ ना जाल्यार उल्टी जावंक शकता.

कांय सायड-इफेक्ट थोडे नाजाल्यार अनेक मात्रा घेतकूच अणभवाक येता, जाल्यार थोडे सायड-इफेक्ट वर्खद खूब तेंप वापरल्या उपरांतूच दिसून येता - उदा : अस्पिरीन अथवा हेर दुखीची/सुज देवोंवपाचीं वर्खदां जर चड तेंप वापरलीं जाल्यार पोटांत अल्सर, मुत्रपिंडाक दुखापत जावं शकता; स्टेरोयड चे थेंबे डोळ्यांत चड काळ घातले जाल्यार मोतिबिंदू जावं शकता; स्टेरोयडच्यो गुळयो चड तेंप घेतल्यो जाल्यार पोटांत अल्सर, मधुमेह, वा ऑस्टीओपोरोसीस जावंक शकता.

थोडे सायड-इफेक्ट दुयेंती स्वता अणभवता नाजाल्यार ताका दिसून येता, थोडे सायड-इफेक्ट दुयेंतीक आनी केन्ना केन्ना एकदम चड प्रमाणांत जाल्याशिवाय दोतोराकूय कवळून येना.

कांय सायड-इफेक्ट जातले म्हणून सांगप शक्य आसता - कारण ते नमुद केल्ले आसतात आनी वर्खदांच्या जाल्या अँकशनाचे अतिप्रमाण आसता उदा:

- * अम्लोडिपिन (ब्लड प्रेशराचें वर्खद)च्यो गुळयो घेतकच कांय दुयेंतीक पायांक सूज येवं येता.
- * एनालाप्रिल (ब्लड प्रेशराचें वर्खद)च्यो गुळयो घेतकच कांय दुयेंतीक सुकी खोकली येवं येता.
- * मधुमेहाच्या गुळयांचे प्रमाण चड जालें जाल्यार रक्तांतली साखर चढूच देवूक शकता.

कांय सायड-इफेक्ट अकस्मात जातात आनी ते जातले अशे आदीं कोणूच सांगूक शकनात. अशे सायड-इफेक्ट कमी प्रमाणांत नाजाल्यार वर्खीत जातात पूण खूब फावटी ते जीवघेणे थारूक शकतात. देखीक:

* सफिकझीम (अण्टिबायोटीक) नाजाल्यार हेर थोड्या वर्खदांक लागून कांय दुयेंतीक स्टीवन-जॉनसन सीण्ड्रोम (कातीची एक गंभीर अवस्था) जावंक शकता

* रूग्णांक खंयच्याय वर्खदांची अलर्जी जावंक शकता

* पेनिसिलीनाच्या इंजेक्शनान जीवघेणी 'अनाफायलवटीक रीएक्शन' जावंक शकता

वर्खदांच्या सायड-इफेक्टांची कांय वस्तुस्थिती :

* संवसारांत दर वर्सा २० लाखांवर्यर लोकांक सायड-इफेक्ट जाता

- * सायड-इफेक्टांक लागून दर वर्सा लाखभर तरी लोक मरतात
- * संवसारांत सायड-इफेक्ट हें लोकांमधीं मरपाचें चवर्थे व्हडले कारण (न्युमोनिया, मधुमेह, इड्स, अपघाता परस चड.)

- * सायड-इफेक्टाक लागून वर्साक अदमासान १३६ अज्ज डॉलर खर्च जाता. (मधुमेह आनी काळजाच्या मेळून खर्चापासून चड.)
- * सायड-इफेक्ट जावन रूग्णालयांत उरपाचें, खर्चाचें आनी मरपाचें प्रमाण सदाच्या दुयेंतीपेक्षा दोब्रादान आसता.

तर, सायड-इफेक्टांक लागून:

- * आगोग्याचेर खर्च वाडटा
- * अस्वस्थताय आनी मरणां वाडटात
- * रूग्णालयांत रावपाचे दीस वाडटात
- * स्वस्थ आगोग्याचेर परिणाम कमी जाता

कांय लोक खंयचेंय वर्खद घेवपाक तयार नासतात, कारण तांका सायड-इफेक्टांची काळजी आसता. दुसरे वटेन खूब जाण अशेय आसता जे शुल्लक कागणांक लागून वर्खदां घेतात आनी ताका लागून वर्खदांचो अती आनी गरजे शिवाय वापर जाता. लोकांनी समजूक जाय की वर्खदां फक्त गरज आसता तेनाच, बरोबर मात्रेन, योग्य वेळार आनी योग्य तेपा खातीर आनी योग्य तरेनूच घेवंक जाय. म्हणून दोतोर ना जाल्यार फार्मासिस्टाच्या सल्ल्यानुसार वर्खदां घेवंचीं.

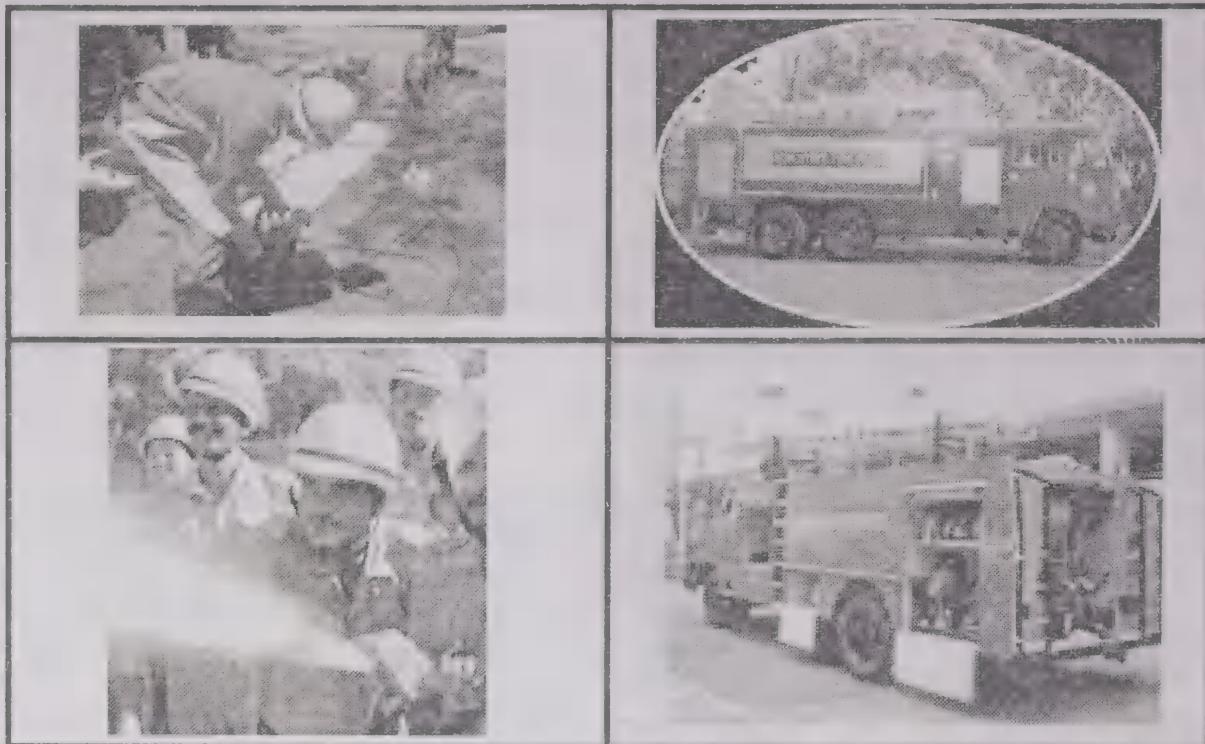

- राज वैद्य

इंडियनफार्मास्युटिकल असोसिएशन
ईमेल : ipacpd@gmail.com

GOA FIRE & EMERGENCY SERVICES FIRE TRAINING CENTRE

3 Main Activities

•Fire Prevention •Fire Extinction •Training

Professional Training Courses

for Government & Non-Government Public Fire Services

Regional Training Centre for Fire Services Officers - Sub Officer's Course (N.F.S.C.)

B. Sc. Fire Technology 3^{1/2} years - Affiliated to Goa University

AND

Tailored Training Course by Professionals

Meeting the needs of Industries and Commerce

Contact

DIRECTOR OF FIRE AND EMERGENCY SERVICES

Government of Goa, Panaji - 403 001

Tel:- (0832) 22423101, 22425101 Tel. Fax:- (0832) 2225500

E-mail : dir-firegoa@nic.in Website : www.goadfes.gov.in

Reaching new heights in Excellence

- ◆ V. S. Dempo Holdings Pvt. Ltd.
- ◆ Sindhudurg Mining Corpn. Pvt. Ltd.
- ◆ Goa Carbon Ltd.
- ◆ Dempo Industries Pvt. Ltd.
  - Navhind Papers & Publications
- ◆ Aparant Iron & Steel Pvt. Ltd.
- ◆ Hindustan Foods Ltd.
- ◆ Dempo Shipbuilding & Engineering Pvt. Ltd.
- ◆ Marmagoa Shipping & Stevedoring Co. Pvt. Ltd.
- ◆ Dempo Travels Pvt. Ltd.
- ◆ Dempo Charities Trust
- ◆ Dempo Sports Club

The **House of Dempo**, since its inception has been a pioneer in leading the industrial and social development of Goa and its people.

Maintaining a high level of "**Excellence**" in all its fields of endeavour has always been the guiding principle for the Group.

While the **Dempo Group** has been a leader in the field of Trade, Commerce, Industry, we have also channelised resources towards social responsibility with our commitment to the community in the fields of education, sport and environment.

The Group continues to evolve, creating and passing new goals with each successive year.

DEMPO GROUP OF COMPANIES

Corporate Office: Dempo House, Campal, Panaji, Goa - 403001, India.

Tel.: 91-832-2226281-86 / 2441300 **Fax:** 91-832-2225098 / 2228588

Web: <http://www.dempos.com> **Email:** mail@dempos.com

DEMPO - PLACING GOA ON THE WORLD MAP

Are you looking to scale up?

- ▶ Preference given to Micro and Small enterprises, units involved in R & D, technical oriented units and units run by women entrepreneurs
- ▶ Capital contribution upto Rs. 1 crore!

The Capital Contribution Scheme

For application forms and more information: www.goaditc.gov.in
OR Contact: Mrs. Bertha Gracias, Mr. Satish Gaonkar OR
Mr. Tushar Sawant AT 0832 2222241
The Facilitation Counter, First Floor, Udyog Bhavan, Panaji, Goa.

GOVERNMENT OF GOA

**Directorate of Industries,
Trade & Commerce**

PARTNERING INDUSTRIAL GROWTH

Incredible India

Goa

Remember, You are on holiday. Safety isn't !

Welcome to Goa, where beautiful beaches, delicious cuisine and a friendly ambience promise the perfect mix of rest and recreation. Goa is an extremely safe place to travel around. However, we advise due precautions to be taken while you travel as you would do in any tourist spot in the world. Remember, safety is never on vacation.

TIPS FOR VISITORS

Drugs: Use, possession and trade of drugs is totally illegal in Goa. Drug offence is non-bailable and penalties for smuggling, possession and use are severe.

Drinking & Driving: A foreign national must possess an international driver's license. Traffic circulation is on the left. Don't drink and drive or use mobile phones while driving. Wear a helmet while riding a two-wheeler. Follow police traffic rules and keep valid documents in your possession while driving.

Weather: Use sunscreen whenever out in the sun to avoid sunburn; drink liquids to avoid dehydration.

Cleanliness & Hygiene: Use the nearest dustbin to dispose waste. Don't litter. Use mosquito repellents to protect yourself from mosquitoes. Public pay toilets are available at most places of tourist interest.

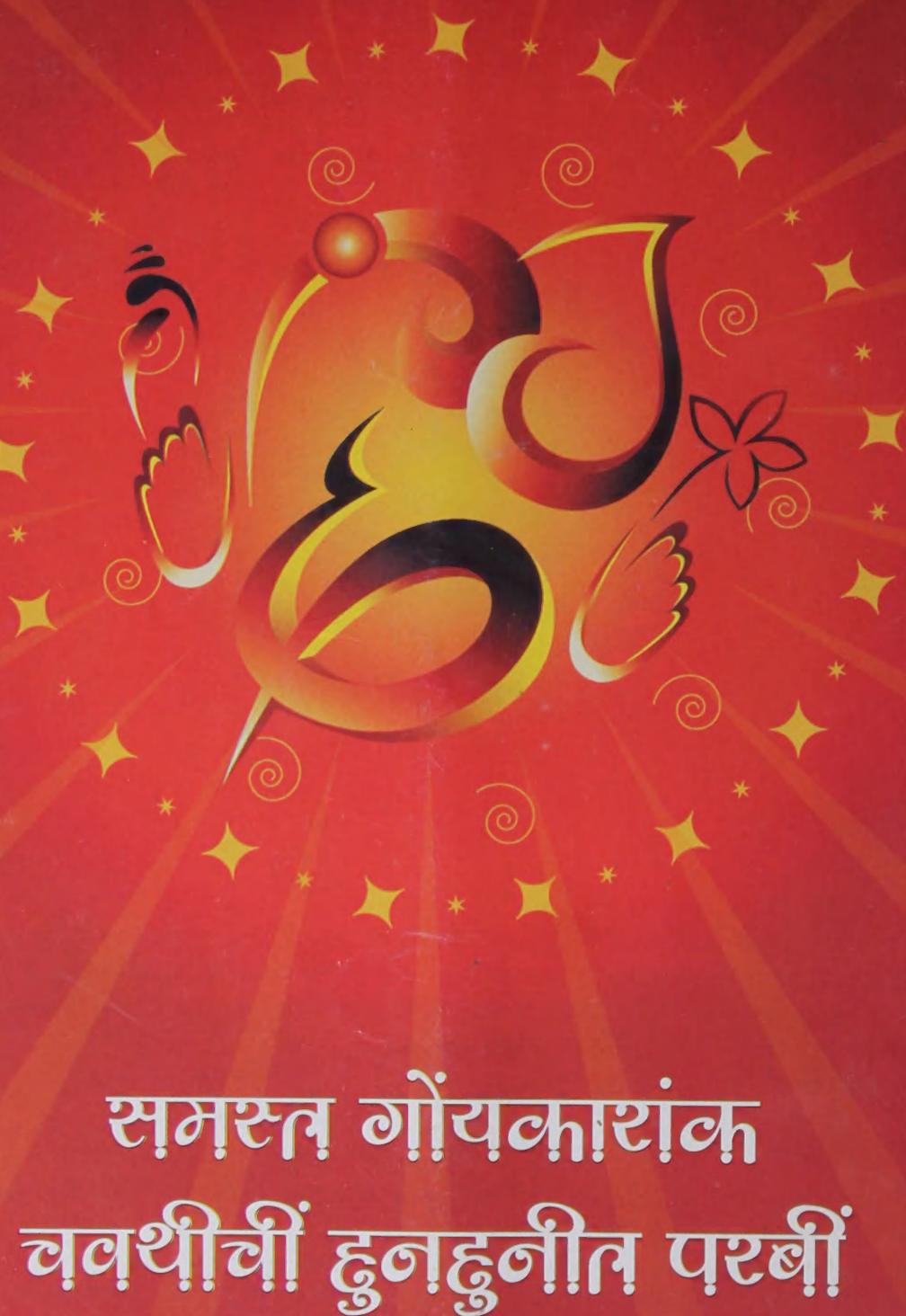
Beach Safety: Read the signboards and follow the instructions before entering the water. Be careful when wading at the beach, undertow riptide currents can be strong. Consult the lifeguards for safe areas to swim. Nudity on beaches and public places is strictly prohibited.

General Safety: Contact nearest Govt. of India/State Govt. Tourist Office/Counter Tourist Police/ Tourist Assistance Booth for any tourist assistance. In Emergency contact 108 for medical/fire/police. Police 100. Fire 101.

VISHAN GRAPHICS

DEPARTMENT OF TOURISM

Patio, Panaji, Goa - 403001, India. Tel. No. 91-832-2438750/52. Fax: 91-832-2438756. E-mail: goatourism@dataone.in
<http://www.goatourism.gov.in>

म्हायती आनी प्रसिद्धी खातें
गोंय सरकार

